

Om mötandet: till en typologi över urbana mötesplatser

Fallet stadsodling i Rosengård, Malmö

Josef Sjöberg

**Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU
Sveriges lantbruksuniversitet**

Landskapsplanering, SLU Alnarp
Examensarbete (30 hp) vårterminen 2012
Mastersprogrammet Hållbar Stadsutveckling
Medförfattande handledare: Gunilla Lindholm och Tim Delshammar

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Om mötandet: till en typologi över urbana mötesplatser Fallet stadsodling i Rosengård, Malmö

On encountering: towards a typology of urban meeting-places
The case of community gardening in Rosengård, Malmö

Josef Sjöberg

Handledare: Gunilla Lindholm, SLU
Landskapsarkitektur, Alnarp

Btr handledare: Tim Delshammar, SLU
Landskapsutveckling, Alnarp

Examinator: Mats Lieberg, SLU,
Landskapsarkitektur, Alnarp

Btr examinator: Anders Larsson, SLU
Landskapsarkitektur, Alnarp

Sveriges lantbruksuniversitet

Omfattning: 30 hp
Nivå och fördjupning: Avancerad nivå, A2E
Kurstitel: Självständigt arbete i hållbar stadsutveckling
Kurskod: EX0625
Program: Hållbar Stadsutveckling – organisering, ledning, förvaltning
Fakultet: LTJ-fakulteten
Huvudområde: Landskapsplanering
Utgivningsort: Alnarp
Utgivningsår: 2012
Serietitel: Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU
Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: gemenskap, hållbar stadsutveckling, identitet, integration, landskapssemiotik, mötande, möten, mötesplats, offentliga rum, privat, segregation, socialt kapital, sociomaterialitet, stadslandskap, stadsodling, territorialitet, urbanitet.

Keywords: community, community gardening, encounters, identity, integration, landscape semiotics, meeting-places, private space, public space, public sphere, segregation, social capital, socio-materiality, sustainable urban development, territoriality, urbanity, urban landscape.

Förord

Denna uppsats markerar slutet på två års studier inom ramarna för Mastersprogrammet Hållbar Stadsutveckling, ett samarbete mellan Sveriges lantbruksuniversitet och Malmö högskola. Den sätter även punkt för de drygt fem år som har utgjort min studietid, som började med studier vid Lunds universitet i bland annat samhällsgeografi.

Uppsatsen är ett samarbete mellan mig och mina två handledare Tim Delshammar och Gunilla Lindholm från SLU som båda, utöver sitt handledarskap och allt som hör därtill, har bidragit konkret till uppsatsens tillblivelse med data och textpartier. Idén att diskutera och typologisera mötande och mötesplatser är min. Tim Delshammar har bidragit med idén att undersöka stadsodling ur ett socialt hållbarhetsperspektiv. Tillsammans har vi, alla tre, utvecklat idén att undersöka de urbana odlingarna med avseende på hur de fungerar som mötesplatser.

Jag står bakom uppsatsens litteraturstudie och den typologiska diskussionen rörande mötandet och dess platser. Det är också på detta avsnitt, uppsatsens tredje kapitel, som tyngdpunkten ligger i själva examensarbetet. Tim Delshammar har planerat och genomfört merparten av den datainsamling som ligger till grund för uppsatsens fallstudieavsnitt, varefter jag har utfört enstaka kompletterande intervjuer och fältvandringar. Hanna Fors har utfört och transkriberat intervjuer med de boende på Herrgården. Ulla Nord har transkriberat de intervjuer som genomförts av Delshammar. Alla tre författare har fört diskussioner och bidragit med tolkningar av data. Jag utifrån mina bidrag baserade på teori om möten och mötesplatser som fenomen, Delshammar utifrån teori om stadsodling och dess roll för social hållbarhet och Lindholm med utgångspunkt i teori om planeringsdiskurs och planeringspraktik. Lindholm har författat kapitel 1.2 och Delshammar har skrivit kapitlen 1.3, 2.2.2 samt 4. I övrigt är jag ansvarig för uppsatsens textinnehåll.

Jag vill rikta ett innerligt tack till mina båda handledare för idéer, inspiration och god vägledning under arbetets gång, men också vid de tillfällen vi har mötts under tidigare terminer. Att samskriva uppsatsen tillsammans med två aktiva forskare har, utöver ett exceptionellt aktivt handledarskap, gett mig chansen att få tillgång till ett större material och fler erfarenheter än vad som annars hade varit möjligt. Det har också gett mig tillgång till den tysta kunskap som präglar forskningshantverket. Arbetet har på så vis fungerat som ett lärlingskap. Jag vill även tacka Helena Mellqvist som, tillsammans med Gunilla Lindholm, under hösten handledde mig i det arbete som kom att bli ett slags förstudie för denna uppsats.

Jag vill också tacka alla kursare, föreläsare, handledare, annan universitetspersonal och kolleger som jag har fått förmånen att lära känna och lära av under de år som gått sedan jag först blev antagen i Lund och sedermera i Göteborg, Alnarp och Malmö.

Ett sista varmt tack till vänner och familj. Framför allt till min Frida som har gett mig stöd och inspiration under åren som har gått, inte minst under dessa sista intensiva veckor. Ett särskilt tack till min mamma, Cajsa, som alltid har inspirerat, uppmuntrat och väglett mig i studier och skrivande och som fått mig att inse att universitetet kan vara en ganska trevlig plats när allt kommer omkring.

Några nämnda, ingen glömd. Stort tack till er alla!

Lund, maj 2012
Josef Sjöberg

Abstract

Keywords: community, community gardening, encounters, identity, integration, landscape semiotics, meeting-places, private space, public space, public sphere, segregation, social capital, socio-materiality, sustainable urban development, territoriality, urbanity, urban landscape.

Different kinds of encounters between individuals, groups and ideas are integral parts of city life, and vital to a socially sustainable urban development with respect to the renegotiation of confining prejudice, and the creation and maintenance of urbanity, social capital, community and collaborative capacity. However, a planning discourse that does not acknowledge the complexity in these encounters, and the differences in preconditions and possible outcomes, is potentially ineffective or even counterproductive.

This master's thesis in landscape planning and sustainable urban development aims at initiating and developing a qualitative and nuanced discussion on urban encounters and meeting-places. It is primarily based on an explorative, transdisciplinary and extensive literary review on the theme, with contributions ranging from a variety of academic disciplines such as social psychology, human and cultural geography, architectural theory and political science. The discussion is structured in three parts, based on separate dimensions of analysis: *relations*, *space* and *time*. Through these perspectives, we identify different aspects of encounters, and qualities of meeting-places. Finally, these aspects are synthesized in a model which regards the process of encountering as a socio-tempo-material complex. The synthesized aspects are organized in three new categories: *the preconditions of encounters*, *the nuances of encounters*, and *the possible effects of encounters*.

As a way of illustrating and testing these ideas, the thesis also deals with a specific case: community gardening in the urban district of Rosengård in Malmö, southern Sweden. The case is considered heterogeneous but paradigmatic with regard to planning practice and the sustainable urban development discourse. The study is based on participatory observations and interviews with community gardeners as well as officials.

The case study reveals interesting differences between the observed community gardens, such as variations in the degree of interaction, and different levels of self-organization, which might have different social effects. This illustrates that a nuanced, typological discussion on the subject is imperative. The study also shines a light on some common properties of community gardens as meeting-places, such as the creation of common identity, the community gardeners' ability to affect the urban landscape and the urban community garden as a common venture and a basis for co-operation.

Sammandrag

Nyckelord: gemenskap, hållbar stadsutveckling, identitet, integration, landskapssemiotik, mötande, möten, mötesplats, offentliga rum, privat, segregation, socialt kapital, sociomaterialitet, stadslandskap, stadsodling, territorialitet, urbanitet.

Möten mellan människor, grupper, idéer och intressen är en naturlig del av stadslivet. Mötandet är dessutom en förutsättning för omförhandling av fördomar om den Andre, gemensam problemlösningsförmåga, upprättandet och upprätthållandet av vardagliga bekantskaper samt skapandet och stärkandet av olika slags gemenskaper. Därför är det samtida intresset för mötesplatsen inom stadsutvecklingsdiskursen viktigt och lovvärt. Det är emellertid så att olika slags mötande skiljer sig åt kvalitativt, vilket medför ett behov av en mer nyanserad diskussion om platskvalitet och andra slags mötandeförutsättningar till grund för mer specifika klargöranden om hur, var och varför mötesplatser skapas och upprätthålls.

Föreliggande mastersuppsats är skriven inom ramarna för programet *Hållbar Stadsutveckling* – ett samarbete mellan Sveriges lantbruksuniversitet och Malmö högskola – och utgår från denna konstruktiva kritik av användningen av mötesplatsbegreppet. I syfte att stimulera en mer nyanserad mötesplatsdiskurs utgår uppsatsen från en diskussion om mötandets praktik och dess relation till plats. Uppsatsens första huvudavsnitt utgörs av en extensiv, transdisciplinär litteraturstudie med teoretiska bidrag från bland annat socialpsykologi, kulturgeografi, arkitekturteori och statsvetenskap med fokus på det levda stadslandskapet.

Den teoretiska avhandlingen är strukturerad utifrån tre dimensioner eller temata, som syftar till att identifiera och kartlägga olika aspekter som kan bidra med förståelse för mötande och dess förhållande till sociomateriella platskvaliteter: *relationer*, *rum* och *tid*. Kartläggningen av dessa kategoriers olika bidrag leder fram till en integrativ modell; en första syntes av aspekter på mötande. Denna modell är avsedd att etablera en förståelse för mötandet och dess förutsättningar som ett socio-tempo-materiellt komplex som bör närmas och diskuteras sammansatt. Modellen utgår från ett perspektiv på mötande som process och rymmer tre nya analytiska kategorier: *mötandets förutsättningar*, *mötandets nyanser* och *mötandets möjliga effekter*.

I syfte att pröva och illustrera de teoretiska resonemangen, och samtidigt påvisa behovet av en mer nyanserad diskussion om mötesplatser och mötande i planeringssituationer, innehåller uppsatsen också en fallstudie av vad som kan beskrivas som ett paradigmiskt exempel på mötesplatser för socialt hållbar stadsutveckling: sex stycken stadsodlingar i och vid Malmöstadsdelen Rosengård. Underlaget för diskussionen om dessa utgörs av intervjuer med odlare och tjänstemän samt observationer och deltagande. Diskussionen om odlingsverksamheterna som mötesplatser visar upp ett antal skillnader odlingarna emellan, vilket visar på behovet av en diskussion om kvalitativa variationer mellan olika slags mötesplatser. Bland dessa kan nämnas olikheter i graden av interaktion, samt graden av självorganisation. Fallstudien blottlägger också ett antal likheter; mer allmänt hållna kvaliteter som utmärker kollektiv odling som mötandesituation. Exempel på dessa är odlingens identitetsskapande effekt, odlingsaktiviteternas avtryck i stadslandskapet samt odlingen som en konkret, praktisk aktivitet och en gemensam angelägenhet som utgångspunkt för samarbete.

Avslutningsvis mynnar uppsatsen ut i ett antal frågeställningar som utgör potentiella grunder för vidare studier. Sådana studier kan exempelvis syfta till att belägga kausaliteter i mötandeprocesser härledda från registrerade effekter, eller att identifiera och organisera specifika och separata mötesplatstyper.

Abstract	5
Sammandrag	6
Ouvertyr: Möllan – Rosengård, tur och retur	9
1. Att mötas i staden – en introduktion	12
1.1 Mötande och mötesplatser för hållbar stadsutveckling	12
1.2 Mötesplatser, planering och planeringsdiskurs	14
1.2.1 Skilda syften i skilda skalor	14
1.2.2 Argumentens betydelse	15
1.2.3 Förändrade förutsättningar och förväntningar på planering	16
1.2.4 Mötesplatser i planering	16
1.3 Stadsodling som fenomen: definitioner, avgränsningar och en kort forskningsöversikt	17
1.4 Studiens frågeställningar, syfte och avgränsningar	20
2. Metod och material	22
2.1 Att lära om mötande	22
2.2 Att studera fallet stadsodling i Rosengård	24
2.2.1 Att genomföra en fallstudie	24
2.2.2 Det specifika fallet – metod och material	24
2.3 Avslutande metodologiska kommentarer	25
3. En typologisk diskussion av mötande och mötesplatser	27
3.1 Principer och förutsättningar	27
3.1.1 Om de mötande	27
3.1.2 Om platser för mötande	30
3.1.3 Diskussionens premisser	31
3.2 Mötandet och dess sociomateriella platser	32
3.2.1 Relation: mötandets karaktär och nyanser	32
3.2.1.1 Överbryggande eller sammanbindande socialt kapital	32
3.2.1.2 Graden och typen av interaktion och integration	33
3.2.1.3 Mötets avsiktlighet	40
3.2.1.4 Vertikalt eller horisontellt riktade interaktioner	42
3.2.1.5 Direkta eller indirekta möten	44

3.2.2 Rum: platsens karaktär och grad av offentlighet	45
3.2.2.1 Territoriell komplexitet eller entydighet	49
3.2.2.2 Platsens relativa läge	51
3.2.2.3 Mötesplatsens gränsdynamik och kodningar	52
3.2.3 Tid: rytm, dynamik och graden av stabilitet	54
3.2.3.1 Mötets varaktighet	54
3.2.3.2 Relationernas varaktighet	55
3.2.3.3 Tidigare erfarenheter	56
3.2.3.4 Normstabilitet	56
3.2.3.5 Territoriell och sociomateriell stabilitet	58
3.3 Mot en typologisk förståelse: en första syntes av aspekter på mötande	59
4. Fallet stadsodling i Rosengård, Malmö	65
4.1 Introduktion	65
4.2 Rosengårds stadsodlingar som mötesplatser	65
4.2.1 Drömmarnas hus	66
4.2.2 Föräldrakommunikatörerna	67
4.2.3 Yallatrappan	67
4.2.4 Odlingsslotter, MKB Herrgården	68
4.2.5 Hyresgästföreningens odlingar, Herrgården	69
4.2.6 Mykorrhizas odling, Enskifteshagen	70
5. Stadsodlingar som situationer för mötande	71
6. Att mötas i staden – sammanfattande slutsatser och nya perspektiv	77
Källförteckning	80
Bilaga	86

Ouvertyr: Möllan – Rosengård, tur och retur¹

Denna resa utspelar sig en kylig novembermåndag i Malmö. Jag är på väg mot Rosengård. Efter att ha tömt min kaffekopp och packat ner mina böcker tackar jag för mig och lämnar det lilla kaféet på Möllevångstorget. Jag hinner inte gå särskilt långt innan jag närmar mig Törnrostunneln under järnvägen, smyckad med texten *ROSENGÅRD* i nästan övertydliga versaler. Här får jag sällskap av några yngre barn. De springer lätt och ledigt fram och tillbaka under tunneln. Kanske är de ännu för unga för att uppfatta och förstärka gränsen mellan innerstaden och den så centralt belägna förorten. Platsen som ligger nästan mitt i staden men känns så avlägsen för många. Väl på andra sidan järnvägsspåret märker jag tydligt att jag inte längre befinner mig i centrum. Den urbana mångtydigheten är ersatt av långt mer privata bostadsgårdar. Platsen känns trygg och hemma, men det är inte mitt hem. Jag är inte längre jämlik bland främlingar, jag befinner mig i någon annans trygga hemvist, i någon annans område. Jag rör mig inte längre lika självklart som jag gör i mitt gamla barndomsområde i utkanten av Lund eller i mina gamla hemkvarter vid Folkets park i Malmö. Från att ha kryssat hemtamt mellan fruktstånden och bilarna vid Möllevångstorget fem-tio minuter tidigare är jag nu i en uppenbart funktionsuppdelad och för mig främmande del av staden.

Det är kallt, blåsigt och fuktigt. I ett försök att ta skydd från snålblåsten viker jag av och går in på en bostadsgård. Det vilar ett lugn över platsen, men det är lätt att föreställa sig att det inte känns så stilla under årets varmare månader. Vid ett bord sitter tre yngre killar och röker och lite längre bort, vid en av de gjutna grillarna, leker några barn under uppsikt av ett par vuxna. Detta är en plats för möten, det märks, men jag kan inte låta bli att tänka på att de möten som äger rum här är helt väsensskilda från de möten som jag upplevde på kaffebaren och på de överfyllda trottoarerna i centrum några minuter tidigare. Gården är hemma för många, men inte för mig, och jag bestämmer mig för att fortsätta bort mot Rosengårds centrum. När jag nästan är framme kommer jag till Bennets Bazaar, platsen för de kombinerade bostäder och affärslokaler som det kommunala bostadsbolaget har gjort i ordning. Utanför affärerna står några grupper av vänner och bekanta och pratar, andra går ensamma och handlar frukt eller bakverk. Jag vill inte störa dem och jag fryser, så jag går in i en av ”bokalerna” för att köpa kaffe. Jag är den enda kunden, men jag

¹ Ouvertyren skrevs under hösten 2011 i samband med ett kursprojekt på SLU, Alnarp, och fungerar som inledning i den opublicerade rapporten *Urbana mötesplatser. Rum för urbanitet, frihet, kapacitet och respekt*. Innehållet är baserat på erfarenheter från en stads- och områdesvandring genomförd måndagen den 28/11 2011. Återanvändandet av texten syftar till att beskriva mina initiala funderingar kring mötande; reflektioner baserade på anekdotiska empiriska erfarenheter som har legat till grund för formuleringen av även denna studies frågeställningar och teoretiska angreppsvinklar.

kan tänka mig att det ser annorlunda ut en solig lördagseftermiddag i maj. Ägaren verkar nästan förvånad över mitt besök, men han serverar kaffe och vi byter några ord om det tråkiga vädret.

Jag hinner snabbt inom stadsdelens köpcentrum som myllrar av folk med olika ärenden, men jag måste vidare eftersom jag har siktet inställt på stadsdelsbiblioteket. Det är måndag och språkkafé. I bibliotekets innersta avdelning finns två rum. Det ena är fyllt till bredden av schackbräden och medelålders män. Hade jag hunnit hade jag kanske kunnat utmana någon av herrarna, även om detta tycks vara den plats i biblioteket som är mest privat. Rummet tillhör de redan bekanta männen, åtminstone verkar det vara så just idag. Detta är en mötesplats, utan tvekan, och jag kan föreställa mig att den fyller många viktiga funktioner för dem som är där, men det är en mötesplats av ett helt annat slag än rummet bredvid där språkkaféet redan är i full gång. Jag knackar på och blir välkomnad in med öppna armar. I rummet sitter män och kvinnor från hela världen som hjälps åt att läsa tidningen, göra läxor och äta upp pepparkakorna som ligger i en skål på bordet. Jag sätter mig bredvid en man som föddes i forna Jugoslavien och berättar att jag pratar serbokroatiska. Vi byter några (för min del pinsamt stapplande) ord på vårt ena gemensamma språk, skrattar och fortsätter vårt samtal på svenska. Mannen har bott i Sverige en längre tid och pratar perfekt svenska. Han hjälper pedagogiskt och vänligt dem som ännu inte har kommit så långt med sitt nya språk. Jag pratar med några medelålders män som berättar att deras barn snabbt har lärt sig svenska på en av gymnasieskolorna i centrum. Själva läser männen Svenska För Invandrare på en skola i Rosengård, men är glada över att få fler chanser att prata svenska utanför skolmiljön, på samma sätt som deras barn får i mötet med andra elever från olika delar av staden.

Innan jag vänder hemåt stannar jag till vid Radio RGRA². Verksamheten är en av många som håller till i förhållandevis anonyma lokaler i området, i ombyggda lägenheter eller källarlokalerna. Bakom fasaderna äger möten rum mellan gamla vänner, mellan näringsidkare och kunder eller mellan mer eller mindre främmande människor med gemensamma intressen. Radions verksamhet är dold bakom en tung plåtdörr. Jag knackar på och möts av tre vuxna musikproducenter och ungdomsledare samt femtontalet unga killar som alla delar ett mer eller mindre passionerat intresse för musik och radio. Alla kommer fram och hälsar. Den första misstänksamheten är snart ersatt av leenden och ett helt frågebatteri när de får reda på att jag, som är blond och blåögd, faktiskt heter Josef – på riktigt! – att jag vid sidan av skolan jobbar som musiker och DJ och att jag är nyfiken på vad de gör och hur de jobbar. Vi är inte så olika som de först verkar tro. Jag är inte den enda i rummet som inte kommer från Rosengård. De flesta är visserligen från närområdet, men några av de unga killar som är aktiva kommer från Möllevången eller andra Malmöstadsdelar. De har lockats till källaren i bostadsområdet Örtagård för att rappa, skriva

² Akronymen står för *Rörelsen Gatans Röst och Ansikte*.

låttexter eller sända radio. På väg hem byter jag inte ett ord med någon, förutom en stressad busschaufför, trots att jag hela tiden är omgiven av människor. Jag kan inte låta bli att fundera över alla dessa möten och icke-möten. Hur de skiljer sig från varandra, vart de leder och vad som får dem att bli till eller utebli.

1. Att mötas i staden – en introduktion

Cities that cannot accommodate to diversity, to migratory movements, to new lifestyles and to economic, political, religious, and value heterogeneity, will die either through ossification and stagnation or because they will fall apart in violent conflict. Defining a politics that can bridge the multiple heterogeneities [...] without repressing difference is one of the biggest challenges of twenty-first century urbanization.

(Harvey, 1996, s. 437-438)

1.1 Mötande och mötesplatser för hållbar stadsutveckling

Livet i staden är en tillvaro präglad av mötande. Individens och gruppernas livsbanor korsas ständigt och människor med olika intressen och erfarenheter lever nära varandra och kommer i kontakt i olika former på daglig basis. Detta ständiga mötande är ofrånkomligt, lockande, skrämmande och viktigt. Att leva sida vid sida förutsätter ömsesidig förståelse och i kontakten mellan individer, intressen och kunskap finns såväl konflikter som samarbeten som rör allt från det mest vardagliga till de frågor som avgör den gemensamma utvecklingen och tillvaron. Att ta hänsyn till och utveckla en förståelse för mellanmänniska processer måste därför förstås som fullkomligt centralt i sökandet efter att skapa förutsättningar för en god samhällsutveckling. Utan förtroende, ett aktivt motverkande av begränsande fördomar, grundläggande former för och erfarenheter av samarbete, trygghet och individuella handlingsmöjligheter är det svårt att se hur samhällen ska kunna hantera framtida problemställningar på ett fungerande sätt. Mötandet och stadens mötesplatser är därför också tveklöst betydelsefulla för en hållbar stadsutveckling, definierat som samhällelig resiliens: gemensam problemlösningsförmåga och motståndskraft i förhållande till förändringar och utmaningar. Att möta den utmaning som David Harvey formulerar i det inledande citatet är därför en komplex men viktig uppgift.

Även om mötandet inte skulle uppmärksammas i planeringsdiskurs och -praktik skulle mötandet likafullt vara en del av stadslivet. Det planeringsdiskursiva intresse som stadens mötesplatser rörer idag är därför lovvärt. Men mötandet – det fenomen, eller den process som äger rum på stadens mötesplatser och i staden som mötesplats – är komplext och mångbottnat. Utan en förståelse för detta riskerar utformandet av mötesplatser att bli tandlös eller direkt kontraproduktivt:

Some of the writing about cosmopolitanism and new urban citizenship appears to be laced with a worrying romanticization of urban encounters and to implicitly reproduce a potentially naïve assumption that contact with 'others' necessarily translates into respect for difference. (Valentine, 2008, s. 325)

Indeed, it is close proximity which often generates or aggravates comparisons between different social groups in terms of perceived or actual access to resources and special treatment. (Valentine, 2008, s. 332)

Fysisk närhet är, som Valentine konstaterar ovan, inte med nödvändighet detsamma som interaktion, och mötande resulterar inte per automatik i gemenskap och ömsesidig förståelse. De slags möten som ligger till grund för gemenskap kan dessutom försvåra innovation eller integration av grupper som lever åtskilt. Dessa olika typer av möten kan för övrigt äga rum i helt olika miljöer och ställa skilda krav på förutsättningarna för mötandet. Under höstterminen 2011 väcktes mitt intresse för stadens mötesplatser under en kurs som behandlade planering och förvaltning för hållbar stadsutveckling på SLU, Alnarp. Intresset resulterade i ett projekt: en fallstudie av befintliga och potentiella mötesplatser i delar av Malmöstadsdelen Rosengård. Studien mynnade ut i en enkel, öppen typologisk diskussion av de studerade platserna, på basis av deras sociomateriella kvaliteter och deras olika potentiella eller faktiska effekter på stadens sociala hållbarhet³. Studiens resonemang var teoretiskt förankrade, men utgick från empiriska observationer som låg till grund för identifieringen av platstyper.

I denna uppsats står de urbana mötesplatserna ännu en gång i centrum. Fokus riktas denna gång mot själva *mötandet* som fenomen och process och dess relation till plats. Tanken är att fortsätta utveckla förståelsen och att vidga perspektiven genom att uppmärksamma, diskutera och syntetisera olika aspekter på mötande och därigenom bidra till en fördjupad och nyanserad typologisk förståelse för ämnet. Detta genom en extensiv, explorativ litteraturstudie samt en belysande fallstudie av stadsodlingar i Rosengård, Malmö. Utgångspunkten är, i detta fall, främst teoretisk.

Innan vi lättar ankar för att formulera studiens frågeställningar och påbörja vår typologiska diskussion om mötandet och dess platser ska vi föra ett introducerande resonemang om mötesplatsens position i den samtida planeringsdiskursen (kapitel 1.2) och introducera temat stadsodling genom en kort översikt av stadsodling som fenomen och som potentiell motor för social utveckling (kapitel 1.3).

³ Den översiktliga sammanfattningen från höstens rapport finns i matrisform som bilaga på sida 86.

1.2 Mötesplatser, planering och planeringsdiskurs

Varför och på vilket sätt har mötesplatser blivit något som så frekvent diskuteras i samband med hållbar stadsutveckling och hur har det att göra med en kommuns planeringsuppdrag? Föreliggande uppsats utgår från en kritik av hur ”mötesplatser” diskuteras i planeringssammanhang, en diskurs som uppfattas som alltför stereotyp och förenklad. Detta avsnitt avser att kortfattat beskriva detta planeringssammanhang på ett sätt som är relevant både för fallstudien och för det teoretiska bidraget.

”Planeringssammanhanget” låter vi här omfatta vetenskapliga, professionella och samhällsliga diskurser om, i eller för stadsplanering. ”Mötesplatser” är numera ett framträdande begrepp i de offentliga dokument som speglar regler, riktlinjer och visioner för kommunal planering i Sverige; där Boverket fungerar som en länk mellan den politiska nationella nivån och den verkställande kommunala; i en omställning till ”hållbar utveckling” (Boverket, 2005 och 2010). Detta följs upp i den kommunala praktiken och helt i konsekvens med nationella intentioner föreslås nu sedan några år mötesplatser i planer och program i olika skala (Helsingborgs kommun 2009, Lunds kommun 2010, Malmö stad 2011). Mötesplatser som de klassiska torgen och marknadsplatserna ses som viktiga för ett inbjudande attraktivt stadsliv och stärker handeln, som alltid varit en bärande faktor i stadsutvecklingen. Den i Sverige ganska sena trenden med uteservering på caféer och restauranger har stärkt den kommersiella prägeln på stadsrummen. Genom historien har mötesplatser i det offentliga rummet också haft politisk betydelse, med effekter långt utanför sina rumsliga begränsningar. I samband med arbetet för en hållbar stadsutveckling dyker emellertid begreppet mötesplatser upp i delvis nya och fler sammanhang än tidigare.

1.2.1 Skilda syften i skilda skalor

I stadsskalan diskuteras mötesplatser som noder och målpunkter, tillsammans med trafikregleringar, som stöd för ökad gång- och cykeltrafik liksom ökande kollektivtrafikanvändning. Här ses mötesplatsen snarast som ett medel, ett av verktygen för att åstadkomma bättre miljöbeteende. I den mer lokala skalan, på stadsdels- eller områdesnivå, är synsättet ett annat. Här handlar det i högre utsträckning om försök att förbättra levnadsvillkoren i miljöer som idag har låg status; områden i behov av förändring⁴. Om mötesplatsen i stadsskalan kan sägas syfta till åtgärder för ”Gesellschaft” så handlar förslagen på områdesnivå om att stärka ”Gemeinschaft” (Tönnies 1887)⁵, även om man också på områdesnivå kan se åtgärder som syftar

⁴ Det är till arbetet på denna skalnivå som fallstudien i föreliggande uppsats förhåller sig i första hand.

⁵ Begreppen avser att skilja mellan ”samhällelig gemenskap” och ”lokal gemenskap”. I stadsutvecklings-sammanhang brukar det framhållas att dessa ställer olika krav på samhällsplaneringen och att båda på olika sätt har betydelse för hur stadslivet fungerar. Socialpsykologen Johan Asplund hävdar att i varje stor

till att åstadkomma ett mer ”blandat” stadsliv och komma ifrån de renodlade bostadsområdena. De så kallade ”bokalerna”⁶ är ett sådant exempel, som både ska förstärka möjligheten att försörja sig inom området, bidra till bättre serviceutbud och utgöra mötesplatser. Mer vanligt är det med tillfälliga platser som hyser aktiviteter eller evenemang, syftande till ökad gemenskap; eller mer bestående möteslokaler, till exempel för att stärka föreningsliv och att fungera som ett ställe där man spontant kan träffa andra (Boverket, 2010, s 54). Stadsodling har de senaste åren prövats på flera ställen, som samlande aktivitet och som träffpunkt.

1.2.2 Argumentens betydelse

De argument som förs fram i samband med mötesplatser är både proaktiva och reaktiva, det vill säga att mötesplatserna dels ska åstadkomma eller stödja önskade kvaliteter i stadsmiljön, såsom gemenskap och innovationer; dels ska motverka negativa upplevelser i staden, såsom otrygghet och utanförskap. På motsvarande sätt används både ”integration” och ”desegregation” för att beteckna de intentioner som finns bakom viljan att skapa mötesplatser. De ska bidra till integration och de ska motverka segregation.

Den här rapporten handlar om sociala aspekter av hållbar stadsutveckling, med fokus på socioekonomiskt svaga bostadsområden och på hur man med åtgärder inom ramen för den fysiska samhällsplaneringen och boenderelaterade åtgärder kan motverka segregation och främja integration. (Boverket, 2010, s. 1)

Citatet ovan visar hur ”sociala aspekter av hållbar stadsutveckling” uppfattas som frågan om hur man åtgärdar segregationsproblem och i stället åstadkommer integration. Detta stämmer väl överens med hur problemen uppfattas i Sveriges tre storstadsregioner, samtidigt som man kan påstå att Boverkets inställning och uttryckssätt också innebär en förstärkning av den uppfattningen – att fokus, när det gäller hållbar stadsutveckling, måste ligga på ”socioekonomiskt svaga bostadsområden”. Detta kan kritiseras: till exempel att försök som bland annat gjorts i Paris, att upplåta hyresrätter till rimliga priser i kvarter med i övrigt välbeställda invånare och höga boendekostnader, kanske inte övervägs; att till exempel påpekanden om att det är ”svenskområdena” som är mest segregerade (Andersson, 2008b) kanske inte riktigt tas på allvar. Uppmärksamheten på social utsatthet harmonierar särskilt väl med det diskursiva intresset för mötesplatser på områdes- eller stadsdelsnivå (se kapitel 1.2.1).

samhällsförändring kan man iakttä en förändring av relationen mellan gesellschaft och gemeinschaft (Asplund 1991).

⁶ En byggnad med plats för både boende och lokal för verksamhet; en nyhet i Stockholms Hammarby Sjöstad och sedan 2010 också i Malmös Rosengård.

1.2.3 Förändrade förutsättningar och förväntningar på planering

I den kommunala planeringen görs hela tiden avvägningar mellan intressen; mellan allmänna och privata, mellan olika privata och mellan olika allmänna intressen. På vilket sätt detta sker hänger ihop med rådande övergripande politik, med rådande ekonomi, internationella överenskommelser och andra förutsättningar. Ändå tycks trender spela stor roll och trenderna blir i allt högre utsträckning globala, i samklang med marknadernas utveckling.

Planeringsförutsättningarna liksom förväntningarna på planeringen förändrades radikalt omkring 1980. Tiden dessförinnan kan karakteriseras med bodelning såväl som samarbetsavtal mellan marknad (dominerad av storindustri) och samhälle (en stark stat med välfärdsolitik). Tiden därefter kännetecknas däremot av såväl större diversitet (inom både marknad och samhällspolitik) som större variation, gällande arbetsfördelningen mellan olika parter och aktörer. Generellt har den offentliga verksamheten krympt och det kommunala markinnehavet har minskat på de flesta håll. Planeringspraktiken har därmed fått radikalt ändrade arbetsförhållanden. Förenklat kan man säga att den kommunala planeringen har fått fler, snarare än färre arbetsuppgifter, samtidigt som mandatet har minskat (bland annat har privata investerare mer makt) och betydligt fler än tidigare ska ha insyn och medbestämmande. I politiska termer brukar detta benämnas som en neoliberal utveckling.

Planeringsteorin har de senaste decennierna fokuserat och diskuterat ”kommunikativ planering”, ett begrepp som i olika praktiska sammanhang fått lite olika betydelse. Oftast står det för en planering i dialog med brukare och medborgare, men i vissa fall avses i stället dialogen med investerarna och andra starka aktörer. Det förekommer också att man i begreppet innefattar att samtala med alla intressenter som i någon mån berörs av ett planeringsprojekt. Planeringsverksamheten kan sägas ha blivit en mötesplats i sig, där intressenterna ”förhandlar” mer direkt än tidigare om vilka stadsutvecklingsinsatser som ska genomföras, till vilket pris och vem som betalar. Men samtidigt ökar kunskapsunderlaget gällande betydelsen av den rumsligt identifierade platsen; dess historia, identiteter och sociala laddning; för resultatet av denna förhandling (Healey, 2010).

1.2.4 Mötesplatser i planering

På vilka sätt kan det då ha någon betydelse, hur ”mötesplatser” diskuteras inom planeringens teori och praktik? Att man ser tillkomsten av mötesplatser som en av nycklarna till ”socialt hållbar utveckling” – vad innebär det? Utan pretention på att ge ett fullständigt svar, kan man påstå att det ställer krav på planeringen att verkligen förstå varför, var och hur mötesplatser är viktiga. Att det

krävs en urskiljning, där man ser hur olika möten och olika effekter av möten får sin rumsliga hemvist i stadslandskapet, på ett medvetet och inte enbart symboliskt sätt.

En fråga som hittills inte behandlats – och som det heller inte finns utrymme för här – är hur man hanterar alla möten och mötesplatser som det *inte* talas om i samband med hållbar stadsutveckling (kanske delvis för att den diskursen koncentrerats till ”socioekonomiskt utsatta områden”); det kan gälla fortfarande tabubelagda mötesplatser, såsom i bögekretsar välkända träffpunkter (Lindholm & Nilsson, 2002), det kan gälla mötesplatser för kriminell sex- och droghandel; men *också* ett ökande behov av ställen att gå till för ensamma människor, ett ökande antal ensamma äldre, där kanske *närheten* till andra människor ibland är väl så viktig som ett aktivt mötande. Från de äldre kan tanken söka sig till barnen, vars villkor gällande mötesplatser skiljer sig radikalt från de förutsättningar som präglade äldre generationers barnliv (de som nu innehar beslutande poster inom politik och planering).

Detta nämnande av ”mötesplatser det inte så ofta talas om” har här två syften: att göra klart att uppsatsen inte ger sig ut för att klartlägga totaliteten av mötesplatser och att samtidigt uppmärksamma att inte heller i planeringsdiskursen är alla mötesplatser ”mötesplatser”.

Diskussionen ovan positionerar frågan om mötesplatser gentemot planeringspraktiska frågor och förutsättningar, och sätter även fingret på att fokus i denna uppsats rör de slags mötesplatser som i något avseende relaterar till stadsplanering och stadsutveckling. Ett exempel på en typ av plats och verksamhet som diskuteras i sådana sammanhang är stadsodlingar. Vi ska senare återkomma till och fördjupa oss i odlingar som specifika exempel på mötandesituationer, men låt oss redan nu introducera fenomenet stadsodling genom en kort forskningsöversikt.

1.3 Stadsodling som fenomen: definitioner, avgränsningar och en kort forskningsöversikt

Stadsodling är ett begrepp som inte kan översättas rakt av till engelska. Det finns ungefärliga motsvarigheter, till exempel “urban agriculture”, ”urban farming”, ”allotment gardening” eller ”community gardens”. ”Stadsodling” kan användas för flera olika typer av företeelser. Det gäller var odlingen sker, varför den sker och hur den sker. I de flesta fall avses odling av mat, men det finns även de skribenter och debattörer som inkluderar odling av prydnadsväxter och djurhållning (se till exempel RUAF, 2012). I denna uppsats syftar stadsodling på odling av mat inom tätortsgränsen.

Tittar man på tekniken för odling skiljer man på frilandsodling (utomhus), odling i växthus och tunnel samt odling i odlingsrum. Frilandsodling sker normalt i bäddar, men också i odlingskärl (Alsanius et al., in press). I det följande syftar stadsodling på frilandsodling i bädd eller odlingskärl.

Det finns också flera olika former för hur odlingen är organiserad socialt. Den vanligaste formen är att den sker enskilt av enstaka individer eller familjer på avgränsad mark som de själva disponerar. Typiska exempel på detta är odling på villatomter eller på kolonilotter (Delshammar, 2011). Men det finns också kollektiv odling där mer eller mindre tydligt avgränsade grupper odlar tillsammans. Kollektiv odling finns till exempel på institutioner som skolor och vårdboenden, men också på offentlig eller halvoffentlig mark (se till exempel Åberg, 2011). Uppsatsens fall behandlar odling på offentlig och halvoffentlig mark. Med ett undantag är samtliga fall exempel på kollektiv odling.

Varför finns stadsodling och varför har det funnits historiskt? Äldre städer var beroende av egen odling för sin matförsörjning och därför tilldelades svenska städer stadsjord när de fick stadsrättigheter (Björklund, 2010). Den geografiska närheten har blivit allt mindre viktig med bättre lagringsmöjligheter och billigare transporter. Trots det kan rester av traditionellt jordbruk hittas innanför tätortsgränsen. Det beror förmodligen främst på att tätorterna inte växer med koncentriska ringar utan expanderar mer oregelbundet. Men det finns också odling som av olika anledningar avsiktligt placerats innanför tätortsgränsen.

Det kanske mest spridda exemplet på stadsodling är koloniträdgårdsodlingen som introducerades i Sverige i slutet av 1800-talet med inspiration från de danska motsvarigheterna och de tyska Schrebergärten (Andersson, 1981). Kolonierna var samtidigt ett projekt för att stärka familjen och för att höja levnadsstandarden för de mindre bemedlade (Lindhagen, 1916). Kolonier har fram till idag varit en etablerad del av svensk stadsplanering, institutionaliserad i planbegrepp (se till exempel Boverket, 2009) och förespråkad av statliga myndigheter (se till exempel Statens planverk, 1977). Andra exempel på odling är den verksamhet som förekom och fortfarande förekommer på institutioner som skolor och vårdboenden. Odlingen har alltså också haft både ett pedagogiskt och ett terapeutiskt syfte.

För samhället i vidare bemärkelse har stadsodlingen varit viktig i kristider. I USA och Storbritannien användes uttrycket "Victory gardens" för den stadsodling som skulle förse städerna med mat under andra världskriget (Lawson, 2005). I Sverige odlades det i städerna under det första världskriget och möjligen också under det andra. Under de senaste åren har

stadsodling återigen tonat fram som ett samhällligt intresse. Nu handlar det inte om att vinna kriget, utan om att bygga ett hållbart samhälle (se till exempel Malmö stad, 2010).

Debatten om stadsodling har till stor del handlat om vilka fördelar det ger. Såväl förespråkare för odling som forskare har lyft fram olika typer av värden som hör ihop med stadsodling. Det bidrar till det som i engelskspråkig forskningslitteratur kallas food security (Lindhagen, 1916; Dixon, Omwega, Friel, Burns, Donati & Carlisle, 2007; Corrigan, 2011; Carney, Hamada, Rdesinski, Sprager, Nichols, Liu, Pelayo, Sanchez & Shannon, 2011; Green Guerillas, 2012). Det innebär bland annat att odlingen i västvärlden bidrar till matförsörjning för de grupper som annars har svårt att få tillgång till nyttig mat. Det kan också bidra till att sprida kunskaper om, och intresse för, nyttig mat. I utvecklingsländer kan food security innebära skillnaden mellan att ha tillräckligt med mat och att inte ha det.

Även hälsa och välbefinnande i vid bemärkelse har kopplats till stadsodling. Det fysiska arbetet och möjligheten att vistas utomhus bidrar till en bättre hälsa. Samarbetet med andra kan bidra till att stärka sociala band, inom familjen och med grannar i bostadsområdet (Kingsley & Townsend, 2007). Som en följd av stärkta sociala band, men också av träningen i självorganisering, har community gardens ansetts bidra till att stärka underrepresenterade gruppers kapacitet att delta i samhällsdebatt och beslutsprocesser. De kan också vara en katalysator för arbetet med stadsförnyelse i utsatta områden (Francis, Cashdan & Paxton, 1984; Saldivar-Tanaka & Krasny, 2004; Levkoe, 2006).

Andra värden som knutits till stadsodling är dess bidrag till den urbana biodiversiteten (Irvine, Johnson & Peters, 1999). Odlingen kan också ses som ett levande kulturarv. Bass Warner (1987) hävdar att det går att urskilja olika etniska typer av community gardens med avseende på odlingssystem och växtval.

En annan debatt har handlat om stadsodlingen och rätten till staden (Lefebvre, 1996). Stadsodlingen har på många ställen kommit till stånd för att det har funnits ett överskott på mark. När efterfrågan på mark har ökat har också odlingarna ifrågasatts. De har ställts mot behovet av till exempel nya bostäder (Schmelzkopf, 1995; Staeheli, Mitchell & Gibson, 2002). Sveriges första planlagda koloni, Pildammskolonin i Malmö, fick ge plats för utbyggnaden av Malmö allmänna sjukhus (Andersson, 1981). Exploatering av obebyggd friyta är nästan alltid enkel att motivera ur ett ekonomiskt perspektiv, men de ekonomiska argumenten har också använts för att motivera stadsodling. Community gardens i New York har visats ha en positiv effekt på fastighetspriserna, särskilt i fattiga områden (Voicu & Been, 2008).

1.4 Studiens frågeställningar, syfte och avgränsningar

Vi kan alltså identifiera ett diskursivt intresse för stadens mötesplatser, där stadsodling kan fungera som ett illustrativt exempel. Vi kan också sluta oss till att det mellanmänniska mötandet och dess platser är viktiga för en hållbar stadsutveckling. Det framstår emellertid som centralt att vidareutveckla diskussionen om mötandets nyanser och skilda effekter. Utan en sådan diskussion och kunskapsutveckling är det enkelt att föreställa sig en devalvering av mötesplatsbegreppet samt tandlösa eller direkt kontraproduktiva stadsutvecklingsinsatser. Föreliggande uppsats utgår från ambitionen att lägga grunden för denna diskussion.

Arbetet har ett tvådelat syfte. Det ena är att föra en teoretisk diskussion om urbana mötesplatser. Bakgrunden till detta är ett rent akademiskt intresse och en ambition att bidra till att utveckla en kvalitativ förståelse för stadens olika slags mötesplatser. Uppsatstiteln rymmer en viktig nyans: *till* en typologi. Även om tanken är att den typologiska diskussionen ska kunna fungera analytiskt är ambitionen i detta skede snarare att föra en initial, explorativ diskussion än att utveckla en heltäckande typologi. Det är viktigt att framhålla att avsikten med denna uppsats inte är att skriva det sista ordet på temat mötande och mötesplatser. Tvärt om! Detta är i grund och botten en konstruktiv kritik som, riktad mot diskursiva skuggområden, är ämnad att initera en nyanserad diskussion; en diskussion som kan och bör fortsätta långt efter att denna text är färdigställd.

Det andra målet är att analysera och diskutera stadsodling i förhållande till mötande med odlingarna i Rosengård som fall. Detta för att diskutera de teoretiska slutsatserna mot ett empiriskt material, men också för att kunna bidra till att stärka kunskapsutvecklingen inom stadsodlings-, stadsplanerings- och områdesutvecklingsdiskurserna. Studiens målgrupp är visserligen i första hand personer med ett akademiskt intresse för hållbar stadsutveckling samt för stadslandskapet som social arena och stadsodling. I uppsatsen uppstår emellertid ett möte mellan de teoretiska resonemangen och stadsodlingarna i Rosengård som är ett i allra högsta grad konkret fall. Förhoppningen är att de integrativa resultaten av detta möte även ska gagna praktiker som sysslar med stadslandskapets planering och förvaltning.

Uppsatsen har en planeringsdiskursiv utgångspunkt och sätter fokus på hållbar stadsutveckling, särskilt dess sociala dimension. Även om slutsatserna kanske ännu inte är direkt överförbara på en praktisk planeringssituation är kopplingen till planeringspraktik och platsutveckling central. I linje med den kritiska och resonerande utgångspunkten är det särskilt väsentligt att studiens resonemang ska kunna stimulera en aktiv diskussion om platsutveckling och dess sociala effekter.

Uppsatsen utgår från två övergripande frågeställningar:

1. *Hur kan urbana mötesplatser diskuteras på ett sätt som bidrar till en mångdimensionell och kvalitativ förståelse för begreppet?*
2. *Vilka slags mötesplatser kan uppstå och upprätthållas genom stadsodling?*

2. Metod och material

Jag förkunnar ingen lära, jag bara visar något. Jag pekar på en verklighet, eller på någonting i verkligheten, som inte alls, eller i varje fall alldeles för lite, har uppmärksammats. Jag tar den som lyssnar på mig vid handen och leder honom fram till fönstret. Jag slår upp fönstret och visar ut. Jag har ingen lära att komma med, men jag för ett samtal. (Buber, 1954/2011, s. 13)

2.1 Att lära om mötande

Detta är en uppsats med ett akademiskt komplext tema. En uppsats som behandlar frågor påverkade av ett flertal vitt skilda processer, som relaterar till olika teoribildningar och begrepp som traditionellt har hört hemma i ett brett spektrum av akademiska discipliner. För att förstå och diskutera stadens mötesplatser är det, utöver en diskussion om platskvalitet och platsutformning, essentiellt att utveckla en fördjupad förståelse för själva *mötandet* och växelspelet mellan olika slags sociala processer och de faktorer som påverkar dem. Erkännandet av ämnets komplexitet har lett fram till en strävan efter att förhålla sig till temat på ett transdisciplinärt och integrativt sätt och en avsikt att söka balansera generella och specifika kunskaper. Ett sätt att ta sig an uppgiften att diskutera och utveckla teoretiska resonemang utanför traditionella ämnesgränser är att utgå från det levda stadslandskapet snarare än de ramar som satts av teorier och tidigare studier: ”The point is that the experiential level, the 1:1 scale, is not just trivial but also, by virtue of its triviality, of the utmost importance” (Lindholm, 2012, s. 8). I de miljöer och situationer vi lever kan vi också söka svaren på de frågor som vi ställer om dem.

Uppsatsens första huvudavsnitt, *en typologisk diskussion av mötande och mötesplatser*, är baserad på en extensiv litteraturstudie. Avsikten är att denna ska fungera som ett bidrag till en typologisk förståelse för mötande och mötesplatser. Syftet är att identifiera stimulerande och inspirerande begrepp, idéer, resonemang och kunskap om det mellanmänniska och relationen människa–miljö som kan hjälpa oss att förstå mötandets praktik, snarare än att ge en heltäckande sammanställning av allt som har skrivits på temat. Det finns en problematik i det extensiva: det grundare intentionsdjupet. En disciplinärt bred diskussion, som vänder sig till läsare med skiftande förkunskaper och intresseområden, kan knappast vara lika djuplodande som de enskilda teoretiska bidrag som ligger till grund för dess resonemang. Detta medför också att delar av referenslitteraturen består av kunskapsöversikter eller sammanfattande bearbetningar av enskilda forskningsfält. Det begränsade intentionsdjupet kompenseras å andra sidan av integrativitet och disciplinärt gränsöverskridande som kan bidra med innovativa infallsvinklar och

helhetsperspektiv. Det är denna ambition som kan sägas ha styrt och präglat arbetet med uppsatsens teoretiska avsnitt.

Det förhållandevis grunda intentionsdjupet och den explorativa ansatsen skulle knappast kunna vara förenligt med en avgränsad, systematisk litteraturgenomgång (se till exempel Bryman, 2008/2011, s. 102). Istället är studien baserad på en narrativ litteraturgenomgång, vars styrka enligt Bryman (2008/2011, s. 112–113) inte ligger i att skapa heltäckande belägg eller kunskapsöversikter, utan snarare att interpretativt ”berika den mänskliga diskursen ... genom att formulera en förståelse [för att skapa] en initial bild av det tema man vill få en bättre förståelse av.” (Bryman, 2008/2011, s. 112). Att utgå från en typologisk grundstruktur – och att närma sig mötandet med avsikt att lägga grunden för en typologi – är tänkt att stärka den analytiska processen. Den systematiska, eller tematiserande diskussionen är på så vis tänkt att fungera som ett redskap för att urskilja olika aspekter på temat mötande. Denna uppsats behandlar därför inte alla de klassiska urbansociologiska verken i original, även om många av dem utgör utgångspunkter för de forskare jag refererar till. Uppsatsens omfångsbegränsningar, i kombination med dess tematiska extensivitet, har begränsat mina möjligheter att ägna mig åt mer djupgående begreppsgenealogiska studier. Med den planeringspraktiska hållbarhetsdiskursen som mottagare för det kritiska budskapet om hur mötesplatsbegreppet används, har det dessutom varit viktigt att mina inspel och deras bakomliggande argument har en förhållandevis stor aktualitet. En stark förhoppning är dock att i framtiden få möjlighet att mer grundligt studera stadens både landskapliga och sociala förutsättningar för möten genom begreppsmässigt och teoretiskt mer djuplodande resonemang och analyser.

Den empiriskt baserade studien av mötesplatser som genomfördes i Rosengård i höstas har fungerat som ett slags förstudie inför arbetet med denna uppsats. Ambitionen att förklara de olika mötesplatserna och deras sociomateriella kvaliteter teoretiskt var styrande i de litteratursökningar som ägde rum i samband med det arbetet. Det är dessa verk, teorier och begrepp som har fungerat som *utgångspunkter* i sökandet efter förklarande aspekter på mötande i denna uppsats, med tidigare kurslitteratur, tips från handledare och föreläsare och litteratursökningar i olika omgångar som tidiga språngbrädor. I det specifika arbetet med denna uppsats har de första teoretiska ingångarna kompletterats med litteratur- och artikelsökningar inom temats ramar, utifrån sökord som bland annat *territoriality*, *public space*, *community*, *identity*, *othering*, *encounters*, *integration*, *social sustainability*, *innovation* och *social capital* – begrepp och nyckelord som i tidigare arbeten och studiens initiala och fritt sökande skede har visat sig vara återkommande och haft relevans för frågeställningen. Den narrativa ansatsen har medfört att sökningarna har varit förhållandevis fria och präglats av en öppenhet inför teoretiska stickspår som har visat sig vara

intressanta. Arbetet har präglats av en nyfikenhet gentemot alternativa förklaringsmodeller eller kunskap om processer som inte tillhör de bidragande akademiska diskursernas respektive kärnor, för att på så vis kunna vidga perspektiv och syntetisera olika slags kunskapstraditioner som kan berika varandra.

2.2 Att studera fallet stadsodling i Rosengård

2.2.1 Att genomföra en fallstudie

Utöver den ovan beskrivna litteraturstudien rymmer denna uppsats en fallstudie av stadsodlingar i Malmöstadsdelen Rosengård, i syfte att pröva slutsatserna i de teoretiska resonemangen och samtidigt kunna bidra till kunskapen om stadsodlingars sociala betydelse. Att komplettera de teoretiska resonemangen med empiriska studier av staden som livsmiljö känns angeläget. ”Diskussionen om det offentliga rummet bör ha sin grund i studier av hur platser faktiskt används.” (Kärrholm, 2004, s. 282) Fallstudien är ett akademiskt format som genom sin detaljrikedom kan bidra till att skapa en djupare förståelse för (och bibehålla) komplexiteten i uppsatsens tema (Flyvbjerg, 2006, s. 224). Detta kan dessutom ha bidragit ytterligare till att göra den typologiska diskussionens slutsatser mer praktiskt användbara i stadsutvecklingssammanhang.

Att genomföra en fallstudie kan sägas vara särskilt intressant i förhållande till ämnesområdet urbana studier. Att utgå från en specifik plats – ett stycke stadslandskap – kan vara ett sätt att borga för ett kontextkänsligt och transdisciplinärt perspektiv som sätter fokus på problem och tema oberoende av akademiska ämnesavgränsningar. Här kan frågor diskuteras principiellt, såväl som kontextuellt – ”...to use the local case for a general discussion and to use the general discussion for interpreting the local” (Lindholm, 2012, s. 13). De studerade platserna i Rosengård kan på så vis fungera som ett empiriskt underlag för en teoretiskt förankrad diskussion, men också som belysande och konkretiserande exempel som kan användas som ett slags fond för att kritisera teoretiskt grundade teser och slutsatser.

2.2.2 Det specifika fallet – metod och material

Stadsodlingsprojekten i Rosengård har valts av två orsaker. Stadsodling har såväl i Sverige (till exempel Larsson, 2009) som internationellt (till exempel Francis et al., 1984) lyfts fram som exempel på hur mötesplatser kan skapas. I Rosengård arbetar Malmö kommun med delprojektet Klimatsmart matcentrum inom ramen för det övergripande projektet Fokus Rosengård. Ett mål för delprojektet är att involvera boende i odlingsaktiviteter för att skapa mötesplatser i

stadsdelen. Genom samarbete med olika privata och offentliga aktörer har Miljöförvaltningen bidragit till att stimulera nya odlingsprojekt utmed det så kallade Rosengårdsstråket.

Som fallstudieobjekt kan odlingsprojektet både betraktas som ett exempel på strategin att hitta maximal variation och strategin att arbeta med ett paradigmatiskt fall (Flyvbjerg, 1991). De olika odlingarna inom projektet varierar i storlek, från ett par kvadratmeter till 1200 kvadratmeter. Variationen kommer också till uttryck i hur och var odlingarna genomförs. De finns både i exponerade och i skyddade lägen, både på allmän plats och på kvartermark, både i direkt anslutning till bostäder eller verksamheter och fritt från dessa kopplingar. De medverkande aktörerna spänner från ett odlingsnätverk till ekonomiska föreningar och studieförbund. Det paradigmatiska kommer till uttryck i hur den kommunala förvaltningen mycket medvetet stödjer och stimulerar odlingarna som ett led i kommunens hållbarhetsstrategi. I ett svenskt perspektiv är Malmö kommuns arbete med stadsodling ett av flera liknande projekt som genomförs i svenska storstäder. Malmöprojektet är av allt att döma ett av de mer omfattande. Det är dessutom mycket tydligt integrerat i kommunens hållbarhetsarbete och det involverar flera olika delar av den kommunala förvaltningen, till exempel Stadsbyggnadskontoret, Gatukontoret, Miljöförvaltningen, Fastighetskontoret och allmännyttan.

Fallstudien bygger främst på intervjuer med medverkande i de olika odlingsprojekten. Intervjuerna har med enstaka undantag spelats in och skrivits ut ordagrant. Två webenkäter har riktats till medverkande i nätverket Mykorrhiza respektive till nätverkets koordinatörer. Officiella dokument, framförallt projektansökningar och projektplaner har använts för att beskriva projektet. Vid ett flertal tillfällen har deltagande observation i odlingarna gjorts.

2.3 Avslutande metodologiska kommentater

Som nämnt i förordet är denna uppsats en produkt av ett samförfattande; en process i vilken de två handledarna aktivt har bidragit med idéer, textavsnitt och data. Det omfattande datainsamlingsarbete som beskrivs i det föregående delkapitlet har gjorts med avsikt att förstå och förklara stadsodlingar som mötesplatser – en avsikt som harmonierar väl med uppsatsens grundsyfte, att dels utveckla diskussionen om mötande och mötesplatser, dels pröva resonemangen mot verkliga platser, situationer och processer i det levda stadslandskapet. Utöver de intervjuer och deltagandetillfällen som Tim Delshammar har ansvarat för har jag som huvudförfattare gjort en kompletterande intervju med en tjänsteman från Miljöförvaltningen, samt tre deltagande- och observationssessioner: en områdesvandring tillsammans med Delshammar, en vandring med brukare och tjänstemän från olika stadsutvecklingsaktörer och ett möte med

stadsodlingsnätverket i Malmö. Dessa observationer har inte bidragit direkt till datamaterialet. Istället har de syftat till att ge mig fördjupade kunskaper och erfarenheter av fallet och dess förutsättningar: referenspunkter som har bidragit till en vidgad förståelse för datamaterialets nyanser. På samma sätt har Lindholms textbidrag fungerat som en positionerande och motiverande fond för hela studien, som utgår från stadsutveckling som praktik och diskurs. Detta har gett den teoretiska diskussionen en kritisk plattform och en avgränsande kontext. De teoretiska resonemangen om mötande har växt fram oberoende av fallstudien och dess fokus på just stadsodling. Den syftar istället till att skapa en bredare förståelse för mötandet som fenomen och praktik. Låt oss nu hissa segel och påbörja vår resa, där den teoretiska förståelsen för temat utgör en första utforskande etapp.

3. En typologisk diskussion av mötande och mötesplatser

Möten mellan individer och grupper är, som konstaterat, en ständigt återkommande företeelse i en urban, modern vardag och måste förstås som något mångfacetterat, flerdimensionellt, dynamiskt och komplext. Hur kan alla dessa möten, och de platser på vilka de äger rum, analyseras, diskuteras och förstås? Följande kapitel syftar till att samla, utöka och nyansera kunskapen om urbana mötesplatser (se figurerna 1 och 2 i kapitel 3.3 för en översiktlig sammanställning). Diskussionen tar sin utgångspunkt i ett försök att förstå *mötandet* och dess villkor: de fenomen, processer och aspekter som utgör grunden för och skillnaden mellan olika mötessituationer.

3.1 Principer och förutsättningar

Den kommande diskussionen kan sägas vila på ett antal grundläggande antaganden, observationer eller reflektioner; premisser för den vidare framställningen. I detta första delkapitel kommer dessa att presenteras och diskuteras, som en startpunkt för resten av kapitel 3.

3.1.1 Om de mötande

En anseilig del av distinktionen mellan olika slags möten tar sin utgångspunkt i relationen mellan individer eller grupper, men också förhållandet mellan individ och gemenskap⁷. I övergången till ett modernt (och sedermera sen- eller postmodernt) samhälle har det kollektiva fått stå tillbaka för det individuella. Vi skulle kunna tala om en ”bodelning mellan privat och offentligt” (Asplund, 1983, s. 227–228) och en individualisering på bekostnad av de starka gemenskaperna. Sociologen Zygmunt Bauman (2001, s. 15) diskuterar denna process och pekar på *identitet* som ett surrogat för förlorad gemenskap. Han menar att sökandet efter unik identitet visserligen leder till gruppbildningar på basis av gemensamma identitetsmarkörer, men att jakten på unicitet till sist blir ett hot mot djupare gemenskaper (Bauman, 2001, s. 16). Han får stöd av Pratt (1999, s. 154) som diskuterar identitet och gränser och menar att ”some identities are more mobile than others, but all involve exclusion”, vilket i förlängningen medför att individen står ensam kvar i jakten på en alltmer specifik identitet. Den psykologiska gränsdragningen ligger här i själva skapandet av ett ”jag” eller ”vi” som alltid, per definition, bygger på identifierandet av ett ”du” eller ett ”dem” – alla som saknar den egenskap som ligger till grund för det egna (Crang, 1998, s. 61; Pratt, 1999, s. 156). Somliga potentiella identitetsmarkörer är medfödda, såsom hår- och hudfärg eller biologiskt kön, under det att andra är självvalda, exempelvis yrke, klädstil och signaler om subkulturell tillhörighet (Crang, 1998, s. 60-62). Spektrumet mellan dessa är dock brett och det är

⁷ Gemenskap är här och i fortsättningen tänkt att förstås som en översättning av engelskans *community*.

i praktiken få attribut som antingen är helt givna eller självvalda (Crang 1998, s. 60; Hall, 2007, s. 235). Identitet är dessutom något komplext och dynamiskt – graden av olikhet eller tillhörighet skiljer sig åt mellan olika identitetsaspekter och sociala sammanhang.

Låt oss dröja vid begreppet *olikhet*, som ett sätt att förstå betydelsen av och komplexiteten i relationen till den Andre⁸. Sociologen och kulturteoretikern Stuart Hall (2007, s. 234) pekar på fyra distinkta förklaringar till människans intresse för och fokus på det som i något avseende är annorlunda och främmande henne själv. För det första, av lingvistiska skäl, eftersom mening skapas genom motsatser eller distinktioner. För det andra, av sociala skäl, eftersom meningsskapande förutsätter intersubjektiv dialog med någon, en Andre, som representerar andra perspektiv och erfarenheter än de egna och därför kan fungera som en utvecklande dialogpart. För det tredje, av kulturella skäl, eftersom olikheter ger oss möjlighet att ge vår omvärld struktur utifrån kulturella system, koder och mönster. För det fjärde, av psykologiska eller psykoanalytiska skäl, eftersom Andra är förutsättningen för konstruktionen av det egna jaget och den egna identiteten, som alltså kan ses som en reflektion av vad dessa *inte* är i förhållande till omgivningen.

Även om vi kan tillskriva individen stor vikt ska vi därför inte underskatta betydelsen av det sociala. Identitet och identitetsproducerande handlingar är nämligen ständigt beroende av en bekräftande omgivning: ”Prestationen blir prestation först när den kontrasteras. Om prestationen är individuell så är *bifallet* socialt” (Asplund, 1983, s. 33). Även i detta individens tidevarv är det därför viktigt att förstå interaktionen mellan individer; både det kollektiva eller gemensamma och det mer direkt mellanmänniska⁹.

Gruppen och gemenskapen som idéer och företeelser är alltså inte tvunget döda, även om de har antagit nya, mer instabila former än i allmogesamhället. Det väsentliga är hur en sådan ny samhällsordning påverkar tänkande och handlande. Om vi antar att den traditionella förmoderna gemenskapen är ersatt av mer löst sammansatta och i högre grad självvalda gemenskaper och att individen tillmäts större betydelse får detta en viktig konsekvens, nämligen att skapandet och upprätthållandet av identitet blir en avgörande del av det moderna (eller senmoderna) livet. När vi, som främlingar eller bekanta, ”möts som bärare av roller” (Asplund, 1983, s. 219) blir den demonstrerade identiteten viktig. Därmed blir det också, i en diskussion om samhälle och interaktion, viktigt att vara uppmärksam på konstruktionen av densamma:

⁸ Begreppet ska förstås som en översättning av engelskans *the Other*, grupper och individer som betraktas som annorlunda än oss själva och de gemenskaper eller sammanhang vi anser oss tillhöra. Se till exempel Crang (1998, s. 61).

⁹ För en diskussion om skillnaden mellan dessa begrepp, se exempelvis Buber (1954/2011, s. 20).

The construction of identity is a neverending and forever incomplete process [...] In the life politics wrapped around the struggle for identity, self-creation and self-assertion are the main stakes, and freedom to choose is simultaneously the principle weapon and the most coveted prize. [...] identity must stay flexible and always amenable to further experimentation and change (Bauman, 2001, s. 64).

I en era präglad av globalisering och hypermobilitet (gällande såväl information som människor, kapital och andra flöden) är det lätt att bilda sig en uppfattning om platsens avtagande betydelse. Detta vore dock förhastat! Det tycks snarare som att platser och det rumsliga är mer betydelsefulla än någonsin: "A bizarre adventure happened to space on the road to globalization: it lost its importance while gaining in significance" (Bauman, 2001, s. 110). Kanske är det just kombinationen av en tilltagande mobilitet och avvecklade gemenskaper – ett slags social vagabondism – som gör det lokala och konkreta mer betydelsefullt? Kommunikationssociologen Jakob Svensson (2008, s. 20) menar att nationalstaten och dess betydelse som identitetsmarkör har avtagit till förmån för platser. Det nationella kan sägas ha ersatts av det hyperlokala och de vardagliga miljöerna blir en kärna för medborgarskap och identitet (Svensson, 2008, s. 20).

Platser och deras mening har betydelse för den egna identiteten, men också för hur vi förstår och förhåller oss till personer, grupper och företeelser i vår omgivning:

We create our identities in part through the process of geographical imagining, the locating of self in space, claiming the ownership of specific places, or by being excluded from them, by sharing space and interacting with others, however subtly and fleetingly, for example, as strangers in a large city. (Jaworski & Thurlow, 2009, s. 6)

Det rumsliga spelar på så vis en roll för identitetsproduktion och -reproduktion, eftersom konsumtionen av plats är ett led i definitionen av Jaget och den Andre, av de egna gemenskaperna och de Andra. I en mer mobil era – socialt såväl som rumsligt – där den täta gemenskapen står tillbaka för det individuella, kan identitet också bli något mångfacetterat och heterogent (Valentine, 2008, s. 332). Olsson, Ohlander & Cruse Sondén (2004, s. 69) beskriver detta som att "rörligheten skapar ... fler fästpunkter och alternativ i tillvaron." De beskriver främst den *rumsliga* rörligheten, men det samma kan antas vara giltigt även för den *sociala* rörligheten.

3.1.2 Om platser för mötande

Förutom den identitetsskapande funktionen spelar rummet också en mer konkret och fullkomligt central roll som medium eller arena för det sociala livet:

...space is the dimension of multiplicity. If time is the dimension of sequence ... then space is the dimension of contemporaneous existence, and in that sense it is the dimension of the social, and in that sense it is the dimension ... that poses the political question of how we are going to live together. (Massey, 2011)

Att nyansera förståelsen för mellanmännsliga möten och låta denna förståelse påverka stadsutvecklingen kan vara ett sätt att möta denna närmast hopplöst omfattande utmaning, som även David Harvey (1996, s. 438) som bekant lyfter fram som minst sagt betydelsefull:

Defining a politics that can bridge the multiple heterogenities [...] without repressing difference is one of the biggest challenges of twenty-first century urbanization.

Det rumsligas betydelse för mötandets praktik ska alltså inte undervärderas. Vi kan nu identifiera två anledningar till detta: 1) det finns ett *behov* av att förstå och utveckla fungerande mötesplatser för att skapa förutsättningar för meningsfulla möten med olika slags människor – det rumsliga är alltså grunden för ett slags problembild; och 2) platser och konsumtionen av dem fungerar som väsentliga identitetsmarkörer. Det finns också, som vi snart ska se, en tredje anledning att vara uppmärksam på det rumsliga, och då särskilt det rumsligas *materiella* dimension: platser fungerar som sociomateriella arenor såtillvida att de skapats av mänskliga idéer och föreställningar, men också bär mening för dem som *möter* dem eller *möts på* dem. Vi kan tala om en relation mellan människa och miljö som är nödvändig att förhålla sig till för att kunna förstå staden som social arena. För att förstå stadens mötesplatser måste vi fördjupa oss i mötandets praktik, men förståelsen för mötandets praktik är också beroende av kunskaper om *mötesplatsernas* betydelse.

Den kommande framställningen kan sägas utgå från ett intresse för och fokus på mötandet, men inte minst dess kontext, eftersom ”Encounters never take place in a space free from history, material conditions, and power.” (Valentine, 2008, s. 333) I en närmast legendarisk formulering uttrycker den amerikanska sociologen Robert Ezra Park (1967, s. 3) på ett kärnfullt sätt det intima sambandet och växelspelet mellan samhälle och byggd miljö:

...the city and the urban environment represent man's most consistent and on the whole, his most successful attempt to remake the world he lives in more after his heart's desire. But, if the city is the world which man created, it is the world in which he is henceforth condemned to live. Thus, indirectly, and without any clear sense of the nature of his task, in making the city man has remade himself.

3.1.3 Diskussionens premisser

Låt oss så blicka framåt och fundera över hur dessa grundläggande antaganden och observationer präglar denna studie. Hur kan vi strukturera en diskussion ämnad att utveckla och nyansera förståelsen för mötandet och dess förhållande till platser? Svaret ligger knappast i att kapitulera inför traditionella akademiska ämnesgränser. Istället riktar vi blicken mot det faktiska studieobjektet. Så som staden levs, upplevs och i viss mån utvecklas utan disciplinära gränser kan staden också diskuteras och förstås (se kapitel 2). Framställningen är avsedd att skapa en *integrativ* förståelse för möten och mötesplatser. Av analytiska skäl finns det ändå anledning att försöka identifiera ett slags teoretisk eller dimensionell infrastruktur (detta ska trots allt utgöra ett bidrag till en *typologisk* diskussion!).

Mot ovanstående bakgrund torde det stå klart att förståelse för det *sociala* livet i staden – frågor rörande samspelet mellan människor – knappast kan förstås utan att hänsyn tas till *materiella* aspekter. Vi kan alltså inte bortse från mötesplatserna i diskussionen om mötandets praktik, dels för att mötandet beror av platser och deras kvaliteter, dels för att mötandet i sig är en platsskapande företeelse. Om vi låter oss inspireras av Hägerstrands *tidsgeografi*¹⁰ och Sojas (1996) idéer om *thirdspace*¹¹ kan vi inte heller bortse från att den *tid* som förflyter har betydelse för sociala processer och fenomen. Denna korta och mycket översiktliga introduktion mynnar därför ut i en central tes, som kommer att följa med genom den typologiska framställningen: *för att förstå mötandets praktik måste vi studera relationer i och med rum över tid*. Denna tes ligger till grund för strukturen i resten av detta kapitel som, trots sin integrativa karaktär, är indelat i underkapitlen *relationer*, *rum* och *tid*.

Diskussionen ovan fungerar som ett slags avgränsande och referensskapande plattform för den kommande avhandlingen. Vi ska givetvis inte blunda för de skillnader som kan finnas mellan olika samhällen eller grupper runt om i världen, även i vår samtid. Synen på – och förhållandet till

¹⁰ Denna skola studerar tid och rum som ömsesidigt beroende dimensioner och bidrar till att skapa en förståelse av rum som beroende av utveckling över tid. Se till exempel Asplund (1983, s. 185–202) för en översiktlig introduktion.

¹¹ Begreppet representerar (bland annat) skärningspunkten mellan sociala, tidsliga och rumsliga perspektiv och värdet av en integrativ förståelse. Se Soja (1996).

– gemenskap och individ är självfallet varken homogen eller statisk och måste betraktas som kontextberoende. Den fortsatta framställningen tar dock sin primära utgångspunkt i vad vi skulle kunna kalla ett urbant, senmodernt sammanhang.

3.2 Mötandet och dess sociomateriella platser

Låt oss så rikta blicken mot mötandet och dess platser med utgångspunkt i den första, och kanske den mest uppenbart relevanta av de tre dimensionerna: relation.

3.2.1 Relation: mötandets karaktär och nyanser

3.2.1.1 Överbryggande eller sammanbindande socialt kapital

Vi har redan inlett en diskussion om gemenskaper, om deras skilda karaktärer, inneboende drivkrafter och betydelse. Den första aspekten eller faktorn i kategorin *relation* berör i allra högsta grad fenomenet gemenskaper, särskilt skillnaden mellan att å ena sidan stärka dem och att å andra sidan utveckla nya och därigenom skapa länkar mellan befintliga gemenskaper. Distinktionen görs på basis av skillnaden mellan *sammanbindande* och *överbryggande* socialt kapital (se till exempel Putnam, 2000/2006, s. 22-23; Putnam, 1993/2011). Sociala band kan vara starka och svaga, täta och glesa, segregerade eller mer tätt sammanbundna (se till exempel Granovetter 1973; Putnam, 1993/2011, s. 197). Det sammanbindande sociala kapitalet ligger till grund för gemenskap, trygghet och gemensam kapacitet. Lokalt nätverksskapande och starka band är visserligen betydelsefullt för den enskilda *gruppens* ackumulation av socialt kapital och stärker enskilda, befintliga gemenskaper. Detta kan dock samtidigt isolera grupper från varandra (Öresjö, 2000, s. 137), särskilt om olika grupper står i ett konkurrensförhållande, eftersom marginalitet tenderar att stärka slutna nätverk och därigenom försvåra utbyte, integration och ömsesidig respekt (Amin, 2002, s. 962). För att skapa större effekter och ett *samhällsliv* präglad av utbyte och respekt krävs det fler länkar som överbryggar skillnader mellan befintliga grupper eller gemenskaper. Överbryggande kontakter som vidgar nätverk lägger grunden för samarbete och kan dessutom medföra ett ökat mått av frihet för enskilda individer (Listerborn, 2005, s. 259). Gapen mellan sammanbundna nätverk måste då länkas samman av personer med en brobyggande funktion för att grupper inte ska isoleras från varandra (Öresjö, 2000, s. 137). Genom att etablera överbryggande kapital kan förtroende och samarbete *mellan* gemenskaper uppstå och utvecklas.

Distinktionen mellan överbryggande och sammanbindande relationer och socialt kapital relaterar på ett intressant sätt till teorier om innovation, utveckling och lärande, såväl för gemenskaper och föreningar som för företag och hela samhällen. Överbryggande socialt kapital och en öppenhet för olikhet är centralt. Orsaken till detta är, enligt Hansen (2007), att *oliktänkande* är värdefullt i

förhållande till innovativitet. Nooteboom (2006, s. 139) diskuterar det i sammanhanget bärande begreppet *kognitiv distans*. Han menar att olikheter i tankesätt, kunskaper och erfarenheter är avgörande för att skapa innovationspotential: "... different people, and different organizations, which have developed their cognition along different paths of development, in different conditions, interpret and evaluate the world differently" (Nooteboom, 2006, s. 139). Han utgår från en produktutvecklingskontext och gör skillnad mellan två processfaser: utforskning och exploatering (Nooteboom, 2006, s. 142). I den senare exploateringsfasen är det viktigt med tillit, starka normer och social trygghet, vilket bygger på täta, långvariga relationer och en låg kognitiv distans, men när det gäller den tidigare mer innovationsberoende utforskningsfasen är läget det omvända, vilket medför ett behov av större kognitiv distans (Nooteboom, 2006, s. 139).

Trots att överbryggande socialt kapital och relationer ofta är svagare än dito inom starka gemenskaper, medför de att nätverk förstoras eller vidgas, vilket spelar en betydande roll för informations- och innovationsspridning. Detta är av instrumentell nytta för individer såväl som för grupper och för samhället i stort (Granovetter, 1973), inte minst genom att tillgången till olika slags kunskapskällor ökar. Just *kunskap* är ett intressant begrepp, som går att skilja från *information* såtillvida att det kan rymma "tysta" element eller detaljer som avsändaren kanske varken kan eller vill förmedla explicit. Istället förutsätter kunskapsöverföringen mer direkta *möten* (Audretsch & Lehmann, 2006, s. 192).

Vari ligger skillnaderna mellan det mötande som resulterar i att överbryggande respektive sammanbindande socialt kapital växer? Framför allt: hur kommer det sig att somliga möten inte leder till något utbyte, eller kanske till konflikt och avståndstagande? Frågan för oss vidare till vår andra aspekt i kategorin relation – en av framställningens mest centrala.

3.2.1.2 Graden och typen av interaktion och integration

Fotgängare pyntar sig för varandra, åtminstone ser de till att de är anständigt klädda, att hår och skägg är i ordning. Samtidigt håller man ett visst avstånd till varandra som anstår förhållandet mellan okända. På så sätt bildas ett specifikt skikt av socialitet när det gäller att röra sig bland och möta främmande som främmande. [...] Det som krävs är ömsesidig tillbakahållenhets. (Østerberg, 2000, s. 77)

Det är inte alla möten som faktiskt innebär någon egentlig kontakt, eller interaktion. Med ett tidsgeografiskt begrepp löper individers *livsbanor* parallellt (Asplund, 1983, s. 198, 203). Ibland löper de jämsides och stundtals stannar olika individer vid samma *stationer* för ett slag. Dessa livsbanor kan löpa fysiskt nära varandra ett helt människoliv utan att det sker något utbyte eller att

några relationer uppstår individerna emellan. Även om den hektiska urbana vardagen är full av korta, episodiska interaktioner behöver inte detta innebära att det uppstår djupare kontakt på det sätt som skulle kunna leda till förtroenden, relationer eller omvärderade fördomar om den Andre. Dessa artiga kontakter kan istället ses som ett socialt kitt, en urban etikett (Valentine, 2008, s. 328–329) eller ett utslag av att ”främlingar som möts [inte djuplodar] varandra. De möts som bärare av roller” (Asplund, 1983, s. 219) eller ytor (Bauman, 2001, s. 147). Så långt inget dramatiskt. Att tänka sig en offentlighet, en intensiv urbanitet¹², som alltid stimulerar och förutsätter djuplodande kontakt framstår som en verkligt ansträngande situation för alla inblandade. Vi måste helt enkelt ge varandra ett visst socialt andrum, som det Dag Østerberg beskriver i citatet ovan, för att stadslivet ska kunna flyta och fungera. Problemet uppstår när det utvecklas en övertro på att stadens offentliga miljöer utan vidare ska fungera som mötesplatser; när rumslig desegregation av stadens invånare ensam förväntas leda till öppenhet för Andra och till fördomsfri heterogenitet, utbyte, innovation och relationer. Såväl Gill Valentine som Ash Amin visar nämligen genom sina studier i Storbritannien att sådana förhoppningar och förväntningar ofta kommer på skam. Visserligen är det så att det är i det vardagliga mötet som identitet och fördomar förhandlas och kulturella skillnader överbryggas (Amin, 2002, s. 959), men en urban etikett är inte tillräckligt, enligt Valentine (2008, s. 328) som menar att ”...we should be careful about mistaking such taken-for-granted civilities as respect for difference.” Hon beskriver tron att den kosmopolitiska, urbana kontakten ska leda till respekt som naiv (2008, s. 325). Att den ytliga kontakten möjligtvis kan leda till *tolerans* betraktar hon som otillräckligt – ja, till och med potentiellt farligt!

... tolerance is a dangerous concept. It is often defined as a positive attitude, yet it is not the same thing as mutual respect. Rather, tolerance conceals an implicit set of power relations. It is a courtesy that a dominant or privileged group has the power to extend to, or withhold from, other [...] To tolerate someone is an act of power, to be tolerated is an act of weakness. (Valentine, 2008, s. 329)

Valentines kritiska hållning till toleransbegreppet stämmer väl överens med sociologen Zygmunt Baumans resonemang, här klädd i en minst sagt dramatisk språkdräkt:

... when mutual tolerance is coupled with indifference, communal cultures may live alongside each other, but they seldom talk to each other, and if they do they tend to use the barrel of a gun for a telephone. (Bauman, 2001, s. 135)

¹² I bemärkelsen stadsliv och stadsmässighet.

Vilket slags mötande leder till respekt för olikhet, ett överbryggande relationsskapande och i förlängningen en omförhandling av destruktiva fördomar? Hur kan kontakt ersätta tolerans och likgiltighet med respekt? Låt oss gå händelserna något i förväg och diskutera frågan i rumsliga termer, genom att ta hjälp av kulturgeografen Eric Clark (2003). Han slår tydligt fast att integration *inte* är segregationens motsats (Clark, 2003, s. 148). Segregationens motsats är alltså snarare desegregation (Clark, 2003, s. 55). Integration, å andra sidan, kan definieras som ”the creation and maintenance of intense and diverse patterns of interaction and control between formerly more or less separate social spaces” (Lee, 2000, i Clark, 2003, s. 148)¹³ och har sin motpol i *desintegration*, som renodlat innebär en situation utan interaktion mellan separata grupper eller individer. Ett slags *social* åtskillnad snarare än en rumslig dito. Det är väsentligt att påpeka att integration, enligt definitionen ovan, inte tvunget behöver relatera till etnicitet, utan också kan ha att göra med andra identitets- eller gemenskapsgrundande faktorer såsom ålder, kön, klass eller subkulturell tillhörighet.

Redan under 1950-talet formulerade socialpsykologen Gordon Allport den så kallade kontakthypotesen¹⁴. Han utgick, enligt Kenworthy, Turner, Hewstone och Voci (2005, s. 278), från att kontakt mellan grupper bidrar till att reducera fördomar, men att denna kontakt förutsätter vissa specifika kvalitativa attribut, eftersom ”contact must reach below the surface in order to be effective in altering prejudice.” Att uppehålla sig på samma plats och betrakta varandra eller endast interagera på ett ytligt plan är alltså inte tillräckligt. Även Valentine (2008, s. 325) riktar fokus mot interaktionens kvalitativa dimension utifrån begreppet *meningsfull kontakt*: ”...contact that actually changes values and translates beyond the specifics of the individual moment into a more general positive respect for – rather than a tolerance of – others.” Detta är centralt. Det som ligger till grund för detta meningsfulla mötande är det som Valentine och Amin benämner *kulturell destabilisering* (Amin, 2002; Valentine, 2008, s. 325), vilket sker när tidigare uppfattningar och fördomar om den Andre omprövas och alltså i Allports termer går ”under ytan”. Möjliga förutsättningar för detta är interaktion baserad på gemensamma identitetsmarkörer, delad passion eller delade intressen, arbete mot gemensamma mål eller genom att tillsammans tackla problem eller utveckla förmågor som överbryggat upplevda skillnader (Amin, 2002, s. 970; Valentine, 2008, s. 330).

¹³ Denna integrationsdefinition förutsätter inte någon kulturellt ”utslätande” *assimilation*. Den kan mycket väl baseras på interaktion mellan grupper som tillåter och uppmuntrar att olikhet bevaras och respekteras som en grund för identitet (Clark, 2003).

¹⁴ Allports forskning diskuteras utifrån sekundärkällor (Kenworthy et al., 2005; Pettigrew & Tropp, 2005; samt Valentine 2008). Skälet till detta är den betydelse som senare studier har haft för beläggandet, utvecklingen och revisionen av hans resonemang. Det är dessa resultat och erfarenheter som är av störst intresse i sammanhanget.

Det finns dock en risk att positiva erfarenheter av individer stannar vid detta och inte förknippas med de grupper som individerna kan sägas representera, vilket Valentine (2008, s. 332) fäster vikt vid:

Positive encounters with individuals from minority groups do not necessarily change people's opinions about groups as a whole for the better with the same speed and permanence as negative encounters. In other words, in the context of negative encounters minority individuals are perceived to represent members of a wider social group, but in positive encounters minority individuals tend to be read only as individuals.

En väsentlig del av detta handlar om *synligheten* av identitetsmarkörer och grupptillhörighet. Det är i detta avseende som de meningsfulla mötena enligt Amin (2002, s. 970) kan göra skillnad när de uppmärksammar det *gemensamma*, eftersom olikheternas synlighet till en början potentiellt utgör ett hinder för interaktion:

Their effectiveness lies in placing people from different backgrounds in new settings where engagement with strangers in a common activity disrupts easy labelling of the stranger as enemy and initiates new attachments. They are moments of cultural destabilisation, offering individuals the chance to break out of fixed relations and fixed notions, and through this, to learn to become different through new patterns of social interaction.

Det meningsfulla mötandet är dock en långt ifrån stabil eller strömlinjeformad process. Det finns flera förutsättningar som underlättar och ett antal faktorer som kan försvåra eller omöjliggöra kulturell destabilisering. Allport identifierade fyra underlättande faktorer som under det senaste halvsekleet fått ytterligare stöd genom fortsatt forskning på området (se till exempel Pettigrew & Tropp, 2005, s. 264, 265, 271). Dessa påminner om de ovan nämnda förutsättningarna för kulturell destabilisering som Amin och Valentine identifierar, och lyder som följer (Pettigrew & Tropp, 2005, s. 264):

- I) likvärdig status mellan grupper
- II) gemensamma mål
- III) samarbete mellan grupper
- IV) stöd från auktoritet, lag eller sedvänja.

Om en eller flera av dessa faktorer uteblir kan det meningsfulla mötet försvåras (Pettigrew & Tropp, 2005, s. 272).

De platser som utgör arenor för dessa meningsfulla och kulturellt destabiliserande möten beskrivs av Amin som ”*micro-publics of everyday social contact and encounter*” (Amin i Valentine, 2008, s. 331, kursivering tillagd) – platser som alltså i allt väsentligt bör svara mot de förutsättningar som Valentine, Amin och delvis Allport identifierar. Dessa platsers destabiliserande effekter föranleder Amins etikettering av dem som ”*unsteady social spaces*” (2002, s. 970). Det behöver inte tvunget röra sig om spektakulära eller specialutformade mötesplatser, eftersom det är i det vardagliga mötet som vi förhandlar och överbryggar kulturella skillnader (Amin, 2002, s. 959). Föreningsverksamheter såsom idrottsklubbar, körer och andra musikverksamheter är alla exempel på instabila platser – rum eller miljöer som stimulerar ett jämlikt samarbete med gemensamma problem eller mål (Valentine, 2008, s. 331). Att dessa platser skapar en gemensam identitetsgrund för dem som deltar är alltså en av faktorerna bakom den kulturella destabiliseringen (Amin, 2002, s. 970). Av den anledningen kan exempelvis konsertlokaler eller bibliotek också vara exempel på socialt instabila platser eftersom de ger upphov till gemensam identitet och gemensamma upplevelser, där deltagarna ofta har likvärdig status. Det är emellertid viktigt att erkänna den lägre graden av interaktion på den typen av platser. Om vi helt kort tillåter oss att gå händelserna i förväg kan vi tänka oss att stadsodling kan fungera på samma sätt – som grunden för gemensam identitet och i varierande grad en motor för samarbete och ömsesidigt beroende. Redan här kan vi dock utgå från att stadsodlingar kan och bör diskuteras med fokus på nyanser och skillnader: det är tänkbart att odlingar stimulerar samarbete och gemensam identitet i varierande grad.

Även Nooteboom (2006) diskuterar betydelsen av den här typen av platser och processer, men diskuterar frågan ur ett innovations- och näringslivsperspektiv. Också han riktar uppmärksamheten mot mötesplatser som skapar förutsättningar för interaktion, utbyte och ett slags kulturell destabilisering genom gemensamma identitetsgrunder: ”*Empathy, identification and routinization may be enhanced by joint membership of clubs, such as sports clubs, community centers, Rotary clubs etc*” (Nooteboom, 2006, s. 149). Att dela en eller flera identitetsgrunder kan alltså stimulera en högre grad av interaktion och resultera i att fördomar om Andra omförhandlas.

Ett aktivt föreningsliv är dock ingen självklar garant för att kulturell destabilisering och interaktion ska äga rum. Täta gemenskaper, med ett starkt sammanbindande socialt kapital inom gruppen, utan länkar till andra grupper, kan till och med försämra förutsättningarna för meningsfulla möten med den Andre (Amin, 2002, s. 962; Bauman, 2001, s. 89). Risken för avståndstagande och konflikt är särskilt stor om mötessituationen präglas av upplevelser av oro, misstro eller hot (Pettigrew & Tropp, 2005, s. 272), speciellt eftersom misstro – likt förtroende – kan utvecklas självförstärkande, som en självuppfyllande profetia (Kenworthy et al., 2005, s.

278). Istället är trygghet något som åtminstone enligt Bauman (2001, s. 142) bör betraktas som ”a necessary condition for dialogue between cultures.”

Upplevd marginalisering är en försvårande faktor i förhållande till trygghet och förtroende. Om den Andre upplevs som ett hot, eller den egna gruppen upplevs förfördelad eller diskriminerad, kan befintliga gemenskaper och nätverk stärkas samtidigt som överbryggande relationer uteblir (Amin, 2002, s. 962). Detta yttrar sig till exempel genom ”community-based narratives of injustice and victimhood” (Valentine, 2008, s. 327), berättelser och antaganden som kan utgöra barriärer i förhållande till meningsfulla möten. Sådana tendenser kan *förvärras* vid situationer av möten med avsaknad av meningsfull kontakt, eftersom det då finns en risk att det i själva mötet görs jämförelser av den upplevda resurstillgången, vilket kan öka de sociala avstånden (Valentine, 2008, s. 332). I sammanhang där ojämlikhet och marginalisering är mindre utbrett minskar denna risk (Amin, 2002, s. 962). Att ta hänsyn till maktskillnader och upplevt utanförskap blir därför oerhört viktigt i en diskussion om mötande:

We need to think more carefully ... about which types of encounters are sought, and by whom, and which are avoided, and by whom. (Valentine, 2008, s. 332)

Upplevelsen av utanförskap eller resurssvaghet kan ha effekter på unga människors identitetsutveckling och de symboliska handlingar som är en del av denna. R.W. Connell har myntat det sociologiska begreppet *protestmaskulinitet*¹⁵ som, enligt geografen Alec Brownlow (2005, s. 583), kan bidra till en utvecklad förståelse för sambanden mellan sociala resurser, identitet och mötande. Brownlow använder begreppet som en av sina utgångspunkter i en omfattande studie av unga, marginaliserade män och kvinnor i ett utsatt område i Philadelphia. ”Within this milieu of powerlessness, marginalized young men struggle to develop and assert their own masculine identities and claim positions of power and legitimacy where few resources exist.” (Brownlow, 2005, s. 582–583) I brist på andra grunder för konstruktionen av maskulin identitet blir styrka och mod återstående alternativ som därmed är viktiga att demonstrera för den omgivning som utgör ett socialt bekräftande bollplank. Connell och Messerschmidt (2005, s. 842) menar att upplevelsen av diskriminering eller marginalitet har avgörande betydelse, eftersom ”... a locally hegemonic version of masculinity can be used to promote self-respect in the face of discredit, for instance, from racist denigration.”

Rädslor i offentliga miljöer resulterar i olika hanteringsstrategier. Brownlow (2005, s. 583) diskuterar två huvudsakliga typer, som båda har effekter på det urbana mötandet: *protective*

¹⁵ Connell, 1995, i Brownlow, 2005.

strategies och *avoidance strategies*. I Brownlows studie visade det sig alltså att de unga männen uppvisade protestmaskulina tendenser. De intog därför en offensiv, konfrontativ hållning till rädsla och upplevd risk. Kvinnorna, däremot, intog i högre grad en passiv hållning och undvek istället att vistas i miljöer som upplevdes som riskabla (Brownlow, 2005, s. 587), som ett led i konstruktionen av feminin identitet. Båda dessa utfall är problematiska i förhållande till mötande. Männen tvingas utsätta både sig själva och andra för faktisk fara och förstärker därmed otryggheten när de reagerar på sina rädslor, under det att studiens unga kvinnor får begränsade handlingsmöjligheter och dessutom förvärrar sina rädslor när deras kunskap om omgivningen är beroende av hörsägen, skrivelser och andra slags andrahandskällor (Brownlow, 2005, s. 590). Resurssvagheter är därför ett väsentligt tema, inte bara i förhållande till social hållbarhet i stort, utan också i allra högsta grad till mötandets praktik.

Vad gäller rädsla och upplevd marginalisering kan det vara värdefullt att anlägga ett intersektionellt perspektiv. Birgitta Andersson framhåller värdet av detta med utgångspunkt i forskning som visar att "[kvinnors] upplevelser av risk är inte statisk utan påverkas av rum, tid och livssituation." (2008a, s. 5) Vi skulle kunna tala om marginaliseringens rumsliga dimension, där rörelsefrihet och tillgången till staden blir en resurs som kan berövas grupper eller individer. Otrygghet är, enligt Andersson (2008a, s. 5) en eventuell begränsning i förhållande till detta, liksom fattigdom eller blickar och kritik från omgivningen på basis av utseende, beteende eller andra identitetsmarkörer:

I termer av genuskontrakt kan detta beskrivas som att kvinnor håller sig till kontraktet som reglerar vilka platser som är tillgängliga, när på dygnet de är tillgängliga samt hur de ska bete sig och klä sig när de rör sig där.

Hallin, Jashari, Listerborn och Popoola (2010, s. 56) beskriver liknande svårigheter för muslimska kvinnor i Malmö:

Många kvinnor med slöja känner sig uttittade i vissa lokala miljöer eller möts med nedsättande omdömen, medan de i andra miljöer som t.ex. Herrgården eller Rosengård betraktas som okontroversiella och accepterade ... Där kan å andra sidan andra utseenden eller beteenden ses som avvikande och möta negativa reaktioner.

En tillgänglig stad är således beroende av att resurser stärks men också att det finns platser för meningsfulla möten som kan leda till att fördomar och rädslor omförhandlas, vilket kan resultera i ett positivt självförstärkande förlopp som i förlängningen utökar individens handlingsutrymme och stärker den upplevda resurstillgången och på så vis ytterligare kan stärka förutsättningarna för

meningsfulla möten. Detta blir alltså både en förutsättning för och potentiellt en effekt av en mer tillgänglig stad, i kombination med tillgång till *instabila platser* där mötandet kan gå under ytan och leda till meningsfull kontakt genom djupare interaktion.

Gemenskaper är viktiga och det är knappast så att meningsfulla möten sker i stadens mest offentliga miljöer. Urbanitet kan likafullt vara viktigt av andra orsaker, eftersom "freedom and community may clash and conflict, but a compound lacking one or the other won't make for a satisfactory life" (Bauman, 2001, s. 60) och den urbana platsen bortanför det egna grannskapet kan betraktas som en förutsättning för detta. De högoffentliga rummen kan också utgöra mötesplatser för redan bekanta, eller nära vänner, som vill kunna agera och röra sig utanför den egna gruppens eller grannskapets sociala kontroll, eftersom tätt sammanbindande socialt kapital kan fungera hämmande (Listerborn, 2005, s. 254; Zontini, 2011, s. 75). Även detta relaterar till balansen mellan frihet och trygghet som Bauman diskuterar i citatet ovan (se även kapitel 3.1) och kan vara ett sätt att underhålla ytligare bekantskaper (jämför kapitel 3.2.1.1 och se till exempel Granovetter 1973).

Det är dock viktigt att ha i åtanke att den myllrande, anonyma urbaniteten inte skapar samma förutsättningar som meningsfulla möten eller gemenskaper för att etablera normer och förtroende mellan människor, vilket i förlängningen är nödvändigt för ett samhälles gemensamma ansvarstagande (Lidskog, 2006, 122). Att värna gemenskaper, exempelvis genom utformningen av grannskapets mötesplatser eller genom att agera med hänsyn till värdet av "micro-publics" är viktigt, eftersom "... anonymiteten bland stadens invånare innebär att man får en svagare samhörighet med dem man interagerar med vilket leder till att invånaren känner ett minskat socialt ansvar för den stad eller stadsdel hon bor i" (Lidskog, 2006, s. 122). I förlängningen innebär detta att enbart ytliga möten, utan förankring i gemenskaper, riskerar att skapa socialt ihåliga städer med ett svagt civilkurage. I en sådan situation är inte ens det mest intensiva myller en tillräcklig trygghetsfaktor. Även mötande baserat på en lägre grad av interaktion är därför ytterst beroende av stärkta sociala resurser och gemenskaper för att kunna fungera.

3.2.1.3 Mötets avsiktlighet

Utöver de hittills avhandlade skillnaderna mellan olika slags relationsaspekter på mötande skulle vi också kunna göra en skillnad på grundval av mötandets grad av *avsiktlighet*. Aspekten relaterar till tidigare temata, men det kan vara värdefullt att fästa särskild vikt vid detta perspektiv som rymmer ytterligare en nivå om vi gör skillnad mellan *önskvärda* och *tvungna* möten, respektive *planerade* och *spontana* möten.

I *Livet mellem husene* gör Jan Gehl (1987, s. 160–161) en välbekant indelning av aktiviteter i det offentliga rummet enligt följande: *nödvändiga*, *frivilliga* och slutligen *sociala aktiviteter*. De nödvändiga aktiviteterna, menar han, är mer eller mindre oberoende av platskvalitet (de äger rum oavsett om platser uppmuntrar till vistelse), under det att frivilliga och sociala aktiviteter kan uppmuntras genom platsutformningen. Kategoriseringen är en intressant utgångspunkt i förhållande till vad vi alltså kan kalla mötandets avsiktlighet. För att stimulera valfria och sociala aktiviteter menar Gehl (1987, s. 163) att det måste finnas platser där det ”på alle måder er rart at være” – ”Når der fysisk, psykisk og socialt bydes på et maksimum af fordele og et minimum af ulemper”. Här kan vi dra en parallell till det som Dag Østerberg (2000, s. 32) benämner *tyngd* och *avlastning*, sociomateriella faktorer som försvårar eller underlättar agerande och påverkar upplevelsen av situationen och agerandet. Det är dock fullt tänkbart att det inte bara är de sociala och frivilliga aktiviteterna som bör stimuleras av en ”rar” miljö. Istället kan vi – med bakgrund i ovanstående diskussion om svårigheterna att skapa förutsättningar för meningsfulla möten och risken att ytlig kontakt under vissa omständigheter istället leder till avståndstagande – argumentera för att det är just för de nödvändiga, kanske till och med ofrivilliga aktiviteterna som behovet av avlastning är som störst för att inte möten i dessa situationer ska leda till konflikt och avståndstagande.

Gehl (1987, s. 160–161) gör också en kompletterande indelning av olika slags relationer. Även denna bidrar med nya perspektiv på mötande:

- Dem man följs med
- Bekanta man möter
- Människor man inte känner

Kategoriseringen relaterar till skillnaden mellan överbryggande och sammanbindande möten, men rymmer också fler dimensioner som är intressanta att belysa i förhållande till avsiktlighet. Vi skulle kunna tala om *önskvärda* men *spontana* mötet. Olsson *et al.* (2004, s. 276) menar att ”folkliiv genererar ... mera folkliiv”. Orsaken till detta kan ligga i en önskan om tillhörighet och sammanhang (se till exempel Bauman, 2001), eller grunda sig i det urbana, intensiva folkliivet som ett slags trygghetsfaktor. Det är dock också tänkbart att detta grundar sig i en önskan att stöta på vänner eller bekanta. Att byta några ord eller etablera kontakt, utan det planerade mötets formalitet (Østerberg, 2000, s. 119-120). Chansen för detta ökar i den socialt intensiva stadsmiljön, men kanske mest i det som Olsson *et al.* (2004, s. 276) benämner *lokal offentlighet* ”... som karakteriseras av att många hälsar på varandra, stannar till och småpratar en stund.” Vi ska få anledning att återkomma till och utveckla detta i nästa delkapitel.

Att slumpmässigt möta människor man känner kan för övrigt vara allt annat än önskvärt (se till exempel Østerberg, 2000, s. 119-120). Tidigare konflikter, eller något så enkelt som risken att blotta privata handlingar offentligt i oväntade och oönskade möten med bekanta vid ”fel” tillfällen kan utgöra stress- eller obehagsmoment (Asplund, 1983, s. 213; Østerberg, 2000, s. 119-120).

Den sista kategorin av Gehls kategorier, *människor man inte känner*, utgör en grundläggande förutsättning för den urbana anonymitet som diskuterades i föregående delkapitel. Här är det dock väsentligt att vi gör oss påmind om svårigheten att skapa meningsfulla möten mellan främlingar i en miljö eller kontext som inte stimulerar interaktion. Att möta främmande i staden kan dock, enligt de tidigare resonemangen om urbanitet, bidra med attraktivitet, anonymitet och i viss mån trygghet. Det är i alla händelser intressant att, som Gehl, göra skillnad mellan vilka tidigare relationer personer som möts har, men det är centralt att sätta detta i förhållande till avsiktlighet, upplevelser av tyngd och graden av interaktion.

3.2.1.4 Vertikalt eller horisontellt riktade interaktioner

Inledningsvis uppmärksammades skillnaden mellan överbryggande och sammanbindande socialt kapital, vilken låg till grund för en kategorisering på basis av nätverksstruktur. Vi ska nu vidga den kategoriseringen genom att tillföra ytterligare en dimension till diskussionen om skillnaden mellan olika slags relationer och nätverk: *vertikalt–horisontellt*. I denna framställning, som har sina utgångspunkter i en stadsutvecklingskontext och ett planerings- och förvaltningsperspektiv, används distinktionen för att utveckla förståelsen för åtskillnaden av relationer mellan medborgare, mellan medborgare och tjänstemän i till exempel offentlig förvaltning samt mellan olika aktörer och instanser inom offentlig förvaltning eller andra stadsutvecklande aktörer, såsom intresseorganisationer, föreningar och fastighetsägare. Återigen står socialt kapital i centrum för diskussionen. Detta är värdefullt för förtroende och handlingskapacitet, utifrån definitionen ”inslag i samhällsorganisationen, till exempel förtroende, normer och nätverk, som kan förbättra samhällseffektiviteten genom att underlätta samordnade operationer” (Putnam, 1993/2011, s. 188). Det kan vara fruktbart att vidga denna diskussion, genom att alltså även identifiera och förhålla sig till skillnader mellan nätverkens riktningar som utgångspunkt för en fördjupad förståelse för mötande.

Horisontellt, på ett förvaltningsplan, kan vi sätta fokus på samverkan mellan olika aktörer och kompetenser inom planering och förvaltning, till grund för förutsättningar för innovation och samordning kring gemensamma angelägenheter och problem. Bengtsson (2010, s. 152) menar att det vardagliga samarbetet spelar en viktig roll för organisationsutveckling och samarbete mellan

olika förvaltningar och aktörer. Även här finns det alltså all anledning att fundera över hur mötandet fungerar och kan stimuleras.

Den vertikala riktningen medborgare–förvaltning skulle ur ett förvaltningsperspektiv kunna diskuteras som utvecklingen av ett ”dialogkapital i form av tillit och engagemang” (Kjellsdotter & Sjöberg, 2011) vilket kan ses som en förutsättning för fungerande medborgardeltagande i bland annat stadsutvecklingsfrågor. Att, som planeringsaktör, ta hänsyn till betydelsen av att genom möten skapa förutsättning för detta och andra slags intressentsamverkan ligger i linje med det samtida intresset för kommunikativ planering (se kapitel 1.2.3).

Mötet mellan medborgare och exempelvis fastighetsbolag och myndigheter är präglad av maktskillnader (Velásquez, 2005, s. 238–239). Dessa skillnader har potentiellt negativa effekter på engagemang och förtroende, skillnader som delvis kan utjämnas genom kapacitetsbyggande möten på ett *horisontellt* medborgarplan:

Genom ... delaktighet i folkrörelser som hyresgästföreningen underlättades även kvinnors integration till en gemenskap [som har] hjälpt kvinnor att stå på sig gentemot bostadsförvaltningar och kommunala förvaltningar som tidigare inte lyssnat på dem. (Velásquez, 2005, s. 241)

Att skapa förutsättningar för olika slags gemensamt kapacitetsbyggande framstår här som viktigt. Det bör för övrigt nämnas att *horisontella* nätverk, som bygger på ett mått av självorganisering – utan starka hierarkiska direktiv eller vertikala påtryckningar – generellt är de som mest framgångsrikt leder till utveckling av förtroende, normer och en gemensam problemlösnings- och beslutskapacitet (se till exempel Ostrom, 1990/2009; Putnam, 1993/2011, s. 190–191, 197).

Olika slags intressegemenskaper är potentiella utgångspunkter för denna kapacitet. Återigen bottenar vi i begreppet socialt kapital. Förtroende, som är en väsentlig komponent i detta, är att betrakta som en *moralisk resurs*, en tillgång som ökar i takt med användningen (Putnam, 1993/2011, s. 190–191). Föreningsmiljöer, som enligt resonemangen ovan kan fungera som en plattform för kulturell destabilisering och överbryggande socialt kapital, är också en grogrund för samarbete och gemensam kapacitet (se till exempel Putnam, 1993/2011), delvis genom funktionen som arenor för konfliktlösning (Ostrom, 1990/2009, s. 151). Att som offentlig aktör stötta enskilda föreningsverksamheter kan dock sätta olika grupper och gemenskaper i en konkurrenssituation; en situation som hotar att gynna redan starka intressen (Hallin et al., 2010, s. 54). Juan Velásquez (2005, s. 235) beskriver en demokratisering i Fittja som syftade till att

skapa medborgerligt engagemang genom kommunalt stöd till och samarbete med föreningsverksamheter:

...de flesta föreningar...drevs av män med intressen som i stor utsträckning vände sig till pojkars behov [...] När tjänstemännen inbjöd till bildandet av föreningsråd höll de i praktiken på att överföra en redan stor manlig dominans inom föreningslivet till råden som skulle vara till för alla invånare.

Misstaget korrigerades genom satsningar på att förbättra kvinnors och flickors möjligheter att ägna sig åt sina respektive intressen, utan att ge direkt stöd till föreningar. Detta skapade förutsättningar för framväxten av olika kvinnliga nätverk i området (Velasquez, 2005, s. 235). Ett sätt att stimulera tillkomsten av självorganiserade, kapacitetsstärkande gemenskaper och nätverk är därför att säkerställa att det exempelvis finns verksamhetslokaler (Listerborn, 2005, s. 255), och andra *förutsättningar* för framväxten av organisationer kring gemensamma intressen samt andra slags samarbeten och verksamheter. Även här kan det vara stimulerande att kort notera att stadsodling skulle kunna fungera som utgångspunkt för samarbete och gemensam kapacitet, men att detta inte är självklart i alla situationer.

3.2.1.5 Direkta eller indirekta möten

Den sista relationsaspekten utgår från skillnaden mellan *direkta* och *indirekta möten*, i grund och botten ett socialpsykologiskt begreppspar med följande betydelse: ”Direkta möten är möten ansikte-mot-ansikte. Vi talar och handlar i varandras närvaro [...] Indirekta möten är möten med människans produkter eller uttrycksformer samt med konsekvenser av mänsklig aktivitet” (Angelöw & Jonsson, 2000, s. 102).

Distinktionen mellan direkta och indirekta möten är fullkomligt central i sammanhanget, med tanke på det värde som här tillskrivs det sociomateriella och den uppmärksamhet som riktas mot händelser som äger rum före och efter själva mötessituationen och hur dessa förutsättningar och effekter i sin tur kan påverka möten ansikte-mot-ansikte. Citatet ovan belyser två värdefulla aspekter. För det första: handlande materialiseras och blir ”konsekvenser av mänsklig aktivitet”. För det andra: dessa materiella konsekvenser bär mening för dem som i ett senare skede uppfattar och tolkar dem. Detta utgör också ett slags utgångspunkt för resonemangen om sociomaterialitet och territorialitet i nästa kapitel, men låt oss redan nu uppmärksamma betydelsen av det materiella och indirekta:

... 'non-human' agents are vital to this conception of a network's collective capacity to act because they attach us to one another, because they circulate in our hands and define our social bond by their very circulation. (Whatmore, 1999, s. 28)

För kreativitetens skull ska vi också vidga begreppet *indirekt möte* och låta det inbegripa mänskliga sociala mellanhänder. Återigen kan innovationsforskningen bidra med intressanta perspektiv: stärkta och vidgade nätverk innebär ett mer intensivt utbyte som får mer långtgående effekter än det isolerade mötet. De sociala mellanhänderna spelar roll, eftersom "reputation depends not only on the structure (density) of the network, but also on the availability of other social groups that facilitate, filter and guide gossip, such as professional industry groups, clubs and the like" (Nooteboom, 2006, s. 151; se också Granovetter, 1973, samt kapitel 3.2.1.1 och 3.2.3.1 om betydelsen av ytliga bekantskaper och svaga sociala band). Det är därför intressant att vidga vyerna i en analys av eller diskussion om mötesplatser för att identifiera indirekta relationer genom gemensamma bekanta och liknande, som kan fungera som sociala länkar och sprida effekterna av direkta möten likt ringar på vattnet.

3.2.2 Rum: platsens karaktär och grad av offentlighet

...the gains of interaction need to be worked at in local sites of everyday encounter.
(Amin, 2002, s. 969)

Möten äger alltid rum någonstans. Detta *någonstans* kan vara i hemmet, på arbetsplatsen, i en överfull pendeltågsvagn eller ett folkhav vid en konsert en ljum sommarnatt, på en trång cykelbana en mörk novemberkväll eller via internetplattformar som binder samman datoranvändare som befinner sig på olika platser, kanske på olika kontinenter. Oavsett vilket befinner sig de personer som möts alltid (tillsammans eller var och en för sig) på fysiska platser som präglas av sociomateriella omständigheter. Vi har redan inlett en diskussion om skillnaden mellan överbryggande och sammanbindande socialt kapital; om skillnaden mellan möten som skapar gemenskaper, stärker gemenskaper eller kanske till och med försvårar eller omöjliggör gemenskaper och i vissa fall äger rum utan någon som helst effekt på gemenskaper, relationer, åsikter eller fördomar. Låt oss dröja vid detta och åter vända blicken mot det som David Harvey (1996) pekar ut som den samtida urbaniseringens utmaning: att överbrygga olikheter utan att undertrycka skillnader. Till denna utmaning hör nämligen en i högsta grad *rumslig* dimension. Det råder närmast konsensus kring betydelsen av vardagslivets miljöers för interkulturell kommunikation och förhandling av olikhet. Ash Amin (i Valentine, 2008, s. 332) framhåller särskilt värdet av att skapa förutsättningar för förändring och kulturell destabilisering, det vill säga

en mer djuplodande omförhandling av fördomar, och inte bara ytlig kontakt mellan dem som möts. Men hur ser dessa platser ut och vilka resultat är att förvänta?

One line of thought ... has long looked to visibility and encounters between strangers in the open spaces in the city. The freedom to associate and mingle in cafés, parks, streets, shopping malls, and squares is linked to the development of an urban civic culture based on the freedom and pleasure to linger, the serendipity of casual encounter and mixture, and public awareness that these are shared spaces. Diversity is thought to be negotiated in the city's public spaces. The depressing reality, however, is that in contemporary life, urban public spaces are often territorialised by particular groups (and therefore steeped in surveillance) or they are spaces of transit with very little contact between strangers ... The city's public spaces are not natural servants of multicultural engagement.

(Amin, 2002, s. 967)

Visserligen är det så att rumslig *desegregation* ofta är en förutsättning för interaktion och integration (Amin, 2002). Dessa effekter är emellertid inte givna, vilket diskussionen i föregående delkapitel torde ha klargjort. Stadens offentliga miljöer är betydelsefulla för många slags möten och sociala processer, men att onyanserat peka på offentliga rum som platser för alla slags möten är potentiellt ödesdigert (se till exempel Amin, 2002, s. 968; Valentine, 2008, s. 325). Problemet tycks vara tvådelat. Dels är många offentliga miljöer *begränsade i sin offentlighet* på ett sätt som kan påverka de individer och grupper som möts där, dels är de offentliga platserna, utan särskilda nyanser, *inte ensamt tillräckliga* för att skapa förutsättningar för olika slags möten.

Att tillmäta platsen och dess attribut betydelse är därför viktigt. Det är i offentliga miljöer som människor kan se, ses och synas, närma sig eller ta avstånd – platser för spektakel, parader, vardagliga förflyttningar och kollektiva upplevelser (Østerberg, 2000, s. 112, 119). Det rymms en enorm potential i offentliga mötesplatser, men också svårigheter, såsom

...power struggles and conflicts over the ownership and control of public space, not only between ethnic groups but also between groups of different ages – particularly between teenagers, who often feel unjustly marginalized in public space by adults, and the elderly who are commonly fearful of groups of young people in what in effect are often age-segregated neighbourhoods. (Brownlow, 2005, s. 583)

Upplevelser av rädsla och utanförskap spelar alltså en roll, vilket redan tydligt har framhållits. Även i detta avseende är dock platsperspektivet centralt, inte minst eftersom det relaterar till vårt identitetsskapande (Madanipour, 2003, s. 159). Därigenom kan exempelvis stigmatiseringen av ett

bostadsområde i förlängningen resultera i påverkan på självuppfattning eller identitet hos dem som bor där eller på annat sätt förknippar sig själva eller blir förknippade med området i fråga (Hallin et al., 2010, s. 13, 56). Platsers identitetsgrundande funktion innebär också en förutsättning för gemenskaper med områden eller platser som enande faktor (Hallin et al., 2010, s. 55). Semiprivata miljöer, som grund för gemensam identitet, kan därför ligga till grund för starka gemenskaper (Hallin et al., 2010, s. 55). Gemensamma angelägenheter eller sociala referenspunkter, såsom bostadsområdet, kan också skapa förutsättningar för att utveckla gemensam kapacitet, problemlösningsförmåga och samarbete. Detta innebär, å andra sidan, att även dessa mer privata miljöer – i likhet med de urbana, offentliga platserna – kan försvåra interaktion *mellan* tidigare starka gemenskaper och att de dessutom med svårighet blir ytor för urban anonymitet (se kapitlen 3.2.1.1 och 3.2.1.2).

Distinktionen privat–offentligt är central i mötessammanhang då skillnaden är avgörande för vilka slags möten och effekter som kan förväntas. Detta gäller också eftersom ”...city streets are spaces of transit that produce little actual connection between strangers” (Valentine, 2008, s. 326). Den offentliga platsen har emellertid positiva kvaliteter ur ett mötesplatsperspektiv, genom att tillåta ett större flertal att ta del av och bli en del av rummet. Sådant kan ligga till grund för en värdefull upplevelse av jämlikhet. Bristen på densamma kan ha en potentiellt konfliktskapande effekt. Kulturgeografen Eric Clark (2005, s. 257) illustrerar detta i en diskussion om gentrifiering, men som även i bredare mening bidrar till en förståelse för betydelsen av rumsligt tillträde:

In places characterised by a high degree of social polarisation, short on the rights of users of place and long on the rights of owners of space ... the conflict inherent in gentrification becomes inflammatory. That is not so in places characterized by relative equality and judicially practised recognition of the rights of users of place.

Den norske sociologen Dag Østerberg (2000, s. 93-94), som anlägger ett uttalat sociomateriellt perspektiv, identifierar tre typer av *kravmaterialitet*: massivitetens semiotik, ytans semiotik samt de krav som olika egendomsförhållanden ställer. Angående den sista typen menar han att:

...byggnaderna [blir] ett fält av legitimering och därmed ett förstärkt avtryck av klasstrukturen. Det som detta skikt av materialitet kräver är alltså ett erkännande av egendoms- och maktförhållandena och deras motstycke, nämligen grader av egendomslöshet och vanmakt. Detta krav gestaltar sig mer konkret genom att det sociomateriella fältet bildar ett mönster av begränsat tillträde, avvisande och förbud.

Även de två första typerna bidrar, enligt Østerberg (2000, s. 93-94), till att skapa och upprätthålla dessa begränsningar. Det är väsentligt att reflektera över hur upplevelser av begränsat tillträde påverkar förutsättningarna för möten mellan människor, mellan människor och platser och mellan människor och deras identitet eller självbild.

Den offentliga plats som rymmer folkliv och ett slags urban rörelse kan dessutom vara trygghetsskapande såväl som attraktiv och bidra med ett mått av åtråvärd anonymitet för dem som vistas på platsen. På andra sidan spektrumet finns det privata. Det finns dock goda skäl att inte bara betrakta det privata enbart som ”brist på offentlighet”, i bemärkelsen brist på tillgänglighet och öppenhet, utan som något mer komplext och betydelsefullt¹⁶. Visserligen bygger grannskapet som platstyp (av vad vi skulle kunna benämna semi-privat slag) på exklusion av personer och grupper som saknar naturligt tillträde (Madanipour, 2003, s. 162). Samtidigt kan det semi-privata eller privata utgöra en fristad i en socialt hektisk tillvaro, ”en asyl för den naturliga människan” (Asplund, 1983, s. 229), men också grund för det viktiga gemenskapsbyggandet och chansen att bygga gemensam kapacitet. Detta är också i viss mån en förutsättning för kulturell destabilisering och ger möjlighet att göra intryck och låta det egna identitetsskapandet stärkas av mer eller mindre synliga uttryck och avtryck i en sociomateriell omgivning:

By strategically occupying spaces and places in a certain kind of way, you can start to actually develop a political means to counter the dominant forces which are surrounding you. (Harvey, 2011)

Att definiera en egen sfär, eller ett eget territorium, skapar möjligheter att etablera, hävda och synliggöra sin identitet (Pratt, 1999, s. 163). Den egna sfären kan, om den görs mer privat, bli en tillflyktsort fri från det offentligas spektakel och stundtals tröttande demonstrationer av roller (Pratt, 1999, s. 158).

Vi har diskuterat det semi-privata som en yta för grannskapsaktiviteter, ett slags mellanting mellan det intima och det urbana. Tillgång till semi-privata miljöer i grannskapen verkar dock inte i sig vara en tillräcklig förutsättning för meningsfulla möten. Amin (2002, s. 969) menar att ”[the] contact spaces of housing estates and urban public spaces, in the end, seem to fall short of inculcating interethnic understanding, because they are not structured as spaces of interdependence and habitual engagement.” Han menar alltså att det, i normalfallet, saknas förutsättningar för meningsfulla möten och gemenskapsbyggande genom kulturell destabilisering i dessa miljöer (2002, s. 970):

¹⁶ Jag vill understryka att privat och offentligt många gånger dessutom kan samexistera, till exempel via mediakonsumtion i hemmiljön (se till exempel Nava, 2006, i Valentine, 2008, s. 331).

The potential for cultural transgression based on multiethnic common ventures could be explored within the heart of residential areas. Ventures run by residents and community organisations (for example, communal gardens, community centres, neighbourhood-watch schemes, child-care facilities, youth projects, regeneration of derelict spaces) are a good example. Often these initiatives are characterised by lack of involvement from all sections of the community, by long-standing racial and ethnic tensions within the experiments and by being dominated by activists and intermediaries. But they could become sites of social inclusion and discursive negotiation, through the careful use of discursive strategies in order to build voice, help arbitrate over disputes, inculcate a sense of common fate or common benefit, publicise shared achievements, and develop confidence in proposals that emerge from open-ended discussion (Allen and Cars, 2001). Here too, cultural change is based on small practical accommodations that work their way around, or through, difference, rather than on any conscious attempt to shift the cultural identities and practices of local residents. The key lies in the terms of engagement...

I likhet med Amin menar kulturgeografen Juan Velásquez (2005), med utgångspunkt i sina studier i Stockholmsförorten Fittja, att den lokala offentligheten främst är en effektiv utgångspunkt för att etablera och stärka ett slags gemensamt engagemang och kapacitet. Detta gäller också den typen av miljöer som ligger till grund för ett stärkt socialt kapital genom delade erfarenheter och angelägenheter som resulterar i tillit och normer, till exempel körer och andra föreningsverksamheter (se till exempel Ostrom, 1990/2009; Putnam, 1993/2011).

Om graden av offentlighet kan ses som en viktig utgångspunkt för analysen av mötesplatser blir det avgörande att förstå hur offentlighet skapas och fungerar sociomateriellt. Detta är utgångspunkten för de tre följande delkapitlen.

3.2.2.1 Territoriell komplexitet eller entydighet

Ett sätt att bedöma graden av offentlighet är att utgå ifrån i vilken utsträckning en plats är territoriellt *komplex*, med utgångspunkt i resonemang ur arkiteturteoretikern Mattias Kärrholms avhandling om territorialitet (2004). Territorialitet kan, i generella termer, förstås som ”makt med rummet som medium” (Kärrholm, 2004, s. 10). Begreppet för tankarna till konflikt, men kan också förstås som ett sätt att *undvika* konfrontation och konflikt genom att skapa struktur och ordning (Madanipour, 2003, s. 52). En plats som är (eller över tid blir) territorialiserad för ett visst slags bruk är programmerad med mening för dem som befinner sig på, kommer till eller hör

talas om platsen. Territorer manifesteras därför, enligt en förenkling av Kärholms resonemang, främst genom sociomateriella aktanter¹⁷ på platsen eller associationer till densamma.

Platser kan vara svagt eller starkt territorialiserade, till följd av skillnader i tydligheten i de territoriella signalerna. Den plats som är svagt territorialiserad inbjuder knappast till något och riskerar att bli öde om den inte approprieras av någon eller några som själva fyller den med territoriell, sociomateriell mening. Det faktum att en plats är territorialiserad (vilket de flesta platser i en urban miljö kan sägas vara) behöver dock inte innebära att platsen är avsedd endast för ett bruk, eller en brukargrupp. Nyckelbegreppen i det här sammanhanget är *entydighet* och *komplexitet*. Den territoriellt entydiga platsen medger eller påbjuder en eller ett fåtal sorters bruk, och får därmed en exkluderande effekt. Detta kan leda till konflikt om fler önskar nyttja platsen, men kan också betraktas som en förutsättning för privat eller semi-privat avskildhet. Den territoriellt komplexa platsen medger däremot samexistens mellan olika slags aktiviteter eller grupper¹⁸. En plats kan alltså vara starkt territorialiserad, men ändå entydig. Ett exempel på detta är köpcentra vars sociomateria ofta tydligt indikerar vad som är tillåtet och önskvärt vid olika tidpunkter, men som signalerar en entydighet vad gäller makt och kontroll, knappast bjuder in till territoriellt medskapande och i regel inte är offentliga i samma utsträckning och på samma sätt som stadsmiljöer (Kärholm, 2004, s. 273). Den territoriellt komplexa platsen, å andra sidan, låter olika aktiviteter äga rum på lika villkor och förekomma samtidigt eller på samma plats växelvis genom rytmer som sträcker sig över dygn, vecka och år (Kärholm, 2004, s. 270, 276).

Även Olsson *et al.* (2004, s. 267) understryker mångtydighetens eller mångfunktionalismens betydelse för platsens offentlighet, i en studie av förortstorg. Vidare talar de om rum för *begränsad offentlighet* med avseende på publika verksamheter som präglas av ett visst mått av inskränkningar eller av privata delområden, exempelvis butiker och kaféer (2004, s. 276). De identifierar tre sociala nivåer av dessa begränsat offentliga platser: verksamheter dit kunder kommer för att uträtta ärenden; platser som erbjuder kunder eller brukare sittplatser och möjlighet att uppehålla sig; samt platser som bygger på deltagande i någon typ av verksamhet (Olsson *et al.*, 2004, s. 277). Kategoriseringen är intressant i förhållande till det rumsliga perspektivet, men

¹⁷ Aktanter kan förstås som *meningsbärare som har kapacitet att påverka* (Kärholm, 2004, s. 117). Begreppet är en vidgning av aktörsbegreppet som erkänner att även ickemänskliga föremål kan ha påverkan på sin omgivning, oberoende av bristen på avsikt eller lingvistisk kompetens och kapacitet (Se till exempel Kärholm, 2004; Whatmore, 1999, s. 29).

¹⁸ Denna samexistens innebär inte per automatik någon nämnvärd interaktion mellan de intressen, aktiviteter och grupper som samexisterar. Detta är alltså att likna vid *desegregation* snarare än *integration*. Effekterna på urbanitet och rätten till stadens offentliga rum är å andra sidan en mer trolig, positiv effekt av den territoriella komplexiteten.

också i förhållande till grader av interaktion (se kapitel 3.2.1.2). Vi ska återkomma till den och diskutera den mer ingående i nästa delkapitel.

Avslutningsvis kan vi, med hjälp av ännu ett fragmentariskt bidrag från Gehls *Livet mellem husene* (1987) tillföra ytterligare en dimension till Kärholms resonemang om territoriell komplexitet. Gehl understryker betydelsen av att *funktionsintegrera* på en låg skalnivå. Genom att blanda funktioner som attraherar och engagerar många – och olika – människor kan olika ”männliga processer” integreras och mötestillfällen uppstå (Gehl, 1987, s. 101). Visserligen är desegregation av vardagliga livsbanor en nödvändighet för att möten ska kunna uppstå, och utan tvekan en förutsättning för myllrande, spännande och stadsmässiga miljöer. Med Gill Valentines och Ash Amins resonemang, återgivna i kapitel 3.2.1, och ovanstående resonemang om offentlighetens begränsningar i förhållande till interaktion och destabilisering i åtanke bör vi emellertid stanna upp inför Gehls rekommendation. Att enbart *desegregera* utan en tanke på att *integrera* kan få oönskade effekter! Trots det bidrar Gehl med en nödvändig påminnelse om att det är svårt att nå interaktion utan åtminstone tillfällig desegregering. Om inte annat kan funktionsblandningen bidra till att generera urbanitet som, med ett mått av territoriell komplexitet, kan fungera förhållandevis konfliktfritt och därmed rumsligt sammanföra människor som kan utgöra ett underlag för mer interaktivt intensiva miljöer för meningsfulla möten.

3.2.2.2 Platsens relativa läge

Vi skulle kunna diskutera begreppsparet privat–offentligt på ett annat sätt, genom att ta vår utgångspunkt i hur platser och stadsmiljöer förhåller sig till varandra i brukarnas medvetande, individuellt såväl som kollektivt: att graden av offentlighet har att göra med läget i förhållande till hem, egna fristäder, festplatser och liknande. Det är dock fullt tänkbart att detta delvis är orsaken till, eller en produkt av, den territoriella komplexiteten: territoriellt komplexa platser kommer kanske att associeras med offentlighet just på grund av sin komplexitet, under det att exkluderande miljöer eller territoriellt entydiga platser upplevs som mer privata just därför. Samtidigt är det kanske också så att platser delvis utformas och används så som de gör på grund av tidigare associationer och bruk. Olika territorier görs alltså genom sina relativa lägen mer eller mindre tillgängliga för olika slags och olika mängd brukare (Kärholm, 2007, s. 445). Vi kan därför också rimligtvis anta att detta ger upphov till olika slags territoriella produktioner, kanske i synnerhet när mer eller mindre privata områden exponeras för ett mer intensivt brukartryck. Oavsett bakomliggande orsak är det analytiskt stimulerande att fundera över offentlighet i termer av närhet till hemmet, eller närhet till miljöer som användarna upplever som offentliga, till

exempel stadskärnor, centrala infrastrukturnoder, tättrafikerade stråk och liknande. Vi kan med denna utgångspunkt identifiera aspekten *läge*.

Olsson *et al.* (2004, s. 276) för ett resonemang som bidrar till förståelsen för denna aspekt när de särskiljer mellan två slags offentlighet:

...en *lokal offentlighet* som karakteriseras av att många hälsar på varandra, stannar till och småpratar en stund. [...] Man känner igen många på torgen, träffar ofta folk man känner där ... Jämför vi med attraktiva platser och stråk i centrala Göteborg är skillnaden stor. Det rörliga folkliv som finns där ... motsvarar säkert det vi kan kalla en mer *kosmopolitisk offentlighet*. Även om folk går ut med folk de känner dominerar främlingarna stadsbilden.

Den lokala offentligheten, som i exemplet är lokaliserad mer perifert, bidrar visserligen inte med samma urbanitet och folkliv som de centralt belägna kosmopolitiskt offentliga platserna. Alla platser kan dock inte förväntas vara urbana på ett kosmopolitiskt sätt, och i somliga fall är detta som bekant inte ens önskvärt ur ett mötandeperspektiv.

3.2.2.3 Mötesplatsens gränsdynamik och kodningar

Ytterligare ett perspektiv på privat–offentligt och mötandets rumsliga förutsättningar relaterar till gränsdragningar och gränsdynamik. Inte minst de gränser som dras mellan mer eller mindre privata områden och gränser som särskiljer grupper eller aktiviteter. Detta är grunden i den tredje aspekten i kategorin rum: *gränsdynamik och kodningar*. Gränser är i sig inget negativt eller problematiskt. Clark (2003, s. 290) menar att gränser i själva verket är det som hindrar en total kulturell och social homogenisering. Han menar vidare att en gräns dessutom kan ses som medium likaväl som hinder, lika mycket *bro* som *barriär*. Med ett sådant resonemang skulle hela stadens offentliga sfär kunna betraktas som ett gränsland mellan olika privata sfärer, ett gränsland som i sig fungerar som en arena för olika slags offentligt mötande. Denna typ av arena skapar därigenom utrymme för heterogenitet, men också interaktion (Clark 2001, s. 60–61). I likhet med den tidigare diskussionen om territorialitet är det viktigt att påminna sig om att stadslandskapet är sociomateriellt laddat med olika slags mening och kodat på ett sätt som påverkar mänskligt tänkande, kännande och handlande. Det är därför väsentligt att i en diskussion om gränser vidga vyerna från strikt materiella gränser och även diskutera *semiotiska gränser* (se till exempel Petersson & Clark, 2003). Att identifiera semiotiska gränser kan innebära en större utmaning, eftersom dessa bär konstruerade och tolkade meningar som kan variera och inte alltid är entydiga eller uppenbara (Clark, 2003, s. 152).

Bauman illustrerar gränsers skilda stabilitet och värdeladdning genom att peka på den uppebara skillnaden mellan hemmets värnande väggar och fängelsets begränsande murar (Bauman, 2001, s. 118–119). En viktig del av förståelsen och diskussionen av gränser är i vilken utsträckning de är exkluderade och vem som exkluderas, i förhållande till olika slags mötenes förutsättningar. Starkt exkluderande gränser kan medföra marginaliserande eller exkluderande gettobildningar och territoriella stigmatiseringar som segregerar individer, grupper, aktiviteter och funktioner på ett sätt som i princip omöjliggör gränsöverskridande möten helt och hållet (Amin, 2002, s. 969; Bauman, 2001, s. 116-117, 119). Det är, enligt Amin (2002, s. 969), viktigt att miljöer såsom skolor, ungdomsgårdar och olika slags fritidsverksamheter inte präglas av segregation på stadsnivå, eftersom detta försvårar möjligheten att upprätta platser för meningsfulla möten.

I sammanhanget är det särskilt intressant att reflektera över de gränser som delar privata och offentliga miljöer, en dynamisk distinktion som är en central utgångspunkt i detta delkapitel. Ali Madanipour (2003, s. 60) betraktar gränsen som viktig av två skäl. För det första hindrar den sådant som är av privat karaktär från att komma i vägen för stadslivet i det offentliga rummet. För det andra värnas privatlivet från det allmännas nyfikna blickar eller annan påverkan. Gränsen ligger därigenom till grund för att skapa fristäder för individer och gemenskaper bortom de intensiva territoriella överlagringar, ytliga interaktioner och kompromisser som är en del av det urbana och offentliga livet. Gränsen mellan privat och offentligt är, liksom många andra mer eller mindre semiotiska gränser, långt ifrån självklar eller statisk. Att angripa temat utifrån graderingen privat–halvprivat–halvoffentligt–offentligt (Olsson et al., 2004, s. 53) kan emellertid göra diskussionen om definitionen av platser (och därmed förståelsen för platserna) mer nyanserad. En syn på gränsdragningar som dynamiska, ständigt pågående processer hjälper oss dessutom att förstå att en plats kan vara tillgänglig för ett större flertal och på så vis betraktas som offentlig och tillgänglig i allra högsta grad, såsom ett bibliotek eller en föreningsverksamhet, *men ändå ha en semiprivat karaktär* som underlättar gemenskapsbyggande. Resonemang om gränser och sociomateriella koder blir därför ett viktigt komplement till diskussionen utifrån begreppsparat privat–offentligt.

De kodningar och semiotiska stadslandskapselement som här diskuteras är intressanta och betydelsefulla även bortom diskussionen om gränser och gränsdynamik. Stadslandskapet är ett slags ”ikonosfär” (Jaworski & Thurlow, 2009, s. 19) fullt av uppmanande, lockande, avvisande och i viss mån överlappande instruktioner (Kärrholm, 2004, s. 81). Dessa instruktioner har mycket gemensamt med Østerbergs kravmaterialiteter (se kapitel 3.2.2) som skapar handlingsfält som påverkar våra möjligheter att agera i staden (Østerberg, 2000, s. 94). Kodningar, gränser och andra typer av sociomateriella signaler påverkar inte bara våra rörelsemönster. *De påverkar också*

vilka förväntningar, attityder och hinder som följer med in i möten mellan grupper eller individer. Olika signaler om på vems villkor ett möte sker, eller vilken typ av agerande som är lämpligt eller ens tillåtet (på basis av lagstiftning eller normer) kan sägas utgöra ett slags filter för möten och interaktion (se kapitel 3.2.3.4 för ett fördjupande resonemang). I linje med tanken på den semiotiska laddningen som något konstruerat krävs det att hänsyn tas till mötande och mötesplatser som något *dynamiskt* och föränderligt över tid. Perspektivet på vår sociomateriella omgivning som laddad med konstruerad mening lägger dessutom grunden för den aktionsorienterade tanken att platser och deras mening – och i förlängningen också tillträde och uppfattningar – är *rekonstruerbara* över tid: ”... it is only through the production of new, competing texts that architectural spaces may gain new meaning for their users” (Jaworski & Thurlow, 2009, s. 18). Detta är viktigt i förhållande till utformningen av stadens offentliga miljöer och mötesplatser eftersom denna process blir ett filter som reglerar vilka historier som tillåts materialiseras och vilka intressen och idéer som ges utrymme och legitimitet.

3.2.3 Tid: rytm, dynamik och graden av stabilitet

3.2.3.1 Mötets varaktighet

En första tidslig distinktion kan göras på basis av *mötets varaktighet*. Amin konstaterar (i Valentine, 2008, s. 326) att mötandet i stadens offentliga rum ofta erbjuder få direkta kontaktmöjligheter mellan främlingar. Den urbana etikettens interaktion är ofta kort och ytlig. Den mer intensiva interaktionen – som är en förutsättning för såväl gemensam kapacitet som meningsfull kontakt och kulturell destabilisering (se kapitel 3.2.1) – förutsätter istället möten som sträcker sig över ett längre tidsspänn. Kopplingen till kategorin *relationer* är tämligen klar. Vi skulle också kunna göra en koppling mellan tid och *rum* och göra en skillnad mellan de platser som understödjer längre möten, och de platser som begränsar längre interaktion till exempel genom att uppmuntra förflyttning.

Det kan vara på sin plats med ett påpekande eller en påminnelse om att även det korta mötet kan ha förtjänster i förhållande till det goda stadslivet, eftersom instabila kontakter med ytligt bekanta kan ses som en förutsättning för att etablera ett vidgat, om än löst bundet, nätverk (se till exempel Granovetter 1973; Olsson et al., 2004, s. 61) och skapa en urban atmosfär. Det är dock viktigt att sätta detta i relation till betydelsen av kulturell stabilisering och värdet av långsiktiga och djuplodande *relationer*, vilket för oss in på nästa delkapitel.

3.2.3.2 Relationernas varaktighet

Låt oss här göra oss påmind om diskussionen om graden av interaktion (se kapitel 3.2.1.2) och fördjupa detta resonemang ytterligare. Johan Asplund (1983, s. 288) gör en för oss värdefull distinktion mellan interaktion och integration: integration är interaktion som kräver ömsesidighet och bygger på långsiktiga relationer. Interaktion kan variera i intensitet och förväntningar på ömsesidighet, under det att integration är mer förpliktigande. Vi har tidigare använt en annan definition av integrationsbegreppet och diskuterat det som ”the creation and maintenance of intense and diverse patterns of interaction and control between formerly more or less separate social spaces” (Lee, 2000 i Clark, 2003, s. 148). Det finns inga egentliga skäl att ifrågasätta eller ersätta Lees definition, eftersom båda kan sägas beskriva interaktionens kvalitativa dimension. Vad som däremot kan vara värdefullt är att ur ett tidsperspektiv reflektera över hur möten påverkas av de ingående parternas tidigare relationer och de förväntningar de har på relationerna i framtiden. Vi skulle kanske, likt Zygmunt Bauman (2001, s. 48), kunna göra skillnad mellan kortsiktiga sociala *episoder* och långsiktiga *relationer*. Detta relaterar i allra högsta grad till diskussionen om gemenskaper, det sociala kapitalets täthet och riktning samt graden av interaktion. Det tidsperspektivet bidrar med är en förståelse för skillnaderna mellan olika slags sociala kontrakt.

Kortvariga relationer kan vara ett sätt att undfly sociala krav och förväntningar och kan tänkas manifesteras sig i möten av ett mer urbant men mindre intensivt slag. Till skillnad från dessa kan täta gemenskaper, eller meningsfulla möten, i miljöer som leder till kulturell destabilisering tänkas representera en tidlig relation av ett helt annat slag eftersom ”[tying] up and fixing human bonds takes time, and gains from looking to long prospects ahead” (Bauman, 2001, s. 85). Förutsättningar för möten mellan flyktiga *bekanta* och befintliga eller presumptiva *gemenskaper* skiljer sig därför åt, inte bara relationsmässigt och rumsligt, utan också tidsligt.

Att diskutera mötande och mötesplatser utifrån relationers varaktighet är intressant i förhållande till förståelsen för utformningen av stadens mest offentliga rum. Härefter kan nämligen skillnaden sägas ligga mellan vilka slags möten vi kan förvänta oss i de urbana miljöer som inte ger utrymme för kulturell destabilisering eller andra slags djuplodande interaktion. Det krävs en medvetenhet om att parter som möts utan en gemensam historia eller gemensamma projekt och identitetsgrunder i korta episoder knappast kommer interagera på ett särskilt intensivt sätt. Utifrån perspektivet på mötet som något som påverkas av stabilitet och relationers tid är det rimligt att förhålla sig till mötandet utifrån en indelning likt den Gehl gör i *Livet mellem husene* (1987, s. 160–161) genom att göra skillnad mellan att planera möten med vänner, att stöta på bekanta och att möta människor man inte känner. För att främlingar ska nå djupare kontakt kan det krävas

speciella sociala stimuli, vilket i regel inte är fallet när vänner och bekanta möts mer eller mindre planerat.

Nooteboom (2006, s. 152) framhåller som bekant värdet av slumpartade möten och låg grad av stabilitet i relationer för en viss situations innovationsförutsättningar (se kapitel 3.2.1). Här kan det emellertid vara värt att särskilt poängtera att sådana möten rimligtvis måste gå bortom den ytliga socialiteten för att resultera i innovation. Det räcker inte att människor med olika kompetenser, idéer och perspektiv uppehåller sig på samma plats eller utväxlar artighetsfraser för att upptäckter och perspektivförändringar ska ske. Instabiliteten i *relationen* måste kanske därför kombineras med ett *möte* som varar längre och stimulerar en mer intensiv interaktion. Att låsa sig vid slumpbegreppet kan kanske därför vara missvisande. Istället kan vi istället understryka värdet av meningsfull interaktion med Andra, möjligtvis inom instabila relationer, men med en stabilitet i själva mötessituationen.

3.2.3.3 Tidigare erfarenheter

Att anlägga ett tidsperspektiv på mötandet, och sätta mötet i relation till de processer och skeenden som det har föregåtts av, medför också ett erkännande av att tidigare direkta eller indirekta möten har betydelse för mötet i nuet som är ” ... beroende av den tid som är och har varit, de roller, normer, värden, attityder, fördomar etc. som vi själva har och som dem vi möter har.” (Angelöw & Jonsson, 2000, s. 102) Såväl Gill Valentine (2008) som Ash Amin (2000) och Alec Brownlow (2005) påpekar att upplevelser av orättvisa, marginalisering och maktlöshet påverkar förutsättningarna för möten, inte minst i förhållande till rum och handlingsmöjligheter (se kapitel 3.2.1). Att desintegration av individer och grupper inte nödvändigtvis leder till interaktion och integration (se kapitel 3.2.1) kan, utöver brist på stimulerande faktorer såsom gemensamma mål, ha sin förklaring i tidigare erfarenheter: ”[minority groups] may ... dread ... encounters because their experiences of marginalization and discrimination taint their willingness to engage in relations with majority groups” (Valentine, 2008, s. 332). Tätt sammanbundna gemenskaper, särskilt marginaliserade, kan då istället fungera som en plattform för skapandet av berättelser om utanförskap, orättvisa och tidigare oförrätter (Valentine, 2008, s. 327) vilket kan verka begränsande för individerna i förhållande till handlingsmöjligheter utanför den egna gemenskapen, men också utgöra ett hinder för överbyggande interaktion.

3.2.3.4 Normstabilitet

Vi har återkommande diskuterat begreppet kulturell destabilisering, vilket ytterst bottnar i normers stabilitet. Stabilitet är per definition relaterat till tid. Graden av normstabilitet skulle därför kunna fungera som en omskrivning av relationernas varaktighet och graden av integration i

nätverk av interagerande människor. Denna aspekt är så väsentlig för förståelsen, diskussionen och analysen av mötande att den lyfts fram som kärnan i distinktionen baserad på *relationernas varaktighet* (kapitel 3.2.3.2) och dessutom delvis ligger till grund för resonemangen om *graden och typen av interaktion och integration* (kapitel 3.2.1.2). Vi ska därför inte ägna mer tid åt att resonera kring det här, även om förhållandet till normstabilitet är en betydelsefull komponent i förståelsen för grupperns struktur och dynamik.

Vi kan emellertid göra ytterligare en kategorisering av olika slags mötande och mötesplatser på basis av normers stabilitet. Likt den kulturella destabiliseringen, där uppfattningar om den Andre omprövas genom interaktion under nya förutsättningar, kan möten äga rum i vad vi skulle kunna kalla *normativt instabila situationer* där normer tillfälligt sätts ur spel. Detta kan ske slumpmässigt och oavsiktligt, eller genom fasta undantagssituationer. Den normativa instabiliteten kan karaktäriseras av ett slags sub- eller superindividualitet – situationer där mötandet bildligt talat blir större eller mindre än summan av de parter som möts. Ett exempel på detta är olika slags kollektiva upplevelser, från vanliga folkmassor av ansenlig storlek, exempelvis pendlarströmmen i en storstad, som kan upplevas som organismer med ett egen ”tänkande” eller ”handlande” som inte går att härleda till de enskilda individerna och deras medvetande (Asplund, 1983, s. 104; Østerberg, 2000, 112). Även främlingar kan därigenom uppleva *tillfälliga gemenskaper* (vilket också kortfattat konstaterades i kapitel 3.2.1.2). Ur detta perspektiv kan det vara intressant att särskilt diskutera normer, eller egentligen deras temporära upplösning eller förändring, som en förutsättning för dessa tillfälliga gemenskaper i egenskap av grund för identitet eller destabilisering av normativt reglerade förutsättningar för mötande. Manifestationer, demonstrationer och publikhav vid konserter kan vara exempel på sådana superindividuella organismer, eller tillfälliga gemenskaper, med en mer eller mindre tidsbegränsad gemensam identitet. Dessa kan också uppkomma långt mer slumpmässigt:

Någon ligger på gatan, och de som står runt omkring försöker hjälpa. Denna helt flyktiga räddningskår får en viss ”kåranda”, som kan hänvisa till en mer allmän medborgaranda som samhällsform. På motsvarande sätt kan ett snöras som nästan träffade dem som gick förbi skapa en aleatorisk¹⁹ gemenskap: de ler lättade mot varandra, skakar på huvudet åt husägarens försumlighet. De undkom en fara som hotade var och en av dem, men känner ändå när faran är över att den enes lättnad eller förargelse stärker deras egen. (Østerberg, 2000, s. 119)

¹⁹ Slumpmässig (författarens anmärkning).

Detta omkullkastande av ordinarie normer och gemenskaper (och upprättandet av temporära dito) relaterar inte bara till främlingars interaktion. Det kan tillskrivas ett generellt förklaringsvärde till mötandet som fenomen. Det är nämligen inte bara det kollektivistiska elementet som är intressant: vi kan också rikta fokus mot vad som skulle kunna beskrivas som socio-tempo-materiella *normativa parenteser*²⁰. Kanske kan vi tala om att sociomateriella aktanter, i kombination med ”rytmiska” förutsättningar, tidigare erfarenheter och sociala kontrakt mellan mötandets parter, utgör ett slags kontextuellt ramverk som påverkar mötessituationen²¹. Ett exempel på detta är ishockeymatcher där spelarna äger rätten att under vissa förutsättningar agera våldsamt mot varandra. Inte var som helst, inte hur som helst och inte när som helst, men på en särskild *plats* i särskilda *roller*, på ett särskilt *sätt* och vid särskilda *tillfällen*. Att stanna kvar i ringen efter matchen och utdela tacklingar skulle betraktas som ett brott (mot svensk lag såväl som majoritetssamhällets sociala kontrakt och normbas) trots att utrustning, relation och plats är desamma. Mötets eller situationens rytmik utgör den avgörande skillnaden. Liknande situationer äger rum även i mer vardagliga och offentliga sammanhang. Att ta hänsyn till detta stärker förståelsen för mötandets förutsättningar och kan vara till god hjälp i arbetet med att utforma och förvalta platser med hänsyn till möten.

Vi kan här skönja en särskilt viktig aspekt, med utgångspunkt i såväl *rum* som *relation* och *tid*, nämligen *förväntningar*. Detta är ett amalgam av sociala förväntningar, rumsliga faktorer i form av aktanter som säger oss hur en viss situation ser ut och hur vi förväntas agera, samt slutligen den tidsliga dimensionen i form av tidigare erfarenheter och mer eller mindre tillfälliga kulturella och normativa destabiliseringar.

3.2.3.5 Territoriell och sociomateriell stabilitet

En central tidsaspekt utgörs av territoriers och användningsområdets rytmer. Om vi, som i kapitel 3.2.2, delvis förstår offentlighet som territoriell komplexitet, bör platsers offentlighet bedömas över tid, eftersom platser kan brukas och tolkas på olika sätt på basis av cykelfaser i timmar, dygn, veckor och år (Kärrholm, 2004). Därigenom påverkar platsers stabilitet eller rytm upplevelsen av tillträde, rättvisa och ägarskap. Dessa faktorer utgör också skillnaden mellan platser som uppmuntrar till gemenskapsbygge och privatliv respektive urbanitet och förflyttning. *Både rum och relation påverkas därför av tid.*

Att diskutera mötesplatsers nyttjande som en flexibel, dynamisk eller instabil *process* hjälper oss dessutom att sätta fingret på något oerhört viktigt gällande mötesplatser, särskilt i en kommunal

²⁰ Följande resonemang är delvis inspirerat av ett seminarium vid SLU och Malmö högskola i mars 2012.

²¹ Se också diskussionen i kapitel 3.2.2 om sociomaterialitetens och kodningarnas påverkan på mötessituationen.

planerings- och förvaltningskontext: mötandet sker inte bara på för mötande avsedda platser, och det som en gång var tänkt att fungera som en mötesplats av ett visst slag kan över tid utvecklas till något helt annat. Det är därför viktigt att förstå skapandet av stadens offentliga rum som en process som sträcker sig bortom det traditionella planeringsförfarandet (se till exempel Kärholm, 2007, s. 447), varför planerande aktörer kan vara beroende av samverkan med andra aktörer inom offentlig förvaltning, men också representanter för näringsliv och civilsamhälle (jämför med kapitel 1.2).

I en diskussion om platsers utveckling över tid bör vi ta ytterligare en fråga i beaktande: skillnaden mellan cykliska *rytmer* och mer långsiktiga, stabila och förändrande *trender*. Låt oss ta odling som exempel. Planteringar utvecklas naturligt med årstidsväxlingarna och återkommande skötselmönster baserade på klimat, typ av odling och odlarens intresse. Om den eller de som odlar plötsligen överger platsen, bestämmer sig för att anlägga nya slags odlingar, eller samverka med andra odlare som materialiserar andra idéer kommer platsen att utvecklas i en ny riktning bortsett från de vanliga cykliska årstids- och rutinbundna mönstren. Dessa två typer av platsutveckling måste betraktas som skilda i förhållande till territorialitet, stabilitet och mötande och är därför värda särskild uppmärksamhet.

3.3 Mot en typologisk förståelse: en första syntes av aspekter på mötande

Mot denna bakgrund kan vi sluta oss till att mötandet är ett komplext fenomen som påverkas av faktorer av sociala, rumsliga och tidsliga slag. Vi kan se betydelsen av att reflektera över skillnaden mellan olika slags mötande samt värdet av att förstå hur möten kan få diametralt skilda effekter som ett resultat av olika förutsättningar eller nyanser. Vad som också framstår som viktigt är att ta hänsyn till att mötessituationer uppstår och påverkas av olika slags förutsättningar även om platsen för mötandet inte är etiketterad ”mötesplats” i kommunala plan- och visionsdokument och att mötandet mycket väl kan utebli trots en sådan etikett. Mötandets praktik är dessutom beroende av faktorer som påverkas av andra aktörer än kommunala och har förankring i andra slags verksamheter än traditionell fysisk planering: mötande är dynamiskt! Att utveckla ett analytiskt perspektiv på mötande och mötesplatser är därför en komplex men angelägen uppgift. Låt oss kort repetera de begrepp och tematiska utgångspunkter som har legat till grund för ovanstående framställning, samlade i Figur 1:

1. Relation: mötandets karaktär och nyanser	<ul style="list-style-type: none"> • Sammanbindande socialt kapital • Överbryggande socialt kapital • Interaktion • Integration • Avsiktlighet • Direkt mötande • Indirekt mötande • Vertikalt mötande • Horisontellt mötande
2. Rum: platsens karaktär och grad av offentlighet	<ul style="list-style-type: none"> • Territoriella produktioner • Territoriell komplexitet • Platsers läge • Gränsdynamik • Sociomateriella kodningar
3. Tid: rytm, dynamik och graden av stabilitet	<ul style="list-style-type: none"> • Mötens varaktighet • Relationers varaktighet • Tidigare erfarenheter • Normstabilitet • Territoriell och sociomateriell stabilitet

Figur 1. En sammanfattning av huvudkomponenterna i kapitel 3. Dessa är ämnade att leda till en förståelse för de fenomen och processer som kan förklara mötandets praktik i förhållande till olika slags (tidsrusmlika) mötessituationer.

Denna första figur visar hur vi hittills har diskuterat temat *mötande* ur olika perspektiv med en strukturell utgångspunkt i de tre analytiska dimensionerna relation, rum, tid. Strukturen har varit analytiskt gynnsam för att identifiera olika aspekter som relaterar till mötandet och olika slags mötandesituationer med hänsyn till karaktär, förutsättningar, effekter, hinder och samband.

Frågan vi nu bör ställa oss är hur dessa aspekter, med förankring i tre skilda men ömsesidigt beroende och samverkande dimensioner, kan vävas samman och sammanfattas för att ligga till grund för en integrativ förståelse för mötandets praktik och dess implikationer för planering och stadsutveckling. Under merparten av framställningen i detta kapitel har de tre dimensionerna i möjligaste mån avhandlats separat av analytiska och explorativa skäl, som ett sätt att utveckla en förståelse för mötandet ur olika teoretiska perspektiv och identifiera dess skilda beståndsdelar. Vi har dock under resans gång återkommit till diskussionen om det socio-tempo-materiella som ett slags helhet som visserligen kan diskuteras i sina beståndsdelar, men som i studiet av en komplex verklighet gynnas av att integreras och ligga till grund för ett helhetsperspektiv. Vi ska därför lämna den tredelade strukturen och närma oss mötandet integrativt. Detta innebär ingalunda att vi måste ge upp tanken på en analytisk struktur, i synnerhet eftersom vi snart ska ägna oss åt att diskutera ett stycke Malmöiskt stadslandskap med fokus på att öka förståelsen för mötandet och dess platser på empiriska grunder. Istället kan vi närma oss en ny struktur, som syftar till att illustrera de centrala aspekter på mötande som ligger till grund för en fördjupad analytisk

förståelse för dess praktik och platser. Dessa finns samlade i Figur 2 nedan. Jag vill poängtera att denna inte är avsedd att vara en slutgiltig eller heltäckande förklaringsmodell för mötande. Istället kan vi tala om ett slags syntetiserande diskussion av aspekter som är väsentliga för att kunna upptäcka och klargöra nyanser i förståelsen för och samtal om mötande. Vi har gått från att identifiera aspekter till att skapa en integrativ förståelse.

De integrerade aspekterna är nu indelade i tre andra kategorier: *mötandets förutsättningar*, *mötandets nyanser* samt *mötandets möjliga effekter*. Utifrån dessa nya kategorier kan mötandet som fenomen diskuteras i förhållande till stadslandskapet i begreppets vidaste mening. Notera att det i alla dessa kategorier finns kombinationer av faktorer som berör relationer såväl som tid och rum. I figuren nedan redovisas de olika aspekterna dock helt oberoende av dessa.

Märk väl: de olika aspekterna – eller grundelementen i en syntetiserad förståelse för mötandet – är inte avsedda att vara normativt laddade. Det är visserligen så, som framgått tidigare, att en hållbar stadsutveckling är beroende av vissa slags möten, och att andra möten eller mötesplatsutformningar kan få direkt destruktiva eller kontraproduktiva effekter. Detta är emellertid inte tänkt att begränsa perspektiven gällande förståelsen för mötandets praktik, effekter och förutsättningar. Figur 2 är helt enkelt avsedd att bidra med en så omfattande förståelse och ligga till grund för ett så transparent analytiskt perspektiv som möjligt – ett diskursivt ramverk snarare än ett riktat planeringsverktyg.

A) Mötandets förutsättningar	→ B) Mötandets nyanser	→ C) Mötandets möjliga effekter
<ul style="list-style-type: none"> • Befintliga relationer och befintligt socialt kapital • De mötandes förväntningar, farhågor och förhoppningar • Mötessituationens normativa stabilitet • Förekomsten av potentiella gemensamma identitetsgrunder för de mötande • Platsens och sammanhangets offentlighet och tillgänglighet • Mötandets varaktighet • Graden av direktkontakt 	<ul style="list-style-type: none"> • Interaktion • Integration • Kulturell destabilisering • Tillkomsten av överbyggande social kapital • Tillkomsten av sammanbindande socialt kapital • Konflikt 	<ul style="list-style-type: none"> • Integration • Desintegration • Skapade gemenskaper • Stärkta gemenskaper • Gemensam kapacitet • Urbanitet • Handlingsmöjligheter

Figur 2 En sammanställning av integrativa aspekter på mötande, syntetiserade av sociala, tidliga och rumsliga dimensioner, organiserade utifrån tanken på mötandet som process.

Det kan vara stimulerande att reflektera över hur mötandet påverkas av sina förutsättningar; att själva mötandet kan förstås som något dynamiskt och komplext; och att olika mötessituationer kan få skilda effekter. Figurens struktur, med ett slags kronologi (som skulle kunna läsas från vänster till höger) understryker tanken på mötandet som just en process. Strukturen ska dock inte tolkas som en förteckning över belagda linjära kausalsamband. Figuren ska istället läsas kolumn för kolumn, snarare än rad för rad, eftersom relationerna mellan kolumnernas respektive rader inte är fixerade.

De tre processfasernas aspekter är i grund och botten fortfarande förankrade i rumsliga, relationsrelaterade och tidsliga dimensioner, men dessa tre dimensioner kan i och med denna nya struktur fullt ut och börja diskuteras och förstås syntetiskt eller integrativt. De angivna aspekterna kan ses som separata, men läsaren – och den som har för avsikt att diskutera mötande och mötesplatser med utgångspunkt i figuren och dess begrepp – ska ha i åtanke att de olika kategorierna kan och bör tolkas som nyanser och som tillstånd eller fenomen som kan överlappa, snarare än att vara åtskilda av vattentäta skott.

Låt oss kort titta närmare på aspekterna i Figur 2 och deras innebörd, mot bakgrund av begreppen i Figur 1 och den mer djuplodande framställningen i tidigare delar av kapitel 3.

Den första kategorin samlar en uppsättning aspekter på *mötandets förutsättningar* – perspektiv som kan utveckla förståelsen för hur det socio-tempo-materiella utgångsläget påverkar mötandet. Bland dessa finns *befintliga relationer och befintligt socialt kapital* som belyser betydelsen av de sociala nätverkens struktur, riktning och karaktär. Detta omfattar tidigare erfarenheter av egna gemenskaper och Andra, men också vilka slags relationer som redan är etablerade och skillnaden mellan horisontella och vertikala relationer. Denna aspekt relaterar till den nästkommande, *de mötandes förväntningar, farhågor och förhoppningar*, som utöver relationsdimensionen – och förväntningar på dem som mötandet innefattar – sätter fingret på förväntningarna på själva mötessituationen som kan vara en produkt av sociala resurser, men också rykten eller fördomar om de individer, grupper och platser som man möter. En ansenlig del av förväntningarna på mötandet ligger i förväntningarna på just själva situationen – hit hör förhoppningar, misstankar och skillnaden mellan det planerade och det oväntade mötet. I centrum för denna aspekt står de sociala och socio-tempo-materiella koder eller konventioner som kan sägas ligga till grund för ett slags *normativ stabilitet*, eller normativa undantagssituationer. Normativ stabilitet relaterar i sin tur till den kulturella stabiliteten som, om den sätts ur spel, kan tillåta att tidigare relationer och fördomar omförhandlas. En av de väsentliga förutsättningarna för detta är *förekomsten av potentiella gemensamma identitetsgrunder för de mötande*. Såväl mötessituationens stabilitet som

de mötandes förväntningar och möjligheten att mötas som jämlika – eller skapa mer intima gemenskaper – är produkter av *platsen och sammanhangets offentlighet och tillgänglighet*, som i enlighet med resonmangen i kapitel 3.2.2 i sin tur kan betraktas som en produkt av territoriell komplexitet, semiotiska och fysiska gränser, andra sociomateriella kodningar samt platsers läge. Sist men inte minst rymmer denna första kategori två mer konkreta aspekter på mötandets förutsättningar. Den ena är primärt tidslig, behandlar *mötandets varaktighet* och ligger till grund för förståelsen för skillnaden mellan mötande baserat på ytlig och flyktig kontakt, respektive mötande som potentiellt kan leda till utbyte och integration. Långvarighet är visserligen inte tillräckligt, men kan vara en förutsättning för detta. Hit hör också en rumslig dimension eftersom platskvaliteter kan uppmuntra uppehåll eller förflyttning. Den andra, *graden av direktkontakt*, riktar fokus mot den glidande skalan mellan direkta och indirekta möten. Skillnaden är viktig, eftersom studier av indirekta möten fordrar skärpt uppmärksamhet på sociomateriella kvaliteter samt betydelsen av den information om andra eller annat som sprids genom nätverk eller andra slags hörsägen. Denna sista aspekt kan också hjälpa oss att identifiera mötessituationers skilda förutsättningar i förhållande till graden av aktivitet i det faktiska mötet – den sociala interaktionens direkthet – vilket för oss vidare till nästa kategori.

I den andra kategorin, *mötandets nyanser*, riktar vi blicken mot själva mötandet. Graden och typen av *interaktion* är nödvändig att beakta för att göra skillnad mellan olika typer av mötande och sätta dem i relation till deras effekter – ett tema som har behandlats utförligt i kapitlen 3.2.1.1 samt 3.2.1.2 – och är viktigt att reflektera över i förhållande till fenomenen segregation–desegregation och skillnaden mellan att mötas och att uppehålla sig i närheten av varandra. Olika slags interaktion skiljer sig också åt kvalitativt med avseende på *integrationen*; det faktiska utbytet och de långsiktiga ömsesidiga förväntningarna. De fyra följande aspekterna relaterar till interaktionens karaktär, men sätter också fokus på att tidigare relationer, erfarenheter och förutsättningar påverkar själva mötandet.

I den sista kategorin, *mötandets möjliga effekter*, finns sju olika aspekter på mötandets möjligheter eller potentiella följder. Mötandet kan resultera i olika grader av integration, men nätverk och relationer kan också potentiellt försvagas och desintegreras. De följande aspekterna beskriver den centrala skillnaden mellan effekterna av tillkomsten av *överbryggande* respektive *sammanbindande* socialt kapital, alltså skillnaden mellan skapandet av gemenskaper eller länkar mellan gemenskaper å ena sidan och stärkandet av befintliga gemenskaper å den andra. Tillblivandet av det sociala kapitalet är visserligen en dynamisk process (som synes i aspekterna i kategorin *mötandets nyanser*) men resultatet av denna process är i allra högsta grad att betrakta som en effekt. Följande aspekt, *gemensam kapacitet*, relaterar till det sociala kapitalet, men också

interaktionens karaktär, vilka slags erfarenheter som har växt fram samt förväntningar, förhoppningar och farhågor i förhållande till framtida interaktion. Den gemensamma kapacitetens framväxt kan också relatera till nätverksstruktur, eftersom horisontellt samarbete är till fördel för etablerandet av normer och andra delar av det sociala kapitalet. Aspekten som följer, *urbanitet*, kan närmast ses som den gemensamma kapacitetens antites. Dock, även om de många ytliga mötenas massa inte ger upphov till några stabila gemenskaper kan de icke desto mindre bidra med attraktivitet, trygghet och rörelsefrihet och skapa förutsättningar för att underhålla bekantskaper eller ge upphov till tillstånd av tillfälliga gemenskaper. Den sista aspekten i kategorin, *handlingsmöjligheter*, relaterar till detta, men också till många av de tidigare aspekterna, och hjälper oss att sätta fokus på konsekvenserna för de mötande individerna och inte bara på de kollektiva eller mellanmännsliga dimensionerna.

Dessa aspekter är främst avsedda att belysa vad som avskilt kan eller bör behandlas i en diskussion om mötande, mötessituationer och mötesplatser. Det finns emellertid anledning att i en analyssituation reflektera över eventuella relationer aspekterna emellan och fundera över potentiella processförlopp i enskilda fall. Med denna sammanfattning som bakgrund ska vi nu röra oss vidare mot studiens andra avsnitt: fallstudien av stadsodlingarna i Rosengård, Malmö. Hur kan dessa platser förstås med hänsyn till mötande och hur kan en sådan diskussion hjälpa oss att ytterligare förbättra förståelsen för olika typer av mötessituationer?

4. Fallet stadsodling i Rosengård, Malmö

4.1 Introduktion

Rosengård ligger på tidigare åkermark, men att det skulle vara stadsodling i bostadsområdet var inte självklart från början. Det finns idag två områden med kommunala odlingslotter i Rosengård, Navet och Rosengårdsfältet. Navet ligger på mark som fortfarande är detaljplanlagd för parkeringsändamål. Rosengårdsfältet planlades som odlingsområde först 1984. Odlingsmöjligheter är och har varit efterfrågade. I samband med MKB Fastighets ABs köp av fastigheten Landsfiskalen 1 och 2 i Herrgården 2006 startade företaget en process där de boende fick tycka till om sin boendemiljö. Ett av de önskemål som framfördes var möjligheter att odla i anslutning till bostaden. Detta genomfördes dock först 2010.

En uppenbar inspirationskälla för odlingsprojekten i Rosengård var projektet Barn i stans stadsodling i Seved år 2009. Trots att den första sevedsodlingen var ganska blygsam i sin omfattning var den ett konkret exempel på hur en kollektiv stadsodling i offentlig eller halvoffentlig miljö kunde ta sig uttryck. Användningen, uppskattningen och uppmärksamheten runt denna odling var med all sannolikhet en bidragande orsak till att Miljöförvaltningen inkluderade stadsodling som en av de delaktiviteter som planerades i kommunens ansökan om medel från Delegationen för hållbara städer för projektet *Hållbar stadsomvandling Malmö – Fokus Rosengård* år 2010. Redan innan kommunen beviljades bidrag för projektet var nya odlingsaktiviteter påbörjade på olika håll i Rosengård.

4.2 Rosengårds stadsodlingar som mötesplatser

Delprojektet Klimatsmart matcentrum kombinerar två strategier för att sprida kunskap om matens betydelse för klimatpåverkan, miljö, hälsa och inlärning. Den ena handlar om att fokusera på matkonsumtionens betydelse för klimatet. Den andra handlar om att fokusera på produktionen, framförallt hur stadsodling kan bidra till flera olika typer av nyttor, inte minst social sammanhållning. Klimatsmart matcentrum är det mest framträdande exemplet på kommunens engagemang för stadsodling i Rosengård. Men det är inte det enda. I området verkar kommunen genom de egna förvaltningarna, men också genom det kommunala bostadsbolaget, MKB. Kommunen är dessutom bara en av de aktörer som verkar för stadsodling i området.

4.2.1 Drömmarnas hus

Drömmarnas hus är en ekonomisk förening som har den tidigare herrgården i Rosengård som bas. Föreningen har arbetat i Rosengård sedan 1990, först under namnet teater X och från år 2000 under namnet Drömmarnas hus. Arbetet är projektbaserat och finansieras med anslag från olika typer av finansörer. Verksamhetens mål är att främja integration. Man använder kultur som medel för socialt förändringsarbete.

2008 började man arbeta med utepedagogik i Fulltofta rekreationsområde. Men redan under 1990-talet hade man arbetat med mat och matlagning. 2010 började man arbeta med odling i samarbete med skolorna i Rosengård. Odlingen är ett slags förlängning av den verksamhet som tidigare bedrivits inomhus. Den används medvetet som en arena för skapande verksamhet. Som en följd av verksamheten skapas olika typer av möten.

De anställda trädgårdsmästarna möter barnen, inte som föräldrar eller lärare, utan som trädgårdsmästare. I den rollen kan de få barnen att känna sig behövda utan att komma med pekpinna. Trädgården är en robust arena som tillåter improvisation och därmed ger öppningar för barnens initiativ. Det finns olika typer av arbetsuppgifter, vilket innebär att barn med olika förutsättningar och intressen kan göras delaktiga. Barnen besöker trädgården både med skolan, under organiserade förhållanden, och spontant efter skolan. Ibland tar man med sig sina föräldrar till trädgården.

Trädgården används också när SFI-klasser använder anläggningen. Då fungerar odlingen som ett sätt att hitta gemensamma intressen. De praktiska arbetsmomenten är ett bra inslag i språkträningen. Genom att olika verksamheter använder anläggningen knyts också kontakter mellan personalen på Drömmarnas hus och skolan. I samarbete med en skolkurator har man arbetat extra med barn som behöver särskilt stöd. De har fått arbeta praktiskt i trädgården.

Trädgården vid Drömmarnas hus ligger mycket nära skola och fritidsanläggningar i Rosengård. Men den ligger inte så att det är naturligt att passera genom trädgården, snarare går de naturliga stråken runt om. Trädgården är tillgänglig, men insynsskyddad av träd och buskar. Därför är det kanske inte så förvånande att högstadiesbarn under lång tid har använt platsen som rökruta. Det gör man fortfarande, men platsen har blivit mer befolkad i och med att odlingsverksamheten har startat. Den blir därför mer av ett offentligt rum än en baksida.

4.2.2 Föräldrakommunikatörerna

Föräldrakommunikatörerna är en kommunal verksamhet som ska bidra till att stärka kommunikationen mellan föräldrar till barn i skolåldern och skolan. Det handlar både om att hjälpa föräldrar att förstå hur den svenska skolan fungerar och om att samla upp och föra föräldrarnas synpunkter till skolan. Dessutom får man ofta hjälpa till med att tolka och översätta i andra ärenden när föräldrarnas språkkunskaper inte räcker till. Verksamheten är en del av stadsdelsförvaltning Rosengård. Tre personer är anställda i verksamheten. Man har en lokal på bottenplan i Rosengårds centrum. Där har man regelbundna öppettider. Där ordnas också aktiviteter för att göra mötena med föräldrarna mer informella.

Odlingen var en idé som kommunikatörerna presenterade för de medverkande föräldrarna. Idén gillades. Man fick godkännande från fastighetsägaren Rodamco. Odlingsinspiratörerna Odlare i stan hjälpte till med att planera och starta upp odlingen våren 2011.

Inom ramen för de regelbundna träffarna arbetar man tillsammans med odlingarna, sår, sköter om och skördar. Föräldrarna besöker odlingarna främst i samband med att verksamheten har öppet hus. Åtminstone är det odlingsinspiratörernas uppfattning. Men man har uppmanat föräldrarna att besöka odlingarna även andra tider, om man vill.

Platsen där trädgården ligger kändes enligt odlingsinspiratörerna mörk och otrygg innan man startade med odlingarna. Det var inte en plats man ville vistas på ens när det var verksamhet i lokalerna. Med odlingarna har det blivit bättre.

Trädgården ligger i nordvästra hörnet av Rosengårds centrum i markplan, det vill säga på samma plan som biltrafiken. Även om det finns en gångbana utmed trädgården så sker den största delen av gång- och cykeltrafik på den intilliggande bron över bilvägen som förbinder centrumanläggningen med MKB Fastighets ABs bostadsområde Örtagården. Trots att trädgården ligger centralt i Rosengård känns läget lite avsides.

4.2.3 Yallatrappan

Yallatrappan är en ekonomisk förening som drivs av ett kvinnokoopertiv. Föreningen bildades ur ett tidigare socialfondsprojekt som drevs av ABF. Föreningen driver servering, catering och gör mindre sömmeri-arbeten. Man flyttade till nuvarande lokal mitt emot Rosengårds bokaler våren 2010. På årsmötet före flytten kom idén om odling framför lokalen upp till diskussion. Deltagarna på årsmötet var positiva. Även fastighetsägaren, MKB Fastighets AB, var positiva till

förslaget. Våren 2011 anlades odlingen. Tanken var att både Yallatrappan och de boende i huset där verksamheten ligger skulle kunna använda odlingsytorna.

Av de kvinnor som arbetar i verksamheten har det under det första året framförallt varit två som arbetat med trädgården. En av dessa är fast anställd av föreningen. Den andra arbetstränar ett par timmar om dagen i föreningen. De båda kvinnorna anser att intresset för odlingarna bland de övriga kvinnorna i verksamheten är ganska svagt. De menar också att de boende i huset inte är särskilt engagerade. En del är till och med lite kritiska. De boende har varit inbjudna att delta, men få har nappat på idén. Däremot kommer det barn från andra hus i området och deltar i odlingsarbetet. Besökare stannar ibland till och pratar med kvinnorna när de arbetar i trädgården.

Odlingen ligger mellan huset där verksamheten ligger och en parkeringsplats. Ytan var tidigare en grusplan. Den avgränsas mot omgivningen av ett pilehörn med flera öppningar. Det är alltså tydligt var gränsen mellan ytan och omgivningen går. Samtidigt finns det flera öppningar i pilehörnet. Den naturliga gångvägen från en av husets entréer går över ytan. I direkt anslutning till odlingsytorna har Yallatrappan uteservering under sommaren.

4.2.4 Odlingslotter, MKB Herrgården

Fastigheterna Landsfiskalen 1 och Landsfiskalen 2 i området Herrgården köptes av MKB Fastighets AB 2006. Avsikten med köpet var att höja fastigheternas tekniska och sociala status. Vid tiden för köpet var de aktuella fastigheterna de mest slitna och minst attraktiva i Herrgården. Flera olika fastighetsföretag har ägt fastigheter i området en kort period för att sedan sälja vidare. Underhållet av fastigheterna har varit eftersatt. Hela området har under lång tid varit en första station för nyanlända flyktingar. Många har valt att flytta från området när de har etablerat sig i Sverige. Områdets status som det minst attraktiva bostadsområdet har därigenom stärkts.

När MKB Fastighets AB tog över genomförde man en process där man försökte samla in de boendes synpunkter på områdets behov. En av de synpunkter som framfördes i det skedet var att man ville ha möjligheter att odla på gården. Vid den första renoveringen av gården blev det dock inte av utan man valde att prioritera andra önskemål. Ett viktigt mål med renoveringen var att visa de boende och omvärlden att fastigheten sköttes och att det var tryggt att bo där. Möjligheten att ha översyn över gården och möjligheterna att sköta den rationellt prioriterades därför.

2010 uppfattade bostadsföretaget att man hade vänt trenden och att såväl de boende som de boende i närområdet hade förändrat sin uppfattning om fastigheterna. Statusen hade höjts och man hade en tilltro till bostadsföretaget. MKB Fastigheter var då redo att ta nästa steg. Våren 2010 gjorde man i samarbete med SLU en enkätundersökning bland de boende om intresset för odling. Det visade sig att det fanns ett intresse för odling men att många fortfarande var skeptiska till om det var möjligt att genomföra praktiskt. Man var rädd för att odlingarna skulle vandaliseras. Men det fanns ungefär lika många som hade tilltro tillmöjligheterna att odla som de skeptiska. Företaget kallade därför till ett möte med intresserade och ett stort antal anmälde intresse för en odlingslott. Sent på våren 2010 anlade man cirka 20 lotter på bostadsgården.

Alla odlingslotterna används och det finns en efterfrågan på fler lotter. Enligt husvärden Sofia Eklind är det främst kvinnor som odlar. I viss utsträckning har det skapats kontakter mellan kvinnor från olika etniska grupper. Men i huvudsak umgås man inom sina grupper. Det finns lite konflikter om hur lotterna avgränsas. De olika odlarna har satt upp egna avgränsningar, till exempel gamla sängbottnar.

Odlingarna ligger relativt exponerat i ett hörn av tomten, nära en cykelbana. Trots det har det inte skett någon större vandalisering av odlingarna.

4.2.5 Hyresgästföreningens odlingar, Herrgården

Hyresgästföreningen driver sedan många år en fritidsgård i Herrgården i en lokal som hyrs av Bostads AB Gröningen. Idén till Hyresgästföreningens odling kom upp vid ett möte med samverkansgruppen för Rosengård då bland annat odling på Seved diskuterades våren 2011. Föreningens ordförande nappade direkt på idén. Uppslaget presenterades för fastighetägaren som var positiv. Inom några dagar var man igång med att anlägga odlingsytor utanför fritidsgården. Det var främst barnen som engagerades i anläggningsarbetet. Det fanns inte tid att engagera fler av de boende.

Under sommaren 2011 har föreningen arbetat med odlingarna framförallt när man har haft träffar med kvinnogruppen. Bland de boende är det många som har kolonilott, men det tycks framförallt vara männen som odlar i dessa. Enligt koordinatören för kvinnogruppen uppskattar många kvinnor att det finns en odling nära bostaden. Det gör det enklare att odla. De tycker också att det är bra att odla i grupp med andra kvinnor.

4.2.6 Mykorrhizas odling, Enskifteshagen

Mykorrhiza är ett nätverk som började med gerillaodling i Malmö. 2010 fick man efter diskussioner med Gatukontoret disponera 1200 kvadratmeter mark i en park i staden. Första året avstannade odlingsprojektet efter att man hade upptäckt att det fanns föroreningar i marken. Andra året bestämde man sig för att odla i pallkragar för att undvika den förorenade jorden. Nätverket fick också i uppdrag från kommunen att undersöka möjligheterna att rena jorden genom odling. Tack vare kommunens ekonomiska bidrag kunde man anställa koordinatörer som höll ihop verksamheten under odlingsäsongen 2011. Man har ordnat regelbundna odlingsträffar för intresserade i nätverket. Inbjudan går ut via e-post och det finns annonserat på plats. Man har också bjudit in parkbesökare i odlingen, muntligen när nätverksmedlemmarna varit på plats och med anslag när de inte har varit där. Besökare uppmanas att ta del i trädgården, besöka den samt odla och skörda om man så vill.

Trots att man har en öppen attityd är det dock en relativt homogen grupp som är aktiva inom nätverket. Det är i huvudsak personer med svensk bakgrund mellan 20 och 30 år. Externa besökare som inte tillhör nätverket är organiserade grupper som till exempel dagis. Det är också spontanbesökare. Enligt koordinatörerna är de flesta besökare som de har pratat med positiva till odlingarna. Någon enstaka person har varit negativ och tyckt att det sett fullt ut eller att man har tagit parken från de boende. Medlemmar från Mykorrhiza ingår i stadsodlingsnätverket, ett nätverk som innehåller både kommunanställda från olika förvaltningar och personer med ett ideellt engagemang för stadsodling.

Odlingen ligger i parken, inte så att de uppfattas som om de tillhörde näraliggande bostadsfastigheter. Dessa avgränsas från parken med en gång- och cykelväg. Parken har anknytning till flera olika stadstyper. Det är alltså inte en renodlad bostadsnära park. En långsida av parken gränsar till ett bostadsområde. Den motsatta sidan gränsar till ett verksamhetsområde och en cykelled. I en kortsida av parken ligger en kyrka, i den andra går en bilväg. Odlingen ligger som en i raden av en serie ordnade aktivitetsytor: lekplats, spontanidrottsplats och odling. Det finns därför en viss logik i placeringen av odlingen. Utförandet med informella planteringar och handtextade skyltar signalerar dock att detta är en plats som inte parkförvaltningen förvaltar.

5. Stadsodlingar som situationer för mötande

Studierna av fallet Rosengård har blottlagt en rad intressanta erfarenheter av stadsodling i förhållande till mötande och mötesplatser. Mellan de olika odlingarna finns både viktiga skillnader och likheter. Låt oss betrakta den information som framkommit om de specifika platserna och situationerna närmare i förhållande till de aspekter på mötande som diskuterats i kapitel 3.3 utifrån kategorierna *mötandets förutsättningar*, *mötandets nyanser* samt *mötandets möjliga effekter*. Vi ska därefter ge några generella kommentarer till stadsodling som mötessituation för att avslutningsvis kommentera de typologiskt strukturerade aspekterna på mötande som utgångspunkt för konkreta diskussioner om stadens mötesplatser.

Odlingarna som platser och odlingen som verksamhet har konkreta konsekvenser och effekter som inte är effekter av själva mötandet, men väl förutsättningar för detsamma. Odlandet kan bli ett sätt att göra sociomateriella avtryck i stadslandskapet; avtryck som kan ligga till grund för stolthet och marginaliserade gruppers ökade inflytande (till exempel för barn och unga, som annars i regel sällan kan göra sådana avtryck). Delaktigheten i platsskapandet blir ett sätt att ”skriva” landskap som, på ett synligt sätt, kan skapa nya bilder av de aktuella platserna och både påverka odlarna, andra Rosengårdsbor och personer de kan komma att möta. Odlingsverksamheten i till exempel Drömmarnas hus regi kan också sägas leda till en kunskaps- och kompetensutveckling hos dem som deltar – ett sätt att stärka sociala resurser – vilket kan resultera i stolthet och självförtroende, som i sin tur är viktiga faktorer i det jämlika och meningsfulla mötandet.

Odlingarna och odlandet utgör också mer direkta förutsättningar för själva mötandet. En av de primära aspekterna på detta gäller relationernas utgångspunkt och nätverkens strukturer. Samtliga odlingar är resultatet av ett vertikalt initiativ eller mandat (även om exempelvis Mykhorrizas odling i princip är ett medborgarinitiativ och flera andra har element av självorganisering eller är resultat av önskemål från medborgar- eller brukarhåll). Detta är ett tema som vi senare ska komma att återvända till.

En viktig skillnad mellan odlingarna utgörs av graden av gemensam identitet; en central förutsättning för meningsfullt mötande och skapandet eller stärkandet av gemenskaper. De gemensamma identitetsmarkörerna är en förutsättning för kulturell destabilisering och odlaridentiteten kan bli ett sätt att överskugga de upplevda skillnader som utgörs av exempelvis etnicitet eller ålder. Flera av odlingarna visar tecken på detta. Delaktigheten i Mykhorrizas verksamhet tycks vara en tydlig identitetsmarkör för flera av dem som har intervjuats. Ett annat intressant exempel – i vilket odlaridentiteten tycks ha en socialt överbryggande effekt – är

verksamheten vid fastighetsägaren MKBs odlingslotter i området Herrgården. Trots att det här alltså rör sig om separata odlingslotter, och inte någon gemensam odlingsverksamhet i egentlig mening, har det gemensamma intresset och gemensamma problem, såsom odlingslotternas avgränsningar, medfört att odlarna har fått kontakt och mötts över etniska gränser på ett annat sätt än vad som, enligt en informant, är brukligt i området. I andra fall verkar odlingen vara en sekundär aktivitet, som kanske inte är en central identitetsmarkör, men ändå kan erbjuda grunden för interaktion och samarbete. I fallet Drömmarnas hus är odlingen ett komplement till andra aktiviteter, som breddar den uppsättning potentiella gemensamma intressen som ligger till grund för mötande mellan dem som är delaktiga i verksamheten i stort. Därmed inte sagt att odling är något som lockar alla.

En viktig förutsättning, inte minst för den kulturella destabiliseringen och det överbryggande mötandet, men också för interaktionsbenägenhet i övrigt, är de mötandes förväntningar på situationen och de koder och normer som styr handlandet och mötandet i den specifika situationen. Genom odlingsverksamheten vid Drömmarnas hus möter barn och unga trädgårdspersonal – personer som de inte behöver förhålla sig till på samma sätt som till föräldrar och lärare, som kanske i vanliga fall utgör de vuxna auktoriteterna och förebilderna i deras liv. Denna destabilisering kan medföra att det är socialt acceptabelt att agera annorlunda än vanligt; att inta nya förhållningssätt till sin omgivning, att interagera på nya vis. Ytterligare en bidragande faktor kan tänkas vara odlingen som en situation där det är tillåtet att experimentera och leka med mer eller mindre oömma material. Den fysiska aktiviteten och möjligheten att få utlopp för lekfull experimentlusta skulle kunna bidra till den positiva instabiliteten i förhållande till andra situationer.

Ett annat belysande exempel på denna normativa instabilitet är Mykhorizzas odling i Enskifteshagen som kan ses som grunden i en struktur för tillfälliga och oväntade gemenskaper eller som en förutsättning för det oförutsedda. Genom läget, den förhållandevis ovanliga verksamheten, tillgängligheten och öppenheten gentemot icke-odlare som välkomnas att delta eller ta kontakt skapas förutsättningar för spontana gemenskaper. Sådana kan också uppstå mellan odlare, i större och mer löst integrerade grupper och nätverk. De olika odlingsverksamheterna ger alltså, i variande grad, upphov till olika slags mötestillfällen på basis av skillnader i mötandets varaktighet – en viktig aspekt som skiljer mötande mellan förbipasserande och dem som deltar eller av andra anledningar uppehåller sig mer varaktigt på platsen. Det är dock viktigt att ha i åtanke att det meningsfulla, destabiliserande mötandet också förutsätter faktisk interaktion.

Mykhorrizas odling i Enskifteshagen, Yallatrappans odling och odlingen i Drömmarnas hus är synliga för förbipasserande eller lockar spontanbesökare. Dessa platser har därför förutsättningar för olika slags mötande baserat på skillnader i mötandets varaktighet: å ena sidan uppstår möten mellan odlare och förbipasserande, på ett sätt som kan beskrivas som ytligt mötande eller en lokal offentlighet, å andra sidan är mötandet mellan aktiva odlare, eller de besökare som blir delaktiga i enstaka odlingstillfällen, mer långvarigt, vilket kan ses som en förutsättning för interaktion mellan de mötande.

En grundläggande förutsättning för förväntningar och normativ stabilitet, men också för kulturell destabilisering och mötandets jämlikhet, är platsens och sammanhangets offentlighet och tillgänglighet. En del av den territoriella komplexiteten – och därmed graden av offentlighet – utgår från förekomsten av rytmer. Dessa visar också på något intressant, nämligen att en och samma plats, på samma läge, med samma sociomateriella kvaliteter i övrigt, på basis av tidpunkt kan utgöra skådeplats för helt olika slags aktiviteter eller mötandesituationer. Ett exempel på detta, och på rytmers betydelse, är odlingsplatsen i anslutning till Drömmarnas hus. Platsen ligger förhållandevis avskilt, men vid vissa tillfällen är den befolkad av grupper av odlare. Vid odlingstillfällena har besökare eller gästande odlare anslutit mer eller mindre spontant, liksom de barn och unga som känner till verksamheten. Det avskilda läget kan då vara en förutsättning för att mötandet ska få en tryggare karaktär, med ett mått av normativ eller kulturell destabilisering. Bortanför det egna hemmet och de tätbefolkade stråken kan det vara accepterat att interagera på nya sätt, med andra människor och grupper än vanligt. När odlingsverksamheterna inte är igång har platsen använts som rökruta av unga som vill undvika omgivningens vakande blickar och fungerar då som en helt annan typ av mötesplats, trots att läget och de sociomateriella kvaliteterna är desamma.

I klar kontrast till avskildheten vid Drömmarnas hus finner vi den centralt belägna och exponerade odlingen vid Yallatrappan. När uteserveringen är stängd markerar visserligen pilestaketen fortfarande var verksamhetens gräns går, men platsen nyttjas också av förbipasserande, eller boende, som genar och därigenom producerar nya territorier. Kanske är det denna konkurrenssituation som leder till att vissa av grannarna har uttryckt missnöje och kanske är det det exponerade läget som gör det svårt att locka andra än yngre barn att delta i odlingsaktiviteterna. Mykhorrizas odling ligger visserligen också i anslutning till ett stråk. Samtidigt omges odlingen av ytor där andra aktiviteter är påbjudna, vilket kan motivera att konflikterna mellan odlare och icke-odlare är mindre vanligt förekommande. De aktiva har också, genom skyltar och frekvent närvaro, på ett tydligt sätt visat att det är en plats för odling, men en plats dit även ickeodlare är välkomna.

Även när vi riktar fokus mot själva mötandet och dess nyanser uppvisar de olika stadsodlingarna intressanta likheter och skillnader. Vi kan, som nämnts ovan, särskilt identifiera en central skillnad mellan två slags mötande: mötandet mellan odlare, respektive mötandet mellan odlare och icke-odlare. Skillnaden grundar sig primärt på två centrala aspekter (varav den första egentligen hör till kategorin förutsättningar): gemensamma identitetsgrunder och interaktion. Interaktionen kan, utöver intensitet, också diskuteras med utgångspunkt i ömsesidiga krav eller förväntningar samt mötandets långsiktighet och då relateras till integrationsbegreppet. Även här skiljer sig Rosengårds stadsodlingar från varandra. Den viktigaste skillnaden ligger i vem som ansvarar för odlingen och huruvida de odlare, eller besökare, förväntas bidra till verksamheten kontinuerligt. I flera av odlingarna återkommer odlarna och är delaktiga över tid, och det är i detta återkommande och i denna delaktighet som det kan byggas upp normer, förtroende och tillit. Det är rimligt att anta att förutsättningarna för detta blir bäst i de situationer där det finns ett visst mått av självorganisering.

Det finns en annan potentiell nyansskillnad mellan olika slags odlingar: förekomsten av kulturell destabilisering. Detta är en fullkomligt central aspekt. Här framstår det som väsentligt att sätta den aktuella mötandenaspekt i sitt processsammanhang och förtydliga att vi kan skönja vad som liknar ett kausalt samband: den kulturella destabiliseringen är beroende av jämlikt tillträde, tillgänglighet, interaktion och delaktighet i något slags sammanhang, med gemensamma identitetsmarkörer, och kan resultera i skapade gemenskaper och gemensam kapacitet. Herrgårdens odlingslotter och hyresgästföreningens kollektiva odling är spännande exempel där odlandet både tycks ha resulterat i ett slags sammanbindande av granngemenskapen och ett överbryggande av skillnader mellan etniska gemenskaper.

När vi betraktar odlingarna kan vi dock se en riskfaktor i den gemensamma identitetsdemonstrationen om vi återvänder till skillnaden på mötande mellan odlare och mötande mellan odlare och icke-odlare. Odlingen kan vara en i allra högsta grad synlig aktivitet (en aktivitet som dessutom lämnar tydliga spår). Detta kan antas påverka dess betydelse som identitetsgrund. Det påverkar emellertid också den sista aspekten på mötande i kategorin förutsättningar: graden av direktkontakt. Detta är särskilt viktigt om vi utgår från skillanden på möten mellan odlare och möten mellan odlare och andra. Odlarna har en tydlig direktkontakt med varandra under det att icke-odlare kanske enbart möter odlarna indirekt genom att se själva odlingarna. Odlingarna tar plats, de syns och de formas på ett direkt och konkret sätt av odlarna själva. Det är därför rimligt att se odlingarna som symboliskt laddade. Vid en undersökning av intresset för odling bland de boende i Herrgården visade det sig att en ungefär hälften av de

boende befarade att evenetuella odlingar skulle utsättas för skadegörelse. Så blev dock inte fallet. Skadegörelse, eller som i det aktuella fallet den uteblivna skadegörelsen, kan ses som symbolhandlingar och en del av det indirekta mötandets praktik.

Låt oss återvända till den första aspekten i kategorin om mötandets förutsättningar – nätverkens karaktär och struktur – men istället fokusera skillnaden i implikationerna för själva mötandet mellan vertikala och horisontella kontakter. Vi kan tala om tre distinkt skilda nyanser i stadsodlingsmötandet på basis av detta: möten mellan medborgare, möten mellan medborgare och representanter för offentlig förvaltning och andra stadsutvecklande aktörer (såsom kultur- och intresseföreningar eller fastighetsägare), samt möten mellan dessa aktörer till grund för samverkan. Samtliga odlingar innehåller drag av dessa olika nätverksriktningar (som alltså inte behöver vara ömsesidigt uteslutande), men i varierande grad. Drömmarnas hus är en plattform för ungdomar och arbetstränande vuxna som möts inom sina respektiva verksamheter, men som också möter tjänstemän eller andra personer med nätverk och erfarenhet. Föräldrakommunikatörernas verksamhet kan också fungera som en plattform för möten mellan föräldrar, men tyngdpunkten ligger på att verka som en länk mellan kommunal verksamhet och medborgare som har barn i skolåldern. Det kommunala fastighetsbolaget MKBs odlingslotter har medfört samarbete och interaktion mellan hyresgäster, men kan också ses som ett sätt för fastighetsägaren att tillmötesgå hyresgästers önskemål genom att tillåta och stötta en gemensam angelägenhet att kommunicera kring. Det är tänkbart att detta kan resultera i etablerade relationer mellan aktören och hyresgästerna och potentiellt ett ökat förtroende, men också stärka hyresgästerna som agerande kollektiv. Hyresgästföreningens odling kan sägas ha samma element, med hänsyn till nätverkens struktur och riktning. Slutligen fungerar Mykhorrizas odling i Enskifteshagen som en plattform för en befintlig medborgardriven odlingsgemenskap, men också med överbryggande element i kontakten med besökare. Även här finns emellertid ett drag av vertikal kontakt, eftersom Mykhorriza genom det formaliserande föreningsbildandet och förhandlingen med Gatukontoret blir en länk mellan offentlig förvaltning och odlingsintresserade medborgare. Det bör också tilläggas att flera av odlingarna ligger till grund professionella nätverk av odlingskunniga och andra tjänstemän som kan sprida erfarenheter, identifiera och sprida goda exempel samt skapa och förmedla kontakter och etablera en gemensam problemlösningsförmåga och samarbetserfarenhet på ett horisontellt tjänstemannaplan.

Utifrån dessa skillnader mellan verksamheternas tyngdpunkt på olika typer av nätverksriktningar och -strukturer är det intressant att än en gång återvända till tanken på mötande som en process; mötandets förutsättningar och utgångsläge lägger grunden för själva mötesprocessen som slutligen kan resultera i olika slags effekter. Med fokus på dessa effekter blir det lättare, att i en

planerarroll, reflektera över och skapa rätt slags förutsättningar. Skillnaden mellan möten för olika slags nätverksriktningar är viktig, med tanke på vad som kan tänkas vara de förväntade effekterna: att stötta självorganiserade horisontella nätverk av medborgare kan ligga till grund för ett slags gemensam kapacitet och samarbetsvana, vertikalt mötande kan resultera i mandat och tillit, under det att det horisontella mötandet mellan professionella aktörer kan vara ämnat att resultera i förutsättningar för andra slags samverkansprocesser.

De platser och odlingssammanhang som har studerats inom ramarna för uppsatsens fallstudieavsnitt kan svårligen ges en fullständig kommentar om vilka effekter som har uppnåts till följd av stadsodlingsinitiativen och allt det mötande som har ägt rum (planerat eller oförutsett) som ett resultat av detta. Intervjuerna har emellertid ger oss information om händelseutvecklingen, och vi har dessutom – mot de föregående teoretiska resonemangen – kunnat diskutera potentiella effekter. Ett sådant resonemang prövar, om inte annat, hur de sammanställda aspekterna på mötande kan bidra till en diskussion i ett planeringssammanhang. Det är viktigt att ständigt ha i åtanke att var och en av platserna för stadsodling i Rosengård ger upphov till, eller påverkar, flera olika slags mötande och kan ha olika effekter. Odlingarna kan, som i exemplet Drömmarnas hus, vara ungdomstillhåll kvällstid och då ge upphov till möten som är diametralt skilda från dem som äger rum dagtid. Avslutningsvis kan vi också diskutera mötandets potentiella effekter utifrån indelningen mötande mellan odlare respektive mötande mellan odlare och icke-odlare (avseende såväl vertikala som horisontella relationer). Mykhorris odling i Enskifteshagen är särskilt spännande såtillvida att den – och verksamheten omkring den – har lett eller skulle kunna leda till flera olika slags effekter på olika plan och i olika avseenden: stärkt gemenskap mellan odlare oavsett bakgrund och erfarenheter (och därigenom både skapade och stärkta gemenskaper), en trygghetsskapande och attraktiv aktiv närvaro i området, en social intensitet i själva verksamheten och mellan dem som aktivt deltar, men också en mer lågintensiv socialitet mellan odlare och besökare eller mellan olika besökare.

6. Sammanfattande slutsatser och nya perspektiv

Hur kan urbana mötesplatser diskuteras på ett sätt som bidrar till en mångdimensionell och kvalitativ förståelse för begreppet? Frågan är den första av uppsatsens två övergripande frågeställningar och har legat till grund för den extensiva, explorativa litteraturstudien. Frågan är viktig i förhållande till hållbar stadsutveckling, eftersom den belyser betydelsen av en nyanserad diskussion kring mötesplatser och deras egenskaper och fokuserar mötandet som något dynamiskt. Svaret på frågan ligger egentligen i hur uppsatsens diskussion av temat är strukturerad, med utgångspunkt i att förståelsen för *mötesplatser* är fullkomligt beroende av en förståelse för *mötande* – de mellanmänniska processer som äger rum på och samspelar med stadens sociomateriella platser.

Vägen till en fördjupad förståelse har utgått från ett resonemang som sökt svaren på frågorna om mötandets praktik utifrån tre dimensioner: *relation*, *rum* och *tid*. Strukturen har varit fruktbar i jakten på olika slags aspekter som kan hjälpa oss att tydligare förstå temat. Dessa tre dimensioner utgör visserligen grunden för stadslivet, och att hålla dem åtskilda underlättar sökandet efter förståelseskapande aspekter, men för att tillfullo begripa hur de samverkar och utgör ett större socio-tempo-materiellt²² komplex har de i slutet av uppsatsens teoretiska diskussion kombinerats och ersatts av en alternativ syntetiserande tredimensionell struktur, som sätter fokus på mötandet som *process*. Det är tänkbart att detta, utöver att bidra till en genuint integrativ förståelse, också kan ligga till grund för en förhöjd analytisk effektivitet i förhållande till planerings- eller utredningssituationer. Denna struktur utgår alltså från en indelning i *före*, *under* och *efter* mötandet under kategorierna *mötandets förutsättningar*, *mötandets nyanser* och *mötandets möjliga effekter*. Kategorierna uppmärksammar det betydelsefulla i att förstå mötande kvalitativt på basis av hur olika slags mötande skiljer sig åt dynamiskt och präglas av väsentliga skillnader i effekter och förutsättningar, exempelvis mellan sammanbindande och överbryggande socialt kapital på effektsidan respektive privat och offentligt som förutsättningar. Kategoriseringen understryker också de kausala tendenser som kan förväntas påverka mötandet som process; att sociomateriella kvaliteter och ett socialt utgångsläge formar mötandets praktik på ett sätt som kan få diametralt skilda effekter.

Ur uppsatsens resonemang kan vi dra ett par slutsatser med planeringspraktiska implikationer. För det första är det rumsliga – den byggda miljön och därmed också planeringspraktiken – betydelsefullt för stadens utveckling som social arena. Diskussionen om städers sociala utveckling

²² Användandet av begreppet *materiellt*, och inte *spatialt*, är ämnat att uppmärksamma de (semiotiskt laddade) *fysiska* aspekterna av det rumsliga, snarare än rumslighet i vidare mening.

bör omfatta en förståelse för och hänsyn till betydelsen av rumsligt tillträde, desegregation och sociomateriella kodningar och associationer. För det andra är stadsutveckling och arbete med den byggda miljön, trots sin betydelse, ofrånkomligen beroende av en förståelse för och uppmärksamhet på sociala samspel samt social- och kulturpolitiska förutsättningar. De frågor som rör stadsutveckling måste därför behandlas och förstås med hänsyn till samhälleliga och kulturella processer och i samarbete med andra än enbart strikt tekniska planeringsaktörer.

Uppsatsen vilar på ytterligare en frågeställning: vilka slags mötesplatser kan uppstå och upprätthållas genom stadsodling? Fallstudien av stadsodlingarna i Rosengård visar prov på olika slags mötandesituationer, med olika egenskaper, till exempel graden av interaktion och samarbete, mötandets långsiktighet, tänkbara förväntningar samt platsernas läge och avgränsningar. Det finns också en väsentlig skillnad på möten mellan odlare och mellan odlare och icke-odlare som, baserat på kontexten i övrigt, kan generera olika effekter. Slutligen visar fallstudien också på skillnaden mellan graden av självorganisation: mellan de odlingar som administreras och förvaltas av någon annan än de aktiva odlarna, där initiativet och ansvaret är vertikalt orienterad, respektive de odlingar som bygger på horisontell brukarsamverkan.

De olika exemplen demonstrerar genom sina skillnader temats komplexitet. Utifrån litteraturstudien och fallstudien kan vi ändå dra några generella slutsatser gällande stadsodlingar som mötesplatser. Odlingsverksamhetens synlighet och det engagemang som förväntas av dem som odlar regelbundet tycks vara värdefullt för odlarnas gemensamma identitet, vilket är en viktig kvalitet i förhållande till förutsättningar för kulturell destabilisering och tillkomsten av socialt kapital. Att odlandet är aktivt och blir en gemensam angelägenhet bidrar ytterligare till detta.

Det är inte bara *odlandet* som är synligt – detta gäller i lika hög grad *odlingarna*, som kan bli plattformar utifrån vilka odlarna kan göra avtryck, och som kan fungera som länkar för indirekta möten mellan odlarna och deras omvärld. Odlingar som platser är förhållandevis responsiva och kan formas av odlare såväl som den offentliga aktör som genom att anlägga dem tar ett synligt initiativ, eller till exempel av den skadegörande icke-odlaren.

Valet av fall har varit intressant, såtillvida att det är olika slags odlingsverksamheter som har studerats och att fallet är ett exempel på insatser ämnade att stärka en hållbar stadsutveckling, med socialt fokus. Diskussionen av initiativen har visat på skillnader i förutsättningar och effekter mellan olika slags mötesplatser: att tänka i termer av kvalitativa skillnader mellan möten är möjligt och fruktbart. Vad som dock bör framgå är att diskussionen om dessa platser trots det inte har kunnat diskutera den typologiska diskussionens alla aspekter och slutsatser fullt ut. Fallstudien

ska därför inte ses som ett heltäckande underlag för att pröva dessa. Att genomföra fallstudien har dock illustrerat hur den typologiska strukturen har blottlagt dimensioner av mötande som annars hade kunnat gå oss förbi, såsom värdet av att förstå platskvalitetens betydelse för mötandet, men också betydelsen av förväntningar, aktiviteter som identitetsskapare och betydelsen av normativ och kulturell destabilisering. Fallstudien har därigenom demonstrerat att den typologiska samlingen av aspekter på mötande och mötesplatser kan stimulera en fördjupad kvalitativ diskussion och förståelse för temat.

Ännu är inte det sista ordet skrivet på temat mötande och urbana mötestplatser. Det vore, exempelvis, intressant att diskutera i vilken utsträckning förståelsen för och diskussionen av mötandet är beroende av rådande samhällsordning och socio-kulturell kontext. Hur påverkas förståelsen för mötandet om relationen mellan individ och kollektiv är en annan än i ett urbant och senmodernt sammanhang? Hur påverkas mötandets praktik av normativa principer? Är det möjligt att tala om en fullständig, allmängiltig uppsättning aspekter på mötande, eller måste diskussionen anpassas efter rådande omständigheter i specifika situationer? Svaren på dessa frågor kan finnas i jämförelser mellan denna och andra fallstudier som utgår från den typologiska diskussionen i denna uppsats.

Denna litteratur- och fallstudie har utgjort ett explorativt steg på vägen mot en intensifierad diskussion om ämnet och kanske ett första steg mot en mer metodologisk-analytisk typologi som skulle kunna bli ett planeringspraktiskt verktyg. Användandet av ett sådant redskap i planeringssammanhang skulle kunna säkerställa att mötandets komplexitet och dynamik får en mer central plats i planeringsdiskursen. Att utforma detta verktyg förutsätter emellertid fler studier på temat. I föreliggande uppsats kan vi ana kausaliteter. Vi kan, utifrån teoretiska resonemang, föra en diskussion om vad som är rimligt eller tänkbart. Som ett vidare steg i utvecklingen av teorikomplexet rörande mötande vore det intressant att utreda dessa kausaliteter tydligare. Fortsatta studier i ämnet kan därför rikta in sig på att klargöra och kartlägga mötandets effekter och identifiera processer och händelseförlopp som kan ligga till grund för en ytterligare fördjupning av kunskapen om mötandet som process. Det är också tänkbart att fortsatta studier kan fokusera och öka förståelsen för enskilda, avgränsade situationer för mötande. Genom att vända blicken mot enskilda platstyper kan dessa kartläggas, förstås och förklaras med bibehållen komplexitet. Sådana studier skulle kunna bidra med en fördjupad, empiriskt förankrad förståelse för mötandet som komplex process. Också då genom att försöka förstå mötandets praktik genom studier av relationer i och med rum över tid.

Källförteckning

TRYCKTA KÄLLOR

- Amin, A. (2002) Ethnicity and the multicultural city: living with diversity. *Environment and Planning A* 34:959-980.
- Andersson, B. (2008a) *PM Trygghet i stads- och tätortsmiljöer ur ett jämställdhetsperspektiv*. Karlskrona: Boverket.
- Andersson, H. (1981) En tillflykt bortom gatorna och torgen. I: *Malmö förskönings- och planteringsförening 100 år*. Malmö: Malmö förskönings- och planteringsförening.
- Andersson, R. (2008b) *Den delade staden*. Stockholm.
- Angelöw, B. & Jonsson, T. (2000) *Introduktion till socialpsykologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Alsanius, B.W., Wohanka, W., Kritz, G. & Waechter, D., (in press) *Som Jord. En handbok om odlingssubstrat*. Alnarp: SLU.
- Asplund, J. (1983) *Tid, rum, individ och kollektiv*. Stockholm: Liber Förlag.
- Asplund, J. (1991) *Essä om Gemeinschaft och Gesellschaft*. Göteborg: Korpen.
- Audretsch, D. B. & Lehmann, E. E. (2006) The role of clusters in knowledge creation and diffusion: an institutional perspective. I: B. Asheim, P. Cooke, & R. Martin, (red:er), *Clusters and regional development. Critical reflections and explorations* (s. 188-198). London/New York: Routledge.
- Bass Warner, S. Jr. (1987) *To dwell is to garden. A history of Boston's community gardens*. Boston: North Eastern University Press.
- Bauman, Z. (2001) *Community. Seeking safety in an insecure world*. Cambridge: Polity Press.
- Bengtsson, P. (2010) *Samspel i parkförvaltning. Om skötselideal och förhållningssätt till biologisk mångfald i tre svenska parkförvaltningar*. Doktorsavhandling, landskapsutveckling. Alnarp: SLU.
- Björklund, A. (2010) *Historical urban agriculture. Food production and access to land in Swedish towns before 1900*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet.
- Boverket (2005) *En hel stad. Om lokala insatsers betydelse för integration i boendet*. Karlskrona.
- Boverket (2009) *Boken om detaljplan och områdesbestämmelser*. Karlskrona.
- Boverket (2010) *Socialt hållbar stadsutveckling – en kunskapsöversikt*. Karlskrona.
- Brownlow, A. (2005) A geography of men's fear. *Geoforum* 36:581-592.
- Bryman, A. (2008/2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber. [Ursprunglig titel: *Social research methods*]

Buber, M. (1954/2011). *Det mellanmännsliga*. Ludvika: Dualis. [Ursprunglig titel: *Elemente des Zwischenmenschlichen*]

Carney, P. A., Hamada, J. L., Rdesinski, R., Sprager, L., Nichols, K. R., Liu, B. Y., Pelayo, J., Sanchez, M. A. & Shannon, J. (2011) Impact of a community gardening project on vegetable intake, food security and family relations: A community-based participatory research study. *Journal of Community Health* (online).

Clark, E. (2001) Staden som arkipelag. I: J.F. Pacheco (red), *Stadskultur*. Lund: Research Report in Sociology, 2001:2, Lunds Universitet.

Clark, E. (2003) Grounding metaphors of the multicultural city. Taking out the “trash” in Copenhagen. I: B. Petersson & E. Clark (red:er), *Identity dynamics and the construction of boundaries* (s. 143-157). Lund: Nordic Academic Press.

Clark, E. & Petersson, B. (2003) Boundary dynamics and the construction of identities. I: B. Petersson & E. Clark (red:er), *Identity dynamics and the construction of boundaries* (s. 7–20). Lund: Nordic Academic Press.

Clark, E. (2005) The order and simplicity of gentrification – a political challenge. I: R. Atkinson & G. Bridge (red:er), *Gentrification in a Global Context. The new urban colonialism*. Abingdon: Routledge.

Connell, R. W. & Messerschmidt, J. W. (2005) Hegemonic masculinity: Rethinking the concept. *Gender & Society* 19: 829-859.

Corrigan, M. P. (2011) Growing what you eat: Developing community gardens in Baltimore, Maryland. *Applied Geography* 31(4): 1232–1241.

Crang, M. (1998) *Cultural geography*. Abingdon: Routledge.

Delshammar, T. (2011) *Urban odling i Malmö*. Alnarp: Movium, SLU.

Dixon, J., Omwega, A. M., Friel, S., Burns, C., Donati, K. & Carlisle, R. (2007) The health equity dimensions of urban food systems. *Journal of Urban Health: Bulletin of the New York Academy of Medicine* 84(1):118-129.

Flyvbjerg, B. (1991) *Rationalitet og magt*. Köpenhamn: Akademisk Forlag.

Flyvbjerg, B. (2006) Five misunderstandings about case-study research. *Qualitative Inquiry* 12(2): 219-245.

Francis, M., Cashdan, L. & Paxton, L. (1984) *Community open spaces: greening neighbourhoods through community action and land conservation*. Washington DC: Island press.

Gehl, J. (1987) *Livet mellem husene. Udeaktiviteter og udemiljøer*. Köpenhamn: Arkitektens forlag.

Granovetter, M. S. (1973) The strength of weak ties. *American Journal of Sociology* 78(6):1360-1380.

- Hall, S. (2007) *Representation: cultural representations and signifying practices*. London: Sage.
- Hallin, P.O., Jashari, A., Listerborn, C. & Popoola, M. (2010) *Det är inte stenarna som gör ont. Röster från Herrgården, Rosengård – om konflikter och erkännande*. Malmö University Publications in Urban Studies 5.
- Hansen, K. H. (2007) *Technology, talent and tolerance – the geography of the creative class in Sweden*. Rapport och Notiser 169. Institutionen för kultur- och ekonomisk geografi, Lunds universitet.
- Harvey, D. (1996) *Justice, nature & the geography of difference*. Malden/Oxford: Blackwell.
- Healey, P. (2010) *Making Better Places*. London: Palgrave.
- Helsingborgs kommun (2009) *Fördjupad översiktsplan H+*. Utställningshandling.
- Irvine, S., Johnson, L. & Peters, K., (1999) Community gardens and sustainable land use planning: A case-study of the Alex Wilson Community Garden. *Local Environment* 4(1):33-46.
- Jaworski, A. & Thurlow C. (2009) Introducing semiotic landscapes [förutgåva]. I: A. Jaworski & C. Thurlow (red:er), *Semiotic landscapes: language, image, space*. London: Continuum.
- Kenworthy, J. B., Turner, R. N., Hewstone, M. & Voci, A. (2005) Intergroup contact: when does it work, and why? I: J. F. Dovidio, P. Glick & L. A. Rudman (red:er), *On the nature of prejudice. Fifty years after Allport* (s. 278-292). Malden/Oxford/Victoria: Blackwell.
- Kingsley, J. & Townsend, M. (2007) 'Dig in' to social capital: community gardens as mechanism for growing urban social connectedness. *Urban Policy and Research* 24(4): 525-537.
- Kjellsdotter, B & Sjöberg, J. (2011) *Det hållbara medborgardeltagandet*. Magisteruppsats, Urbana studier, Malmö Högskola.
- Kärholm, M. (2004) *Arkitekturens territorialitet. Till en diskussion om territoriell makt och gestaltning i stadens offentliga rum*. Doktorsavhandling, Institutionen för arkitektur. Lund: LTH.
- Kärholm, M. (2007) The materiality of territorial production. A conceptual discussion of territoriality, materiality, and the everyday life of public space. *Space and Culture* 10:437-453.
- Larsson, M. (2009) *Stadsdelsträdgård – plats för gemenskap och kreativa processer*. Doktorsavhandling, landskapsarkitektur. Alnarp: SLU.
- Lawson, L. J. (2005) *City bountiful. A century of community gardening in America*. Berkeley/Los Angeles: University of California press.
- Lefebvre, H. (1996) *Writings on cities*. Cambridge, Mass: Blackwell.
- Levkoe, C. Z. (2006) Learning democracy through food justice movements. *Agriculture and Human Values* 23(1): 89-98.
- Lidskog, R. (2006) *Staden, våldet och tryggheten. Om social ordning i ett mångkulturellt samhälle*. Göteborg: Daidalos.

- Lindhagen, A. (1916) *Koloniträdgårdar och planterade gårdar*. Stockholm: Nordstedt & Söner.
- Lindholm, G. (2012) 'Visible gestures': on urban landscape perspectives in planning. *Planning Theory* 11(1): 5-19.
- Lindholm, M. & Nilsson, A. (2002) *En annan stad. Kvinnligt och manligt hemliv 1950-1980*. Göteborg: Alfabeta/Anamma.
- Listerborn, C. (2005) Husby i världen – om kön, plats och globala relationer. I: T. Friberg, C. Listerborn, B. Andersson & C. Scholten (red:er), *Speglingar av rum. Om könskodade platser och sammanhang* (s. 247–261). Stockholm/Stehag: Symposion.
- Lunds kommun (2010) *Översiktsplan 2010*.
- Madanipour, A. (2003) *Public and private spaces of the city*. London: Routledge.
- Malmö stad (2010) *Ansökan till Delegationen för hållbara städer 2011-2014. Hållbar stadsomvandling Malmö – Fokus Rosengård*.
- Malmö stad (2011) *Översiktsplan 2012*.
- Nooteboom, B. (2006) Innovation, learning and cluster dynamics. I: B. Asheim, P. Cooke & R. Martin (red:er), *Clusters and Regional Development. Critical reflections and explorations* (s. 137-163). London & New York: Routledge.
- Olsson, S., Ohlander, M. & Cruse Sondén, G. (2004) *Lokala torg. Liv, miljö och verksamheter på förortstorg*. Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet, Centrum för Byggnadskultur i västra Sverige, Chalmers Arkitektur, Chalmers tekniska högskola.
- Ostrom, E. (1990/2009) *Allmänningen som samhällsinstitution*. Lund: Arkiv förlag. [Ursprunglig titel: *Governing the commons. The evolution of institutions for collective action*]
- Park, R. E. (1967) *On social control and collective behavior: Selected papers*. University of Chicago Press.
- Pettigrew, T. P. & Tropp, L. R. (2005) Allport's intergroup contact hypothesis: its history and influence. I: J. F. Dovidio, P. Glick & L. A. Rudman (red:er), *On the nature of prejudice. Fifty years after Allport* (s. 262-277). Malden/Oxford/Victoria: Blackwell.
- Pratt, G. (1999) Geographies of identity and difference: marking boundaries. I: D. Massey, J. Allen & P. Sarre (red:er), *Human Geography Today* (s. 151–168). Cambridge: Polity Press.
- Putnam, R. D. (2000/2006) *Den ensamme bowlaren* (2:a upplagan). Stockholm: SNS förlag. [Ursprunglig titel: *Bowling alone. The collapse and revival of american community*]
- Putnam, R. D. (1993/2011) *Den fungerande demokratin. Medborgarandans rötter i Italien*. Stockholm: SNS förlag. [Ursprunglig titel: *Making democracy work. Civic traditions in modern Italy*]
- Saldivar-Tanaka, L. & Krasny, M. E. (2004) *Agriculture and Human Values* 21: 399-412.

Schmelzkopf, K. (1995) Urban community gardens as contested space. *Geographical Review*, 85(3): 364-381

Soja, E. W. (1996) *Thirdspace. Journeys to Los Angeles and other real-and-imagined places*. Cambridge/Oxford: Blackwell.

Staeheli, L., Mitchell, D. & Gibson, K. (2002) Conflicting rights to the city in New York's community gardens. *GeoJournal* 58:197-205.

Statens planverk (1977) *Statens planverk rapport 40. Koloniträdgårdar och odlingslotter. Planering. Utformning. Upplåtelse*.

Svensson, J. (2008) *Kommunikation, medborgarskap och deltagardemokrati – en studie av medborgarutskotten i Helsingborg*. Doktorsavhandling, Sociologiska institutionen, Lunds Universitet.

Tönnies, F. (1887) *Gemeinschaft und Gesellschaft*. Leipzig.

Valentine, G. (2008) Living with difference: reflections on geographies of encounter. *Progress in Human Geography* 32(3):323-337.

Velásquez, J. (2005) Kvinnors möten kring förvaltningen av mångkulturella platser – lokala perspektiv och strukturella hinder. I: T. Friberg, C. Listerborn, B. Andersson & C. Scholten (red:er), *Speglingar av rum. Om könskodade platser och sammanhang* (s. 229–246). Stockholm/Stehag: Symposion.

Voicu, I. & Been, V. (2008) The effect of community gardens on neighboring property values. *Real Estate Economics* 36(2): 241-283.

Whatmore, S. (1999) Hybrid geographies: rethinking the “human” in human geography. I: D. Massey, J. Allen & P. Sarre (red:er), *Human geography today* (s. 22–40). Cambridge: Polity Press.

Zontini, E. (2011) Enabling and constraining aspects of social capital in migrant families: ethnicity, gender and generation. I: T. Reynolds (red.), *Young people, social capital and ethnic identity* (s. 68–83). Oxon: Routledge.

Åberg, L. (2011) *Flower Power*. Malmö: Hidde Iyo Dhaqan.

Öresjö, E. (2000) Låt oss slippa grindsamhällen! Om social tillit i ett hållbart samhälle. I: L. Nyström (red.), *Stadsdelens vardagsrum – ytterstadens offentliga platser och liv* (s. 135–142). Stadsmiljörådet.

Østerberg, D. (2000) *Stadens illusioner. En sociomateriell tolkning av Oslo*. Göteborg: Bokförlaget Korpen.

INTERNETKÄLLOR

Green guerillas (2012) *2010 Accomplishments*. Tillgänglig: <http://www.greenguerillas.org>, 2012-02-29.

Harvey, D. (2011) *Spatial justice workshop*. University of Westminster. Min transkription från videoupptagning. Tillgänglig: <http://www.youtube.com/watch?v=tnGtfSBMJrY> (10:36–10:52), 2012-05-07.

Massey, D. (2011) *Spatial justice workshop*. University of Westminster. Min transkription från videoupptagning. Tillgänglig: <http://www.youtube.com/watch?v=kFIpcf14pEA> (4.06–4:30), 2012-05-07.

RUAF (2012) *What is urban agriculture?* Tillgänglig: <http://www.ruaf.org/node/512>. 2012-02-28

	Mötets karaktär	Mötets effekt	Mötesplatsens socio-materiella egenskaper	Mötets sociala förutsättningar	Möjliggörande resurser och aktörer	Exempel från Rosengårdsstråket
3.2.1 Platser för meningfulla möten med den Andre	Kulturell destabilisering. En situation där gemensam identitet uppstår och fördomar omprövas.	Reducerade fördomar. Nya relationer, kontakter och erfarenheter. Överbryggande socialt kapital. Stärka sociala resurser och socialt kapital för individer och grupper. Förbättrade individuella handlingsmöjligheter.	Fysisk närhet (desegregation) är otillräckligt. Jämlikhet i förhållande till plats tillträde och resurser. Underlättas av tidigare positiva erfarenheter	Samarbete, upplevelse av likvärdig status, gemensamma identitetsmarkörer, avsaknad av rädsia och osäkerhet.	Föreningsverksamheter, fritidsverksamheter och arbetsplatser. Allmännyttiga verksamheter kan skapa förutsättningar.	Radio RGRA, idrottsföreningar, dansverksamheter etc.
3.2.2 Mötesplatser för rörelse och urbanitet	Tillsammans med främmande. Stadsliv. Privata möten i skydd av det offentliga.	Trygghet och en känsla av att vara välkommen ökar rörelsemönster och förbättrar handlingsmöjligheter. Frihet från social kontroll.	Territoriell och semiotisk komplexitet - välkommande. Om fler aktiviteter, människor ges utrymme förbättras möjligheterna att skapa samexistens och myller.	Underlättas av jämlikhet, fördomsfrihet och frihet från stigmatiserande diskurser	Offentliga aktörer, inom ramarna för planprocess och förändrande förvaltningsarbete. Föreningar och näringsidkare kan bidra med aktivitet, rytmer och mötpunkter.	Det planerade torget vid Bennets Bazaar, aktivitetsytan, andra platser i Malmö (exempelvis Mölllevångstorget och Västra hamnen) som omvandlat mötpunkt, själva stråket
3.2.3 Platser för individuell identitets- och kapacitetsutveckling	Möten med förebilder och inspiratörer. Etablering av nätverk som stärker individens möjligheter.	Kunskap och förmågor. Stolthet. Minskad upplevd och faktisk marginalisering. Minskad risk för protestmatskulleritet. Utökade handlingsmöjligheter och starkt medborgarkapital	Låga barriärer för tillträde. Tillgängliga lokaler.	Tillgängliga förebilder och aktiviteter som stärker individens resurser och självbild.	Stöd till befintliga intressen och föreningsverksamheter.	Radio RGRA, Engagerad i Malmö (EiM), Vallatrappan.
3.2.4 Möten för gemenskap: grannskapets mötesplatser och platser för gemensam kapacitet	Möten inom befintliga gemenskaper. Sammanbindande socialt kapital.	Stärkta gemenskaper. Utvecklade problemlösning förmåga. Stärka sociala resurser och socialt kapital för individer och grupper.	Lägre territoriell komplexitet. Värdefullt med stödstruktur i form av exempelvis föreningslokaler eller användbara gårdsmiljöer.	Förtroende, normer och delade identitetsmarkörer.	Stöd från offentliga aktörer och fastighetsbolag. Inte tvungnet till befintliga föreningar, men till intressen och aktiviteter.	Bostadsgårdar, schackrummet, föreningsverksamheter (exv. religiösa samfund och kulturverksamheter), EIM.
3.2.5 Platser för meningfulla möten med områden och platser	Möten med platser, platsskoner eller personer som representerar platser.	Destabilisering av synen på "egna" eller "andras" platser. Effekter på den egna identiteten, upplevd marginalisering och förutsättningarna för andra slags möten.	Ikoniska miljöer, tillgänglighet. Även representationer och ikoner på andra platser. Synliga miljöer/"skyttonster".	Stärka sociala resurser, stolthet och en vilja att berätta sin historia.	Förvaltare av ikoniska miljöer. Verksamheter och förebilder som förknippas med platser. Nya berättelser och nya berättare.	Aktivitetsytan, Radio RGRA. Projekt som väcker uppmärksamhet.